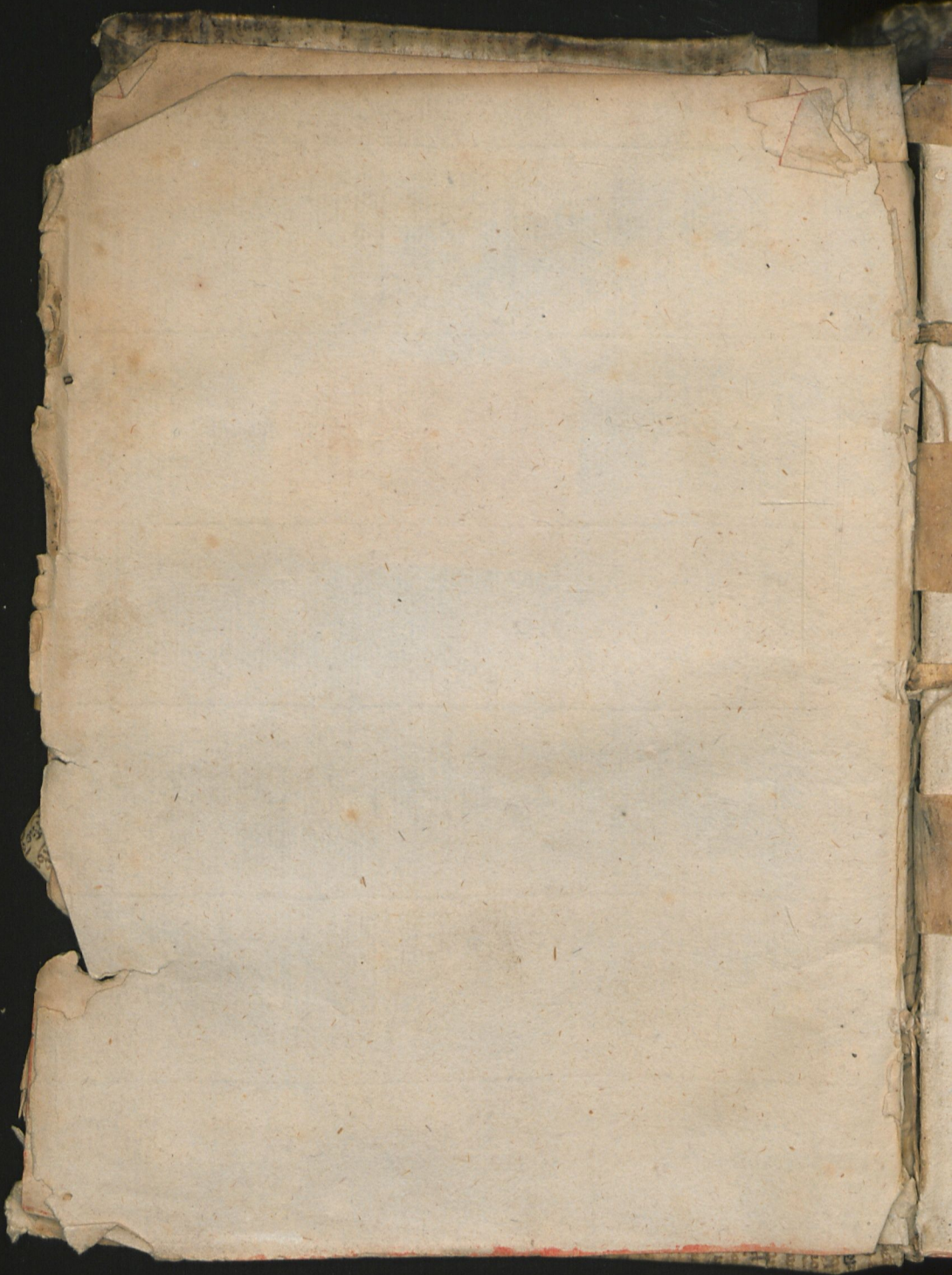

Section. 115

XVI.
Philol. u. Sprachsch.
39.º

Nº 4968 *

4815

Vocabulari us rerum.

Wachsm. Buchst. Kirchb. Not. public.

H. Riedling 3706
JH 1992

Handwritten text, possibly a title or page number, in a stylized script.

7rk A 63
MK

\$

L 39

Prohemium Folium. II.

Entzesslaus Drack artis

professor examinatio in Constantia. suis scolipetis.
S. p. D. Multa ad te p'stans inuenta. 7 assidua eru-
ditiōe 7 benivolentia afficior ea qua soleo. utpote
mea tuis longe plerumq; possi habuerim. Sic 7 profecto. boni
viri mun' potenter idē qd tuet obq; nomē susceptū nedū vendi.
care verūetā tueri qua optime possit. Hac ipse impulsus occasio
ne tuis prodesse tamē votis cum rudimētis quo ad potui induxi
animū. Esto q' optimi adolescentuli ad me iam prece non pauca
declinastis. 7 quod verecunde expetere voluistis intuitu defixo si-
lenter indice rubore satis explodistis. quid enim enervatius tesc-
pis lingue cōmittere. Venit p'iscoz vicio id insolentie precipiens
di genus aut multa. si quādo deniq; sit barbarice. strepitu efferre
canozo. Non obsecute severim decretis maternū obtrient elogiū
Ego vero qui ab hisce innoluo sudoribus. eam palestraz nolēs.
sequi cogor in medium nil nom dare potui. Sed ne tamen inuis
te abigam orationibus que ab autenticis vidi acceptiora. ne te ex-
pluribus obtunderem. teneritati tue subscriptis consignavi mo-
dicis puerili progressu tabellos. Vale.

De celo et eius partibus.

Celum Firmamentum Polus der hymel
Olimpus Aether.

Differunt tamen. Quia celum dicitur aut quia omnia celat. Vel
quia est stellis tanq' vas celatis id est in sculptis signis impressu;
Aliquando celus pro aere ponitur. Ut est illud virgilij. vi. Q' ni-
mum celo confise sereno.

Firmamentū dicitur quia suis legibus 7 cursu est firmatum.

Polus vero a puncto dicitur qui terminat axem. talis vero pun-
ctus est duplex scilicet articus 7 antarticus.

Olimpus a monte sicilie ut credo altissimo.

Aether vero locus dicitur in quo sunt sydera Et reuera aether
modo pro igne modo pro aere varie accipitur.

Spera die speer. corpus solidum rotundū 7 in hoc differt a circū-
lo qui est in plano. Item theologi dissentiunt 7 phi de numero ce-
lorum. Nam ultra octavā speram quā vocamus primum mobi-
le ponunt celū trinitatis empirreū cristallinū. Empirreū quasi ig-
nitū sonat. Spere planetarū sunt septem. Prima Saturni Secūda

lonis Tercia martis Quarta solis Quinta veneris Sexta mer-
curij. Vltima lune sub qua est perpetuū bellum qualitātū prima-
rum in elementis ad se continuo repugnantibus Est enī sub lu-
na ignis qui est summe calidus et remisse siccus sub quo aer qui ē
summe humidus et imperfecte calidus. ergo ignis et aer in calido
simbolisant. i. cōueniunt. ideo facilius in se est transitus. i. mutatio
talium elementorū Aqua sub aere est nisi in locis vbi deus terram
ppter respirātia in ea aquis voluit esse discoopertaz Est enī aq̄ su-
me frigida imperfecte humida. igni maxime cōtraria. Ideo deus
vtriusq; simbolizans puta aerē tanq̄ bonū arbitriū in mediū po-
nit Terra infimū est elementorū summe sicca et impfecta frigida
aeri p̄traria voluit prudēs de⁹ aquā i medio p̄sistere et hoc totū vo-
cam⁹ mūdū et quodlibz seorsuz partē mūdi. Ideo qz sunt in cō-
tinuo motu. et ibi nulla est quies Nā spere planetaz ferunt p̄tra
octauā sperā licz p̄eam rapiunt Elementa vō perpetuo pugnāt in
se nō vt primū se temptāt corrūpere. sed quātū qd̄q; posset alte-
rū in se. hoc est in sui naturā puertere Ideo mūdus dicit̄. qz est sp̄
in motu et hoc ad speras. vel alterationē et hoc quo ad elementa.

Janne celi sunt due. vna ex qua sol p̄cedit sicut est oriens Alia
in quā sol recipit et est occidēs Plaga Clima. est pars celi. idē sunt

Quens auffgangk der sonnē. Occidēs nydergangk.

Septērio gein mitternacht a septē stellis q̄ illic rotant. Meri-
dies mittag. qz medi⁹ dies vlt qz sol i meridie meri. i. p̄nz diē facit

Emisperiū. i. media spera halb hymel Orion est termina-
tor visus d̄ halb hymel Zenit punct⁹ q̄ imaginat in celo line-
am supra caput nostrū terminari Zodiacus est circulus aialū quē
Aresto. vocat obliquū. qz oblique per octauā sperā p̄stat. Alij enī
dem vocāt signiferū. qz fert signa que sunt duodecim Lactens
circulus quē p̄bus vocat galaxiā. vt vulgo dī der weyßwegk.

Circuli celi sunt q̄nqz. scz articus. ab arcturis signis quē in septen-
trionē esse dicimus circulus vō huic directe oppositus antartice ē
ab anti quod est contra. qz artico contra positus Secundus cir-
culus dicit̄ tropicus. i. resolutionis. quia in eo sol aquilonis fini-
bus estatē facēs vltra eū nō transit. sed statim reuertit. Tercius
circulus ē equinoctialis in quo sol facit equinoctiū. i. equat noctē
diei qd̄ sit in ariete et libra. Jacincti et die sancti gregorij. Quart⁹
circulus est antarticus vts. Quintus est tropicus hyemalis Nāz
cū sol ad eū puenit facit his que sunt ad aquilonē hyemē et his q̄
ad austrū sunt estatē In scdo circulo solsticia sunt quorū vnū ē esti-
nale in cancro die viti et modesti aliud byemale qd̄ est in capricor

Folium. .III.

no die lucie. Eclipsis est luminis defectio.

Stella stern. a stando dicta quia nō nisi p sperā cui est infixa mo-
uet. Dicit em̄ pbi. stella est dēsiōr ps orbis. ideo recipit illūiatōez
Astrum eyn groẓ stern. vt sunt orion. boetes.

Sidus eyn gestirn. a considerando Nam ambulantes in mari z
temporum obseruatores ea considerant.

Planeta planet. a planon qđ est errare Nam abusio est planetas
stellas dicere. nisi addamus erraticas stellas dicendo.

Cometa pfaben schwantz an dē hymel. q̄si. stella comata vel cri
Sol sonne. quasi solus lucens

Luna mon. qz luce nitet aliena puta luce solis hāc z lucinā poe
te vocāt eo q̄ pientibz fert lucē zc. Vir. in bucco. Castafane luci-
ne. The. in andria. Diuino o lucina fer opez zc. Item lunā in celo
dyanam in terris venationi pesse vo pserpina inferis dicari trime
hinc oritur nomen. Phebus appollo sonne.

Phebe bes. mone. fingunt poete ionem cōcubuisse latone. z ex
ea in delos insula phebum genuisse z phebe.

Arcton signoz pmoꝝ septē stellis circa axem iuxta polumarticuꝝ
rotatur visam vocamus. quod in fabulis liquit ouidianis in me-
tamoz. Vocamus z septētrionē quasi septēterionez. Nam triones
quasi terriores bones aratorij dicūtur. qz terrā terunt. qz tales stel-
le in plaustrī modū vertunt vocamus plaustrū.

Arctur⁹ sidus post caudā maioz vise in signo boetes. Orion
astr⁹ añ tauri vestigia q̄ mō aburia orion fabule testant⁹ Hyades
stelle septē in frōte thauri. z tpe vñali oriunt⁹ pluuiaqz colligūt.

Plyades a pluralitate dicte. septem sunt stelle ante genua thau-
ri easdem dicimus vergiliās. qz tempe veris oriunt⁹ z occasu suo
hyemem ortu estatem. pūmeqz nauigatōnis temp⁹ ostendunt.

Lanicaula der hundtskern. Syriō eandē vocant Laniculares di-
es inde venire. Nam tunc sol calorē suum duplicat quo corpora
dissoluit euaporando. tempus medicine prohibitum.

Lucifer in mane Vesper aut Vesper⁹ in sero Venus idēz sp.

Signa celi sunt duodecim. scilicet.

Aries der wider.
Taurus der ochs
Gemini zwillling.
Cancer krebs
Leo lewe
Virgo iunckfraw.

Libra wage.
Scorpio vel scorpius scorpion
Sagittarius der schutz.
Capricornus steynbock
Aquarius wasserman.
Pisces fisch.

A iij

Hec signa. aut qz ab effectibz diuersis a celo mortalibus infusa
 sortita sunt hmoi appellationē variā aut gentiliū incredulitas.
 hec celo in suoz diuini memoriā itulit z colit. Nam arietē ob ionis
 hamonis memoriā q in arietē imāgie. aut cornu? vt aries ab egio
 prijs adorabat signū celi pstituerūt. Pariter iouē cretenses. thanz
 qz cū Europa a genozis filia thauri habitu mundū pertraxit. Be
 mini qd signū ppter castorē z pollucē frēs zc. in fabulis poetaz.
 Planete similr a gētilibus. vt fabule ferūt. in celū translati homi
 nū nomibz saturnū regē crete Iouē eius filiū similiter martēz io
 nis adulterio procreatū zc. Nostra fides ea licet obseruat sine ta
 men non vt gentes. superstitione.

De nomibus dei.

El hebraice deus dicitur latine. Ischiros. i. fortis
 Anathānatos. i. immortalis Sabaoth. i. exercitū dominus;
 Elyon. i. excelsus. Adonai. i. dominus.
 Ya. qd vltima syllaba alleluia dicit. i. laudate omnes dominū.
 Tetragramaton. i. ineffabile z gloriōsū nomen dei.
 Sattan. i. omnipotens. Eternus. i. immortalis.
 Incorruptibilis. incommutabilis. omnipotens dicitur deus.

De filio dei.

Christus. quasi crismate vinctus hoc est dono grē Messias. i. xps
 Iesus. i. saluator. Emmanuel. i. nobiscū deus.
 Unigenitus. quia nullus sibi frater fuit diuinitatis excellentia.
 Primogenitus humanitatis susceptiōe in qua per gratie adopti
 onem fratres dignatus est habere.
 Principium. quia ab ipso sunt omnia.
 finis. qz in fine tpm humiliter voluit in carne nasci.
 Vel quia vltra ipm quod querimus aliud nil est.
 Os dei. quia verbum eius est.
 Verbum. qz p ipm pater omia tanq p nūciū iussit z reuelauit.
 Veritas. quia non fallit.
 Vita. qz creauit omia Aut sua passione vitā nobis dedit.
 Ymago dei dicit ppter patris similitudinem.
 figura quia in forma serui patris immensam designauit magni
 tudinem. Manus dei. qz per ipm omia facta sunt Dextera dicit
 ppter effectū operis totius creature. Brachiū. quia oia ptenet
 Virtus. qz patris in se bz ptātes. Sapientia. qz secreta reuelat.
 Splendor. propter qd manifestat. Lumen. quia illuminat.

Iohann. .III.

Lux. quia ad veritatem oculos cordis aperit.
Fons. qz omnium fontale principium Alpha z o principium z finis
Mediator inter patrem z hominem. Missus. qz huic modo appuit
Homo qz natus ex virgine. Propheta. qz futura revelavit.
Sacerdos. qz se hostiam obtulit pro nobis.
Pastor. quia nos oues eius. Vitis. qz nos eius palmites.
Panis viuus. nam viuificat. Magister qz suos docuit.
Mirabilium operatur. quia deum se ostendit.
Nazarenus. quia de nazaret loco. Nazareus. i. sanctus
Via. qz per ipsum ad patrem gradus. Hostium per quod ad deum itur
Mons. qz est fortis. Petra. quia credentium firmitas.
Lapis angularis. qz pacem angelis z hominibus in se fecit.
Fundamentum. quia in eo firmissima fides.

De sancto Spiritu.

Spiritus sanctus. quia patris z filij.
Spiritus eo qui inspirat. Est enim vno modo generale. z sic incorporea creatura omnis spiritus meruit dici.
Spiritus sanctus non est genitus qz sic duo essent in trinitate filij
Neque est ingenuitus. quia sic duo essent in trinitate patres quod est hereticum. sed ab utroque est processio.
Paracletus. i. consolator. qz apostolos lugentes Christus per ipsum consolatur est.
Septiformis. propter septem eius dona. que meritis tribuit puta spiritum sapientie z intellectus. filij fortitudinis. scientie z pietatis z timoris domini.
Charitas. quia datur dignis.
Charitas quod naturaliter eos a quibus vel ad quos preceat. pulguit.
Gratia. quia gratis a deo datur.
Digitus dei. ut eius operatoria virtus cum patre z filio significet.
Ignis quod ignitus. vel in ignis forma cunctis apostolis insedit.
Lingua. quia eos quod loquerentur docuit.
Spiritalis vinctio per similitudinem. quod sicut oleum naturaliter fert super omnes liquorem. cui permisceat. ita spiritus domini ferebat super aquas ut in exodo.
Trinitas. quod trium personarum unitas. patris z filij z spiritus sancti.

De angelis et choris.

Angelus. i. nuncius nomen officij quia naturaliter spiritus sunt.
Mittunt enim de celo hominibus ad annunciandum aliquid.
Archangelus. quasi archa angelorum. quasi summus angelus z nuncius ertengel
Michael quasi quod ut deus interpretatur. quia ultra alios micat.
Gabriel. i. fortitudo dei.

Raphael quasi medicina dei per ipsum nunciatur.
Oriel interpretatur ignis dei velut moysi in rubo apparuit.
Chori vel ordines spirituum novum sunt scilicet angeli. archangeli. throni. dominationes. virtutes. principatus. potestates. cherubim et seraphim.
Virtutes quidam misteria angelica sunt per quae sunt signa et miracula mundi
Potestates dicuntur. quia sua potestate spiritus malignos coercent.
ne nobis noceant quantum cupiunt.
Principatus sunt. quia agminibus angelorum praesunt inbendo ex
plere quod deus vult per ipsos fieri.
Dominationes. quia potestatibus et virtutibus preeminet. et ipsis dominantur.
Throni sunt angelorum agmina qui quasi sedes dicuntur. eis deus
praesidet et per eos sua iudicia decernit.
Cherubim. id est. sublimes potestates angelorum. et plenitudo scientie dicuntur.
Seraphim. angelorum multitudo.

De tempore.

Tempus tereit. Momentum angemlick. minimum temporis.
Hora stund. Annus iar. quia revolvitur in se ut annulus.
Dies tagk. a dian. id est. clar. Nam solis presentia et claritas diem. absentia vero noctem facit. Aut quia gentiles a suis diis dies sacrarunt.
Dies naturalis continet. xliij. horas. puta noctem et diem. Artificialis
vero solus. xij. continet. Qui est dies noster. qui sol ab oriente movetur in
occidentem Dicuntur enim dies. quia pagani suis diis eos sacrarunt. ut
Dies solis sontagk. Dies lune Montag. Dies martis dienstag.
Dies mercurij mittewoche Dies iouis donerstagk. Dies vene
ris freitagk. Dies saturni sonabêt. Et icet in celo alius eorum qui in
septimane diebus sit ordo. tunc quia sol facit diem. occupat primam diem diei
horam. tanquam princeps planetarum. Et sic continuando a sole. secundum ordinem
celi. tunc venit sibi adaptabit secundam horam diem diei. Mercurius ter
cia. Luna quarta. Saturnus quinta. Iuppiter sexta. Mars septima
mens. Sol octava. Et sic computando per omnes horas diei naturalis. ha
bemus primam horam sedem ferie lune pervenire. et sic de alijs planetis Ite
egyptij inchoant dies ab occasu solis Persi et populi greci ab ortu
sollis Athenienses a sexta hora diei Romani. et nos a media no
cte Hebrei a vespere hora.
Ferie dicte sunt a fando quia in eis sit nobis tempus dictionis id est
in diuino vel humano officio fari.

De die et eius partibus.

Manc fru. Nam mane a manu. id est. bonum. nihil ei melius luce estimat

Folium. .V.

Meridies q̄ sit mediū vel purus ⁊ clarus dies. Est enī merum purum. quia tunc sol micat e celo medio.

Suprema dicit̄ vltima que in die ps̄ superest.

Sero vel **Serum** sp̄te. q̄z prope est nox. ⁊ sere sunt clausē.

Modie. quasi hoc die **Quotidie**. i. quot diebus.

Eras qd̄ ē sequēt̄ diei **Desternū** ⁊ **Deri** aduerbiū gestern.

Pridie vor gestern. q̄ sit p̄ori die **Postridie**. q̄ sit posteriori die

P̄erdie erst. i. parrū añ diē. vel in añcessu. i. p̄us

Andius aduerbiū indeterminati tempis significatiū nisi addamus numerū ordinis. vt **Andius tertius** **Andius quartus**.

De nocte et suis partibus.

Nox nacht. quia nocet oculis **Partes noctis** sunt septem.

Vespm̄ p̄ma ps̄ a stella occidentis que solem occidit̄ sequit̄. vñ

Vir. in bucco. Ante diem clauso p̄ponere vespere olimpo.

Tenebre. quia teneant̄ vmbra.

Crepusculum dubia lux. hoc est mediū inter lucē ⁊ tenebras.

Conticinium. tempus quo omnia silent.

Intempestum mediū noctis dicit̄ quasi inactuosus. quia inactuosum. quia tunc quiescunt omnia.

Gallcinium. quia galli tunc diē nt̄nciant futurū.

Matutinū est tempus inter abcessum tenebrarū. ⁊ aduentū diei

Auroram **Diluculū**. q̄ iam incipiat lux diei videri.

De ebdomada.

Ebdomada a numero dierū dicit̄. **Septimana**. quia septē sūt in ea mane. i. ⁊ sol septies in ea oritur.

De mensibus.

Mensis a mene. i. luna vel defectio. Nam omni mense luna deficit cum incenditur.

Januarius. q̄ ē ianus anni **Vel** a iano dō b̄frōti ad signādū introitū ⁊ exitū anni ⁊ hūc romani coluerūt ⁊ sup̄ius sacrarunt.

Februarius a februo id est plutone qui inferni idolum cui hunc mensem sacrarunt romani gentiles.

Martius a marte romanorū auctore **Vel** quia animantia suos mares vocant ad coeundi opus quod fit in martio.

Aprilis quasi ap̄orilis. quia poros terre aperit ad germinandum **vel** a frodis id est venere cui ap̄ilem sacrarunt.

Maius a maiā mercurij matre. **Vel** a maioribus ⁊ principibus in republica quibus est sacrat̄us.

Iunius filius a iunioribus natus vel a iunone. **Mā** antea populus romanus diuisus erat in centurias seniorum et iuniorum.
Iulius et **Augustus** a cesaribus nominati qui priores erant quintilis sextilis quasi quintus et sextus a martio. Qui tamen a romanis primus mensis anni erat. Ceteri inde a numero dicti sunt September October November December. qui a martio septimus Octavus Novus et decimus fuerunt. Item cuiuslibet mensis tres sunt dies festi a romanis instituti scilicet kalendae nonae et idus. qui his diebus officia magistratuum aut alterabantur aut elegebantur.

Kalendae a colendo primi dies mensium quos et romani et hebrei coluerunt. **Nonae** dies post primum qui sunt kalendarum quattuor vel sex proximi a nudinis nomine supersunt. qui his nudine erant in populo romano. **Idus** vero sunt proximi dies octo post nonas aut ab yduo id est separatione nundinarum aut ab edendo quia erant apud veteres dies epularum ut patet in kalendaribus.

Tempus bimestre id est duorum mensium.

Trimestre id est trium mensium et sic de singulis.

Bimatus tui tzyey iart tzyet. **Trimatus tui** drey iart tzyet.

De anni partibus:

Ver quia virget der lenty. **Astus** der sömer ab estu.

Autumnus der herbest a tempestate. **Hyems** der winter.

Incipia temporum anni.

Ver petro datur. **estas** exinde sequetur.

Hanc dat **urbanus** **autumnus** **symphorianus**.

Festum **clementis** caput est **hyems** venientis.

De impressionibus.

Tonitruus donnerschlagk

Fulgur Fulgor et fulmen wetter glast oder schlag.

Ictus celestis iaculi dicunt a feriendo id est percutiendo. Differunt

tamen fulgur qui tangit fulgor qui incendit fulmen qui findit.

Conuuls est lapis qui fulmine descendit stral. **Iris** regenbogen.

Ualo circulus apparet ambire sidera in modum corone.

Pluvia regen. **Nimbus** eyn grosser schneller regē. **Imber**

et pluuia et nimbus signat dicitur eo quod terram inebriet. **Labrocer** id est

gross regentropff. **Perlecado** cleyen regentroppeleyen.

Gutta tropff. **Stilla** dachtropff. **Grado** bagel a grano

rum similitudine. **Nix** schne. **Ningo** gis schneyen. **Gla**

Folium. .VI.

aēs eyß. Selu frost. Pruina reysß. a purendo arbores.
 Ros tau. Nebula nebel. Motus terre erdtbildung.
 Eclipsis solis sonnen scheynes vnderzug. vel sonnen finster.
 Eclipsis lune mondes finster oder vorleibung.
 Cauma incensio facta in aere apparens. que ⁊ impeuma dicit.
 Ventus wint. qz eius flatus vehemens est ⁊ violentus. Tra-
 hunt enī venti noīa aut a locis a quibz fiant. vt affricus ab affric-
 ea. Subsolannus. quia sub sole orit. aut a conditione vt vultum
 quia nocet vultui. Zephirus. quia facit virere gramina ⁊c. Vno
 de autē quilibet flat p adiuctos. sibi collaterales patet in figura.
 Turbo sturmwint. ventus in se reflexus turbo dicitur. Et
 aliquādo ex pluribz ventis contra se motis turbo est.

De homine atqz eius origine et sexu.

Homo mensche. ab humo id est terra.
 Antropos grece. hō latine. Mā ana sursum ⁊ tropos reuolutio.
 quia solus homo celum spectat. Vnde Quindius. i. methamor.
 Pronaqz cū cetera spectent aialia terrā Os homi sublime dedit ce-
 lumqz videre. Monuncio menschleyn. Monūculus idē.
 diminutiuū quātūtatē humane non nature.
 Enanus tzergeleyn. Pigmeus. i. humanitas menscheyt.
 Humanus. ior. mus. menschlich. Humanitus. Humant
 ter aduerbia id est Adā pma creatura nomen a quattuor plagis
 aut quia forte ab agro damasceno. Vel quia ab eo nobis damnuū
 venit. Adam a quo damnuū Prothoplasma. tis. die erste schop-
 funge. Plasma schopfung oder geburt. Eva quia ab effectu
 ve. inde enax interectio dolentis. Adam creatus eua facta. Chri-
 stus conceptus. nos geniti. Eva eduxit. Maria reduxit. Adā pec-
 cavit Christus liberauit. Vir man. a virtute.
 Virunculus menleyn. Viriliter menlich.
 Viritin aduerbium von man zu man. per singulos viros.
 Mulier weyb. quia mollis animi aut qz inconsās. vt mola. vñ
 Theren. ymo certe non ingeniū mulier. vbi tu velis. nolūt. vbi
 tu nolis. cupiūt vltro Et vgi. de didone ait Variū sp ⁊ mutabile
 Muliebritas weyplicheyt. Muliebriter weyplich femina.
 Virgo muickfraw. Et virginem ab etate viridi. Virgilius dixit
 In Bacco. de pasiphe. Infelix virgo que te dementia cepit.

Virguncula iunckfrawleyr	Ira zorn
Adolescens ungelingk	Letus frolich
Puer qz nō parit aut qz pnr? ē.	Mylaris mutsam
Infans vnredende. qz nō sat	Mylaritas. iocunditas.
Infantulus la lū ungelingk	Mylarāter vl' Mylariter. iocun
Ermofroditus ta. aliqs vel aliq	Spes hoffnung (diter.
in quo vel in qua vtriusqz sexus	Expes ane hoffnung
membra apparent	Tristis traurigk
Strumofus kropfet	Tristicia traurigkeyt
Gibbosus hogeret	Lugubris weinber
Struma kropff	Luctus weynunge
Hermodactylus zytloßen	Dolor schmerz
Gibbus hofer	Timor forcht
Colica das grümmē. passio ipi	Tremor erschreckung
Colon des grossen darms	Titubatio tzytterung
Alia. passio illū der kleinen	Ostitatio auffgenung
Variola die burz (dermeleyr)	Insipitium seufftzung
peln oder vrschlechten	Spiritus attem
Variola a calore vario	Respiro as are attem zyhen
Morbillus eius species	Semo is ere seufftzen
Morbilli vo cū saniescit z post	Semitus seufftze. vel idēz qd
eiectionem saniei stigmata relin	dolor.
quuntur.	Ingero ynbinessen.
De proprietatib? ho	Digero dewen
minis interioris. z de affectibz.	Masticare widder kauwen
Homo interior die seel	Digestio daung
Anima idem	Egero aufwerffen. z hoc natu
Spiritus geyst	re supflū qd digestū dicimus.
Intellectus vorstentnyß	Somnus schlaff.
Ratio vornunft.	Somnium traum
Ingeniū syn. qñ intus genitū	Somnolentus schlefferigk
Voluntas der wille	Sopor nafftzung
Volitio willigung	Vigilia wacht
Conceptus vormerkung	Memoria z recordatio.
Affectus begirlickeyt.	Reminiscencia dechtnyß
Gaudium freude	Diut Adonia ē pteritoz nō ob
Leticia frolickeyt.	litoz Reminiscētia vo oblitoz
Affectio bewegnyß	rū Recordatio est genus illoz
	Appetitus begird

Folium. .VII.

Desiderium idem

Synderesis hymmelische
selen krafft.

De integralibus 7 co-
poralibus partib? ho-

minis

Exterior homo der korper

Corpus leyb

Caput heubt

Cephas idem

Acephas anehenbt

Occiput der nacke

Sinciput. anterior pars capitis

Interciput. media ps capitis

Vertex scheytel

Cranens hirnschaln

Cranella idem.

Durameter die außer hirn
schale

Cerebrum hirn

Celaries

Crinis har

Loma

Sunt Celaries. a cedendo 7
condendo virorum est Crinis
eo q vittis discriminat. 7 pro-
prie mulierum est.

Pilus haer.

Comesunt peri crines. Inde

Comare strelen. vel ornare

Vnde theren. in beantonito.

Et nostri mulierum mores.

dum moluntur dum comantur
annus est!

Pili. dicti a pelle quia ex ea pro-
cedunt

Capillus barlock

Cirrus barschopff.

Trica zopff

Caluicium glatz

Caluicies idem

Caluus a um glatzig

Calvaria todenschedel

Lampus der schlaff

frons tis. stirne

Vultus antlitz

facies idem

faciem natura Vultum dat
hominis voluntas.

Vultus mutat facies non.

Vilus gesicht

Auditus gehoer

Odoratus ruche

Olfactus idem

Gustus geschmack.

Tactus begreyffung.

Sensus entpfintnyß.

Oculus auge

Ocellus engeleyñ

Talmus aug

Monoculus (eynengiche

Obtalmia angenwe.

Pupilla angenaphel

Ouea idem

Palpebra augenbran) vel sta-
nus oculorum

Acies gesichte

Corona der mittel circkel) inter
album et pupillam

Cornea. quia vt cornu durum.
albuginem dici.

Lacime tzeher

Trena idem

Lippus oculis Est cui fluunt
oculi.

Lilium bränn.

Supercilium oberbran.

Interailium est medius inter ci

lia et suspēralia. quod sine pilis ē in apertione oris.
 Virgūus augenwinckel Labiam das ober lippeley
 vñ Virgilius in Buc. Et quo Labium das vnder lippeley
 te transuersa tuentibus hircis. Labia mulierum. Labra viro
 Senepartes infra oculos vsq̃ rum dicūtur.
 quo barba se elicit. Lingua tzung
 Mala wēgeley oder beckley Glossa idem
 Vnde maxilla eminentior Dens tzan
 sub oculis pars. Dentes p̃cisors vorder tzen
 Nasus nase Dentes molares stock tzen
 Polippus. feroz nasi. q̃ qd illi molāthor alij p̃cindū
 Maris nashloch Dentes cani. sunt acuti medij in
 Masellus ter molares et p̃cisors ex lina
 Nasculus cley neshley stro et leno ordine duo superi
 Nasicellus idem et duo inferius oppositi.
 Sinus est qui nasum habet re Gūgina tzansteych
 curuum sursum stumpfnas. Mandibula biler oder
 Aquilus krūpnas kynbacke.
 Pinnula nashpitz Salua speychel
 Pirula idem Sputum idem
 Interfinium das mittel in der Palatum rache. concanitas
 nase. die crispel est supra linguam.
 Os oris munde f anx. q̃ effundit voces gaum
 Oscedo mundeckanck Arterie vene arte p̃qs a pulmo
 Osclidum est diminutio que fit ne sp̃s ad vocē p̃mittit g̃natiōz.
 Vna Vunla trans Epiglottis attemblat. Vel nodus guttu
 reus. est caruncula que cadit supra meatū anhelitus. aut arterie
 officium nequid in viā anhelitus decidat.
 Guttur kele Collum hals Gula vorderhals.
 Cervix hinderhals Gurgulio schlund Mentum kyn
 Thorus fyste an dem kyn Patear idem. Alio modo thorus
 plecto dī. Inde Lontoralis eyn Seliger. vt infra de lectisternijs.
 Barba bart Ephebus onebart Lanugo iungk bart.
 Rumen vndruck Ruma idem. Vel in gutture nodulus exte
 stens Erumna inde. id est miseria.
 Sublinguū. operculū est gurgilionis. Alio modo est humor na
 turalis frigidus et humidus in corpore humano rotz
 Catarrus schnupff oder p̃nysel.
 Lanna pulmonis das lungen rotz. vt supra vocalis arteria.
 Xophagus schlungroz Trochea lungenroz.

Folium. V.III.

Auris ore **Auricula** oreleppeleyn.
Aures hominū. **Auriculas** alinoꝝ vel brutoꝝ dicas.
Artalago knusbeyn. weychebeyn. sicut in auriculis ⁊ similibꝫ.
Brachiu arm. **Armus** idem **Ulna** vorder arm. oder elen
Lacertus hinder arm. quia lateri infixus.
Cubitus elboge. qꝫ eo flexo incubinamus super ipso.
Manus handt. Et pꝫas dicat. vt armata manus. i. potestas.
Callus est durities manus **Cyrus** hand. Inde cyroteca. quia
 tegit cyrum hentschuch **Digitus** finger. **Pollux** dawine.
Index der zeyger finger **Medius** der mittelfinger.
Ir das mittel in der hant **Dextera** die rechte hant.
Leua die lincke handt. **Sinistra** idem.
Pugnis faust **Pugillus** fenslleyn.
Palma gestrackte handt oder span.
Unguis nagel **Ungula** idem **Ungues** hominūꝝ vngule
 brutorū. **Artus** gleyth **Articulus** gelidleyn.
Musculus menszbroet **Ala** achsel oder arm oder flugel.
Ascella vnderuchflen. **Subhircus** vel **Subhirquinus** idēꝝ
Mā alleo. i. moneo. p. ascellas em brachia monēt. Et qꝫ ibi sp. suꝝ
 donis ē fetor. i. id subhircꝝ. Et hircꝝ a fetore aial ē qd nimiu fetet.
Ticillus kurzelsleysch. **Ticillo** as are kurzeln **Blandu**
 la druck oder penlen. **Humerus** **Armus** idem sunt. **Differūt**
 tamē. **Mā** humeri homi. **Armi** brutoꝝ **Scapula** schultern.
Inter scapulum zwischen den schultern.
Dale az. sunt doꝝi dextera. leuazqꝫ membra eminentia.
Truncus a collo ad inguem. **Pectus** brust **Torax** idem.
Differunt tamē. **Mā** pectus est inter eminentes mamillaz par
 tes quasi perum. **Torax** viro a collo ad stomachū tendit.
Cutis hant. **Pellis** fel oder hant.
Corium leder. **Differūt** tñ. **Cutis** carneꝝ tegit **Pellis** qꝫ iniurias
 tegit. **Corium** quia ea caro tegitur. Item **cutis** homis vel dñꝝ est
 in animali. **Pellis** dum est in abstracta. **Coriu** dñ est in vsuz depo
 situm. vt **cutis** bonis. i. **pellis** cerdonis. **Corium** sutoris.
Mamma brust. dicat a mala qꝫ rotūda est vt mala. Inde **Mam**
 milla. le. diminutiuū. Et sūt mamme mulierum. **Mā** mille viroꝝ
 vbera peccoz. **Papille** sunt capita mammarꝫ que suggestes
 comprehendunt a papo as dñwartzel.
Vber brust oder enter. Et vbera pro eo scato solū dici pꝫ.
Lac milch. **Porus** schweyßloch. **Sudor** schweyß.
Urina schmer **Pingue** feyst. **Pinguedo** idem.

Differunt tamē. quia Ysido. in xi. ethi. Arulnādicat cuti adhrere.
Pinguē vero qdlibet corpus dī. Serni. pmo geor. Virgilij dicit.
q neq; pinguedo liceat dicere sed nos sic vsurpam⁹.

Magera vni mager Macies magerung.

Macilentus gar mager Crassus feyst.

Crassitudo feyste Corpulentus groß leybigk.

Caro fleysch. Caricula fleyschleyn.

Fratres bñder. quia sunt ex eodem seminis fructu.

Sorores schweltern. quia sociatē semine.

Germani bñder. ex eadem genitrice. i. matre.

Germane geschwester. similiter Oterini ex vno eodemq; vtero
licet ex diuersis patribus.

Gemini gemelli. quia vno partu geniti fratres patruels sūt
quorū patres germani fratres inter se sunt.

Patruels bñder kinder.

Patrus vetter. patris frater quasi alius pater.

Amica baße. soror patris quasi alia mater.

Matertera baßleyn. soror matris quasi alia mater.

Fratruels sunt filie matertere. Nepos kyndes son.

Neptis kinder tochter Compater genatter.

Commater genetterin.

Patrinus pate Patrina patin.

Consobriui geschwisterkindt. quasi consobriui. sine hoc ex fratre
et sorore. sine ex duabus sit sororibus.

Auunculus matris mee frater. quia ab auo diminuit.

De patrinis

Patris mei frater mihi patrinus est. ego illi frater filius.

Patru mei pat mihi pī magn⁹ est. ego illi filij frater filij vī filia.

Patru mei au⁹ mihi ppatru⁹ ē. ego illi filij filie nepos aut neptz.

Patru mei proauus. mihi ab patru⁹ est. ego illi nepotis aut nep
tis filij filius aut filia.

De amicis

Patris mei soror mihi amica est. ego illi fratris filius aut filia.

Amica mee mater. mihi amica magna est. ego illi fratris filie fili
us aut filia.

Amice mee amia. mihi pamica est. ego illi neptis filius aut filia.

Amice mee proamia mihi abamica ē. ego illi nepos aut neptis.

De auunculis

Folium. .IX.

Matris mee frater. mihi anūculus est ego illi soror filius aut filia.
Aunūculi mei pater mihi anūculus magnus ē ego illi filius sororis filius
Aunūculi mei avus. mihi proavūculus est. (lūus aut filia.
ego illi sororis nepos aut neptis.
Aunūculi mei proavus mihi abavūculus est. ego illi neptis filius
aut filia.

De materteris.

Matris mee soror mihi matertera ē. et ego illi soror filius aut filia
Matertere mee soror mihi matertera magna est.
et ego illi sororis nepos aut neptis.
Aui mee soror mihi abmatertera est. ego illi pronepos sororis
aut proneptis.
Proavie mee soror. mihi promatertera est. ego illi sororis neptis
filius aut filia.

De nuptijs et ex his contractis amicicijs

et appendentijs.

Maritus man Marita frau.

Masculus menleyu Sponsus brientgam.

Sponsa braut. a spondeo. i. pmitto. vel a sponda. i. lecto. Mas
sponsa cōdormiendo sponso suam erigit spondam.

Arrabo. quod datur pro cōingio. dicit quasi bona arra.

Arra ein haßgabe. als eyu malring. Mas inter coniuges fiebat
quedam stipulationes et promissiones. Coniuges quasi fide con
iuncti. ppter individua vita. vt subijciant iugo matrimonij.

Coniugiu vormahelung. oder die ee.

Procus kuppeler. a procando nuptias.

Pronuba eemacheryu.

Annuba vnuorahelte. quasi non nupta.

Nuptie hochzeyt. qz in his pmi nubentis capita velantur.

Prores. quasi vxores. Mas olim nubentes puellae ad postes ma
riti venientes atqz ingrederent laneis vittis ornatæ oleo ungebant.

Matrona nupta casta. vnde matrimonium dicitur.

Matrona que in matrimoniu venit. vel qz in matrimoniu trus
sa. ideo dicitur matrona. Mater. que genuit.

Materfamilias. qz sollemnitate iur in familia mariti venit haus

Monogamus der ein frau hat. quia vni tantum (muter.
pfit. Est enim monos vnum et gama mulier.

Bigamus vir duarum vel vidue.

Digamus idem Nam gama mulier dicitur.
 Vidua Witwe. quasi viro ydua. i. viro priuata:
 Viduus wiling Fratrissa. vxor fratris
 Leuir frater mariti. quasi sit leuus non verus vir
 Janices tzeuyer brüder weyber
 Socer qui dat filiam schweber.
 Socrus schwiger mater vxoris
 Gener qui duxit filiam tochter man
 Paraniuphus brantfuren oder buter
 Paraniupha brantfureyn oder buterin
 Hymeneus. deus nuptiarum
 Hymen deus castitatis. z pellicula virginittis q̄ flore dicimur
 Tentigo qz tãgît z tactu rūpît illud qd̄ apparet
 Diuorciū viri z femie sepatio eescheydūg. q̄ sit ex snia iudicis.
 Repudiū femine relectio. hec aliter a legistis dicunt
 Epithalamium est carmen nuptiarū
 Osculum pacis est.
 Balium amicorum est kuss
 Snauium lasciuorum est
 Sanneo huren buben
 Senneum Lupanar Prostitution buerbauß
 Prostituta huer Meretrix idem Scortum bubin
 Peller tzu wyb oder kebßweyk Concubina idem
 Pelliceo. blande decipio. z est meretricum
 Leno bueb Lenocinium buberey
 Lena bubin Prostitutionarius frawen wirt
 Prostitutionaria frawen wirtin
 Adulter eebrecher Adultera eebrecheryn
 Fornicarius buler Fornicaria buleryn
 Stuprator eyn iunckfraw schwecher. ille q̄ virginē violat.
 Stuprum violatio virginittis
 Deserto. i. stuprator. qz virginē sertum. i. crinile deponit.
 Sacrilegus q̄ in psonam sacra agit eyn kirchen brecher
 Incestor q̄ in amica agit eynes der mit seynes munne tzu schaffen
 Raptor qui rapit quam cognoscit (badt.
 Mechus est generale
 Zelotipus q̄ amat meā vel ego suaz eyn mit gemeyner Inde
 Zelotipia q̄ est suspitio amoris eyn arck wan der bulschaffe.

Liuium et populi vocabula seniorum.

Folium. .X.

Cin's burger. qz quasi in vnu vt viuant coeuntes dicunt
Cinilis burgerlich Inde cinitas
Consul rats berre. a consulendo
Proconsul eyner an eynes ratherren stat
Exconsul. quia functus est consilato
Dictator fuit populi mgt Et est rome dignitas supra consules
Durabat eni dictatura ad quinquennium cu omni anno consu-
 les qui duo erant variebantur
Edictum koniglich gebot. Et qz dictatoribus edicta pdebant.
Populus volck. comprehendit cinem z plebem.
Plebs gemeyn volck. dempt senatoribus z patribus. z di qsi ples:
Vulgus id est plebs **Vulgus** eo q facit quisqz quod vult. Est
 enim vulgus passim inhabitans multimodo.

Iterum de infirmitatibus.

Dyaria die ruer
Epilesis Morbo caducus Morbo comicialis fallent sictag
Epilenticus. qui patitur epilentiam **Veruca wartz**
Emorroidis idis. fluxus sanguinis. z forte du p os expuimus.
Et quia dominus sanauit in euangelio. Emorroidisam mulierem
 vocatam a sanguinis fluxu.
Podogra pedum **Lirogra** manuu infirmitas
Idropilis wassersucht **Idropicus** wassersuchtig
Singultus tus tui. anhelitus difficilis attractio. Vel medici vt
 dicunt. Singultus est sonus violentie commotionis oris. ex fu-
 mosa stomachi dispositione proueniens Et dicitur forte dypsinu
 fit oder der nesch
Febris kaltlichtag **Terciana** drittetig
Quartana viertegig **Quotidiania** febris tegelich ryt
Lepia feltlichtag **Lepiusus** maltzig oder feltlich
Epidumia pestilentz **Pestilentia** idem
Calculus gryen **Etiā calculus** paruus lapillus cadens in cal-
 cem ledit calcem **Etiā Calculus** lapis quo calculatur id est
 computatur.
Letargia. obliuionis infirmitas **A leteo** flumine inferni. vt patet
 vi. Eneide.
Scabies **Purigo** **Puritus** tus tui raude. ier ardore
Purigo. quasi perurigo quia ex ardore ad scalpendum impellit
 z perurit membra.
Puriginosus **Pbanatus** **Scabiosus** manig ruede

B ij

Crispus krankp: **Crinis** passus breyt haer.
Lentigo. rubea faciei macula ad modū lente risseln oder roßme
Lentiginosus rissemet.
Lecus blindt **Surdus** taub **Mutus** stum.
Edentulus anetzene oder tzan lucket.
Mancus anehandt. quia carens manu.
Clandus lam. oder bincket **Loripes** stetzener.
Contractus lam tzusamen getzogen
Mutilatio. membroy priuatio.
Vertigo heubt schwindeln.

Sanguis.

Sanguis blut. in corpore quia saginat corpus
Uris schweyß **Sanies** eyter. **Tabi** idem.
Putris tre. **Putridus** da dū. **Marcidus** a ū. **Tabes** bis fant.
Capitosus birnig. eygensinnigk.
Lunaticus menig. quia mutatur sijn lunam.
Ulcus eris eyß oder geschwere. **Vulnus** eris wunde
Licatrix maß. quod remanet post vulnus.

Complexio.

Complexio art oder eygene natur. auß d vier elemēt eigēschafft
Melancolia. terrea z sicca z frigida complexio **Inde**
Melancolicus. gravis. tardus. iners. lutei coloris tristis.
Phlegma aquea frigida z humida complexio. **Et fere omnes mu-**
lieres flegmatice sunt.
Sanguinea optima est cōplexio aerea humida et calida.
 a qua **Sanguineus** ad optima aptus pulcer amabilis liberalis af
 fabilis prudens.

De affinitatibus et gradibus.

Pater

Pater vater
Tutor vt tutor
Honoris. vt abbas
Senectute id est nature
Etate. quia senex
Creationis. vt deus
Adoptionis. ex optione
Ducationis. quia putat vt ioseph pater **Jesus**
Legitimus celicher vater

Folium. XI.

Adulterinus eebrechlicher Vater

Naturalis. quoniam modo. quia genuit.

Viricus stieffvatter. Et pater a patratione Est enim patratio
opis venerei consummatio.

Genitor geberer Paterfamilias haushvatter.

Mater mater. q̄li gñatiōe existens materia. q̄ masculus in ea se

Mouerca stieffmutter. quasi noua mater men terit.

Materfamilias haushmutter.

Parentes q̄li parētes vir. v. Pater gñat. mater parit. vtrūq̄ ḡig

Puerpera kindtбеттерin (nit.

Gemellipa q̄ nō duos s̄ plures parit pueros Sic gemini t̄zwil

ling. Et nō solū duo s̄ plures p̄nt dici gemini. teste Ps̄d. xi. ethio.

Vnigenitus eyngelborner sun Filius sun.

Primogenitus erst geborner sun.

Premignus stieffsun. quia prius genitus.

Enatus. i. filius quasi generatus Fili' adoptiu' erwelter sun.

Filius legitimus eelither sun.

Filius naturalis quoniam modo genitus.

Filius adulterinus eebrechlicher sun.

Posthum' nachgeborn. q̄ humato. i. sepulto p̄e est genitus

Fili' docerine. filius imitatiōis. vt apl's nos vocat filios.

Bastardus generale est. Spurius ex concubina.

Nothus ex adultera Manser ex scorto

Soboles progeniei ordinatio dicendo. primogenitus vnigeni

tus. medius nouissimus t̄c.

Filia tochter. Gnata idem.

Premigna stiefftochter. q̄ pus genita Dic sicut de filio sup̄a:

Item nothus de patre nobili. matre ignobili.

Spurius econuerso. vel ex patre incerto. 7 matre vidua quasi ex
tra puritatem castitatis conceptus.

Orphanus na nū Pupillus a um Orbat' ea tū wiykeling.

Pupillus matre. Orphan' patre. Orbat' vtrōq̄ caret parente.

Auus eney. patris pater Aua grohnmutter. ane.

Auus paternus Auus maternus.

Auia vel aua paterna Auia vel aua materna.

Auctor mei generis est mihi pater. ego illi filius vel filia

Patris mei pater mihi auus est ego illi nepos aut neptis.

Patris mei auus mihi pau' est. ego illi pronepos vel pneptis.

Patris mei pau' mihi abauus ē. ego illi adnepos vel adneptis.

Patris mei attau' mihi tritan' est. ego illi trinepos vt trineptis.

B ij

Cognati sunt patris agnati matris.
Affines vtriusq; Nec Suarimus
Cognatio geselschafft vom vater.
Agnatio von der muter. Affinitas von vater vnd von muter
Nid. aliter de his dicit Quod agnati ex patre ⁊ dum defuncti filij
in locum eorum succedunt. vt essent nepotes aut eius filij.
Cognati quasi p̄pinq̄tate iuncti. ⁊ veniūt p̄ feminei sexus p̄sonas.
Proximi nach frunde. a sanguinis propinquitate.
Consanguinei. quia ex vno sanguine. i. patris semine.

Iterum de partibus corporis.

Pulpa magerfleysch. Itē caro q̄ cecidit. i. mortua est. Inde
Ladauer schelm. Pulpa vero quia pulsata percussa. vt in maca
cello. Donatus in commentarijs Theren. q̄ pulpas homines car
nes vero bruta vt lupi aut canes comedunt. Et caro quasi cado
quia mortua a natura aut suo vicio
Meruns geeder harwachß. sicut cartilago compacti.
Os ossis beyñ Os oris munde.
Compagina capita ossium sunt. quia nervi his sunt compacti.
Medulla marck Costa rybe.
Latus septe. quia latet dum super eo iacemus.
Dorsum Tergum Tergis oris ruck. Differunt tamen dos
sum. quia durum ad labores et ad portandum. Tergum quia su
pini in terra super tergo soli homines iacent. Tergus. brutorum.
Vnde virgi. in eneid. Tergora diripiunt costisq; viscera nudat.
Tergora quasi tersa p̄parent.
Macha ruckenmarck Spina dorsī ruckenbeyñ. ruck grade.
Spondilia sunt iuncture dorsī.
Venter Alnus Vterus idem significant bauch.
Differūt tñ Venter q̄ cibū digerit acceptū. Alnus q̄ cibum res
cipit ⁊ solet purgari ab abluendo dictus. Vterus mulierum est.
quia in eo concipiunt.
Umbilicus nabel. Ilia cleyn dermeleyn.
Alunis arßbak Mates idē dñt. q̄ clunis a cluno. i. defēdo. q̄
sedētis ossa defendūt. Mates vō q̄ dñ sedem⁹ eis innituntur Ilia
vero q̄ obnuoluant in nobis Est enī illos grece obnuolnere.
Genitalia gemecht.
Inguina idem Inguen ⁊ mulierū ⁊ viroz potest esse.
Priapus Dactilus Ramex Virga virilis.
Veretrum Errens Mentula bzagel. quia virnis emittit.

Folium. XII.

Prepuccium tzagel deckleyn.

Testis hode oder tzeng. qz sicut quilibz mas pfectus habz duos testes. ita in ore duū vel triū stat omne verbū. i. testimoniū.

Testiculus hodleyn Vulua. quia ventris valua.

Aurea porta idem Pudenda sciam.

Posteriora. qz natura retro posuit. Ne dū illa purgāt inq̄nemur femur. qz ea pte sexus viri z femine discrepāt Est ea (aspectu. pars que est ab ignibus ad genua huff.

Sperma tis manshamen Menstruum frauwen kranckheyt quia ab omne mense sanguis fluit lundus per spinam dorsī sypo-
menes. venenum stillans ex vulua.

Matrix pellicula que post conceptū semē statim attractū claudīt
Matrix gebermutter. (et continet in se decez cellulas.

Embryo eyn yngeborn kindt Abortiuus vntzeytig kindt.

Secūda. dī pellicula in qua puer voluit in vtero matris.

Et dicitur a sequor. quia sequitur in mundū kindehburdleyn.

Merda dreck Stercus idem Urina harm.

Vritides sunt pori vesice per quos distillat vrina Et dicit vrina quia fit ex digestionis vstura. Nam medici dicunt qz vrina est co-
limentum sanguinis z omniū humoꝝ naturalium.

Urinale harmglaß Mictura bruntz.

Madula bruntzkachel. oder bruntzwinckel.

Sipharius idem z ppiemuliecum Nam siphonis est sibilus quem mulieres mingendo faciunt.

Anus arß Culus idem Loxa geschloß.

Crus beyn. qz in eo currim⁹. sed sub genubus illa pars crus est.

Genū knye Geniculo. as are knybiegen.

Poplexici. knyfcheybe.

Snffragiens knybiege oder knybeugen. quia subtus franguntur z inclinantur sicut supra in brachijs.

Tibia schynbeyn. ad similitudinem tube.

Sura wade Talus knote in sura.

Pes fueß. quasi poda. quia a greco nomine tractum Inde

Calopes vel calopediū holzschuch. quasi lignens pes.

Solea soel. quia sola terram imprimimus.

Calx Calcanens Planta soel Differūt tamē. quia a calcans
do calx a planicie planta. solea a solo imprimendo.

Subtellus fueßbeulen. quia est sub talo.

Pedica tzebe oder fueß eyßen. quia pedē capit

Pedor fueßtanck.

Allux groſtzebe. cetera vt ſupra digitus.
 Angina halſggeschwulſt Drexio vomitus exiens ex ore
 Drexia infirmitas ex nimia commellione.
 Cor hertz Decordio hertzwee.
 Cordiata hertzader. ⁊ eſt aliquando cordis paſſio.
 Vena ader. qz p ea ſanguis venit. i. fluit p corpus ⁊ iuncturas.
 Precordium vorhertz.
 Pulſus ſchlag. Pulſatilis ſchlagader.
 Splen milcz. Splenatica milczader Jecur leber Epar idē
 Colon bodler der groſß darm. a q venit Colica paſſio. vt infra
 Ilia cleyndermelcyen Epatica leber ader (patebit.
 Fibre iecoris extremitates Et ſūt quedā venedicte fibre. quia ab
 ariolis ad phebriaras pro oraculis captandis ſerebantur.
 Bilis gallē pitter. humor ſellus. ⁊ aliquñ p'ira ponit Fel gal
 Liſifellus gallenblatter. quali ciſtafellus indeclinabile.

Affectus talium.

Cor ſapit Pulmo loquit. Fel ꝓmonet irā. Splen ridere facit.
 Vesica blatter. quali vas aque. (Jecur cogit amare.
 Vritides blatterlochleyn.
 Lumbus inebriat. qz in lumbis ꝓſiſtit libido Ren nyer.
 Lien maſhdarm Vienteria infirmitas lienis.
 Podes cis arſhdarm Reticulū netzleyn Stomach⁹ mag
 Intestinū eyngeweyde Viſcus idem Et plr maxime p hoc
 ſignificato reperit. Sunt enī viſcera ſm Vſid. xi. ethumo. circum
 fuſa cordis loco quaſi viſtora. ⁊ ab alijs viſcera dicuntur omnia
 interiora ſub cute ⁊ maxime ſolide carnes Nec ſeruius Exta ple
 rumqz pro eodem.
 Omentum wam oder gedarm. ⁊ continet inteſtinorum maiorē
 partem. ſm Vſido.
 Cecum inteſtinū quod eſt ſine foramine ⁊ vere hoc ē impoſſibile
 nā bz vnū per quod recipit. ⁊ aliud p quod expellit ſed illa fo
 ramina reſpectu aliorum inteſtinorum non ſunt directe oppoſita.
 ſed iuxta ſe poſita Ideo cecum dicitur.
 Jejunum tenne inteſtinum. Inde iejunū. quia extenuat ventres.
 Omaſum kuttelcyen.
 Colus krümer darm oder budler. qz digeſtū per ipſum colatur.
 Colica paſſio coli grymnē Laxus weych in dem bauch.
 Conſtipatus bert in dem bauch. Conſtipatio bertung.
 Eructuatio aufwerffung. pronenit enī ex cibi ſuperfluitate.

Folium. XIII.

Zactus schlag oder gerurt **Appoplexia** idem
Spasmus krampff **Paralisis** membroy resolutio.

Paraliticus gelidebruchig.

Stranguirea vrine constrictio **Dissenteria** blutschyß.

De senioribus et consulibus.

Tribus hui geschlecht.

Tribunus. quia iura tribuit. aut tributa dat sine colligit. **Roma**
 mani creauerunt tribunos plebis ⁊ militum.

Senatus eyn radt. a senioribus **Conscripti** patres **Romani** se-
 natores. qz eoz noia aureis litteris ⁊ enea tabula conscribebant.

Senatusconsultus. a consulendo dī quia senatus consuluit.

Senatusdecretum eyn rats meynung.

Plebsciturum eo q plebs scire debet.

Censor ein richter. a censoz eris sunt em patrimonioz indices.

Iudex vrteyler oder richter. quasi ius dicens.

Iusticiū cij. quasi iuris tacitum. quod fit cum iudicis sententia
 aut silet aut repellit.

Praeses eyn voyt. quia prouincie praest **Praefectus** idem.

Prouincia eyn vorzorgung oder eyn gegent eynes landes. **Re-**
 giones a romanis bello victae dicebantur prouincie. i. procul victae
 quibz dabat praefectus. i. pcurator **Dicim** em istac in re mea ac-
 cepi prouinciam. i. pcuracionem. valet em idcz q meas tuere vi-
 ces. aut partes. Et **Therentianū** est **Vnde** in pborimone **O ge-**
 ta geta duram accepisti prouinciam.

Praeter eyn oberster der stat. quasi preceptor.

Pretorium rathauß.

Questor quasi quesitor apud quē questiones agebantur.

Proceres die edeln. quasi alijs precedentes.

Primores. quia alijs preeminent.

Primores ⁊ **proceres** pluraliter dicuntur.

Ammularius seckelmeyßer **Ammularius** idem

Erarius der stat seckel. quia ibi era deponitur.

Erarium talis locus.

Gazoppilatum eyn schatz seckel. vbi gaze die schetz reservant

Fiscus eyn gemeynr seckel.

Sindicus eyn gemeynr. pcurator. vt **sindicus** ecclesie. **sindicus**

Municeps nati in eodem municipio.

Municipiū freyheyt. a principe impetrata. In iura municipalia

Burgum eyn burg **Indeburgarius** ⁊ **burgensis**.

Prothnotarius stadtschreyber.

Scabinus assessor iudicis zunftmeyster
 Monopolion Collegiū eyn zunftroder eyn samlung
 Zunft. fictum est inde magister zunftarū. sicut ingr ciuium
 Tabellio oms eyn leuffer brieftrager
 Tabellarius idem a tabulis
 Mercenarius a. myteling Conducticius idem
 Conductor geleytfürer
 Thelonius vel Theloniator tzolner Publicanus idem
 Extractio scharzung
 Pedagium fuszol Edagiū wagen oder roßtzol
 Villa dorff. a vilibus personis in ea
 Villanus dorffman Villana dorffweyb
 Villicus rector ville dicitur
 Colonus erbeyter ackerman oder rebman. sunt enim aduene q
 bus locatur ager pro emphiteosi id est pro usufructu.
 Emphiteosis bodentzins.
 Inquilinus quasi aliena incolens
 Aduena fremder Aduena manet. sed inquilin⁹ ad tps⁹ manet
 Externus fremder Alienus idem
 Longinquus fern her fremde
 Indigena eyn eingeborner oder heymischer.
 Incola eynwoner. sed ex aduentis proprie
 Alienigena fremde geborn Kurigena genitus in rure.
 Francigena genitus in francia
 Euenigena genitus in suenia
 Peregrinus pilgram. eo q parentes eius ignorantur
 Urbanus natus in vrbe stadtmann
 Opidanus natus in opido Romani quondā soli urbani qz so
 la roma merebatur vrbis nomen Ceteri aut opidani ab opidis.
 aut castellani a castellis.
 Opidum sterleyn oder mercktleyn. quia opes in vrbem ferebat.
 aut his abundabat.
 Famulus eyn knecht. et ex propria familia.
 Geru⁹ ein knecht. qz i bello fuit. nā iure belli fū⁹ debuit occidi
 Mancipii ein diest. qz manu captum. vt homo hequus. Nec
 sunt inducta iure gentium. qz iure naturali omnes liberi nascuntur
 Verni knecht oder mayt. communis generis.
 Vernaculus knechtleyⁿ diminutiuū
 Archidiaconus schatzner Patronus vorwesser
 Pedagogus zuchtmeyster oder lecher

Folium. XIII.

Pedisequus. qua nachgehender knecht.

Empticius servus gekaufter knecht.

Liber frey Unde liberalis ⁊ liberalitas

Ingenuus edel. a genere sed non a facto habet libertatem.

Liber eyn entledigeter knecht. a servitute liberatus.

Libertinus filius liberti.

Manumissus eyn lediggelagter.

Deditius. quia se victum dedit.

Deditio eyn auffgebung. castrī vl' burgi vl' civitatē oppugnanti

Palatium pfaltz **Palentinus** pfaltzgraff.

Palinus landtvoyt.

Embursator eynseckler **Ebursator** aufseckler.

Militie et belli vocabula.

Miles ritter. quia romulus post urbem conditam. mille elegit quos milites. i. propugnatores vocavit.

Bellū streyt. Antifralis quia nō pulcr⁹ **Bell⁹** ior. issim⁹. i. pulcer

Rex konig quia regit.

Tyrann⁹ kunig. ppria scatione qz fortis. **Mā tyro onis.** i. fortis.

Satrapa est sapiens vel potens rex.

Dux hertzog. **Mam** ducit exercitum.

Princeps furste. dignitatis nomen.

Monarcha eyn eygener furst.

Julius monarcha romanorū primus fuit.

Tetrarcha q tenet qrtā ptē regni qlis apud indeā philipp⁹ fuit.

Miliarcha gewaltiger vber tausent ritter.

Centurio gewaltiger vber hundred ritter.

Miles ordinarius qui per ordinem militat et adhuc sine gradu.

Et dicitur gregarius quia humilis. et ex grege.

Extraordinarius qui adeptus est virtute.

Emeritus eyn alter ritter. quiescens a militia **Mis** rome taberna meritoria fuit constructa. vt omnibus amore patrie in militia cōsumptis tandem quo viderent prouisum erat.

Veteranus idem **Equester** ritter ab equo.

Tyro onis. starcker. aptus militie.

Tyrocinium. i. nona militia nā electo tyrone intemptabatur.

Stipendium solt. a stipibus id est denarijs.

Pedester fustknecht. a pede **Phalanx.** i. legio eyn schaer.

Satelles itis. qui satis latus tuetur.

Satellitum id est satellitis stipendium.

Excubitor qui excubias seruat.
Excubie az schiltwacht. eo q extra cubat ppter exercit^{us} custodit.
Velites quasi veloces pugnatores. **Mā** in bellis romanorū poss
 terga militū eqs insidebāt. cū ventū erat ad hostes descenderant
Kastrū eyn hoere. olim nulla his mulier interfuit. quasi castum.
 ne militia lasciuie cederet.
Tentorium getzelte.
Funda schling. nam sit iactibus lapidū vt **Traso** apud **Tber**.
 in oppugnatione edū thaidis.
Sagittarij cum sagitta.
Balistrarij cū arcu z balista. sic cum bombardis.
Balista no mē cepit ab inuentoribus. scz a baleatoribz populis.
Clipeus schilt. **Inde** clipeifer schilttrager.
Pelta idem ad lune similitudinem.
Achilleis. rotundus clipeus.
Umbro. onis. est locus in medio clipei a quo dependet. **Inde**
Umbilicus nabel.
Parina eyn cleyn schiltleyn. a paruitate.
Scutum bockler. **Egis** clipeus pelle caprina tectus.
Telum lang geschosß pfeyl.
Jaculum wurff. quia iacitur. etiam pro telo capitur
Venabulum iagespß
Spiculum geschosß. ad modū spice.
Lancea speer. **Luspis** spyeß
Fabrica fewerpfeyl. **Mucro** spytz
Gladius **Ensis** **Spata** schwert. **Differēt** tñ **Ensis** **Ana**
la **Mucro** scindit **Gladius** fodit **Spata**. quia lata
Framea messer. a fractura.
Alceps gladius vtrobiqz scindens. **Sica** stabschwert
Sicarius ille qui fert sica. velud **anthonius** in senatu **Roma**
no **sicarius** inuentus est teste **Tullio** in paradoxis. **Est** em̃ bis pe
 na statuta. vt in titulo lege de sicarijs.
Pugio degen. **Trusile** idem. quia in trudendo stimulat.
Cliniculus cultellus clunibus supra ligatus.
Cestus tui. **Claua** **Contus** eyßener kolb. **Cestus** a cedena
 do. i. percutiendo dictus veluti inter daretem et cultellum **Vira**
gilius in quito cōmemorat. **Item** **Contus** etiā genus gladij z
 a conctādo. i. inquirendo. **Mā** occidit querendo animam
Balista armbrust. a baleatoribus populis
Arcus bogen. quia a remotius arcet.

Folium. .XV.

Corda send. quia extensa sicut corda.
 Pharetra kocher. quia fert sacula.
 Arias instrumentum belli simile arieti.
 Orix Cratis Testudo. Nec ab animalibus nomia capiunt p
 similitudinem Cratis paries virgulis contextus.
 Testudo quia pugnautes tegit sicut testa concham.
 Petraria. quia facit petram.
 Mango quia manibus agitur eyn boier.
 Dorforu. qz piaz z plecto i ptes scindit suocp iacto mortificat
 Galea helm. sed ex corio Cassis ex ferro z auro.
 Galea est peditum Cassis militum.
 Manubie spolia manu capta.
 Conus qd supraponit galee Trista idē Corax bristblech.
 Lorica panzer. cetera a ptibus indumentoz trahūt sua nomia.
 Veles itis. est lenis armatura ferētarij p eodem significato.
 Tessera kreyer. vt dū dat clā militibz. ne fiat confusio inter eos.
 Cautionum tzeichen. signatura vt sint cauti de se als rotkrutz
 von osterreich.
 Legio eyn schaer. ab electione militum Continet em milia arma
 torū sex. aut sex milia. sex centū sexaginta sex vt alij dicunt.
 Legio. teste Psido. bz sexaginta centurias manipulos. xxx. choor
 tes. xij. turmas. cc.
 Centuria centum militum est.
 Manipulus ductor militū est. Sunt em hij q primo bellū incipi
 unt Vnde apud Theren. vbi est ille manipulus furum sangā.
 Turma est triginta equitum.
 Cohors quingentos habet milites.
 acies spitiz quia ferro armata Exercitus ab exercitio belli.
 Classis diuisio bellantium est.
 Modus est peditum densa multitudo.
 Conens est in vnū militū collecta multitudo.
 Concio pro eodem significato.
 Ala est triginta equitum multitudo. vt ale auem ita ipsi tegunt
 exercitum die hynder spitiz.
 Cornu est extremum exercitus quasi acutum.
 Agmen. exercitus dum transit ab agendo.
 Manale bellum wasser streyt. Campester feldstreyt.
 Castramitari am feldschlaben.
 Circūnallare umblegen Oppugnare besstreiten.
 Funditus euertere tzu grunde stoen.

Funditus eradicare idem.
Dirimere bellum streydt vudertzyhen.
Dare trengas eyn fryden nemen.
Emittere trengas eyn frydt absagen.
Indicere bellum eyn streyt vorkunden.
Temptare bellum scharmutzeln
Quellum | tzyweyer personen streyt.
Delabrum vel delabria eyn helem bart.
Gladiator fechter **Dimicator** idem.

Luctari ringen.

De panno et tela et de materia.

z instrumentis eorum.

Lana wolle a laniendo.
Velus schaff wolle. ab euellendo. qz antiquus ones nō tondea
Linū flachs. qz lene z molle ē. (banf cū nōdū forpex innēt? ē
Bissus gen^o lini candidissimi z mollissimi. z nascit in egypto
Canubū vel canabis banff. Et dicit ad canē similitudinē. qz sic cres
Stuppa reyßt. oder kuncckelachs. (sac. Alij p p scribunt.
Tumetum awerck. quia tumet.
Placū est stuppa z crassedo serici **Vestuca** ageln.
Sericum seyde. quia serēs populi inuentores fuere.
Bombyx bauwimwolle. Etiam vermis dicitur qui net sericum.
Filum fadem **Glomus** mi. vel eris kluel. **Colus** kuncckel.
Fusum vel sa. spyndel **Pensum** wirtell. quia appēdet fuso.
Alabrum haspel. a duabus alis.
Girgillus a giro id est circulo.
Metaxa garnstal. a meta. i. circuitu. **Globellum** idem a globbo.
Pannus Pannulus **Cannellus** spuel. Quia ex eius cursu per
 stamen fit pannus. Et dicit cannellus. quia est ex cānis factus
Subtela spulseyt. vel ille stilus qui stamen determinat dū texit.
Vertibulum spulseyken. quia vertitur.
Tela lynnnewant oder weff. **Stamen** zettel quia stat.
Trama weffel. est enim filiū quod recta via mittit per telam.
Inde trames id est recta via.
Subtegmen der eyntrag **Telatum** weberstul.
Licium bindtfaden. harlauff oder warffbandt oder kass oder
 weff. Et dicitur eo q ligat stamina.
Biler tzywillich **Triler** trilich.
Radus weber schiffleyn. **Manicula** idem.
Pecten weber strel oder blat.

Folium. XVI.

Textrina tunc. locus texendi.
 Scansile tretstul. oder schemmel
 Textrinum sub pedibus textoris.
 Ordior ris. weben. Texo idem.
 Textor weber Textrix weberyn Pannus tuch.
 Meetrix neeryn oder spynneryn.
 Pannetorium tuch hausz Paniso. as are. spulen
 Textorium weberhausz.
 Panislator spuler Panisatrix spuleryn.
 Licistorium lignum quo licii involuitur das weberholztz.

De vestimentoz nominihus.

Vestis cleyd. z proprie mulierum.
 Vestimentum idem. z proprie virozum.
 Pallium mantel. quasi pellinz. qz antiquit^r ex pellib^{us} fuit. z ē vi
 Mantellus mantel. (roz)
 Manticulus diminutivum eyn cleynes menteleyn.
 Penula mantel. quasi deorsum pendens.
 Palla eyn eerlicher frauwen mantel.
 Collibium iunckfrauwen mantel.
 Clamis mantel. z viroz est. Et fm ysid. ē in latere apertura.
 Clamis eyn mantel auff der seitten offen.
 Mantus palliū qz solū man^u tegat. Pretexta fuit puerile olim.
 pallem quod pueri vsqz ad. xv. annos ferebant z soli nobilium
 pueri dum studijs manciparentur. vnde pretexti dicebantur z di
 citur pretexta. quia ei latior pretextabatur purpura.
 Toga fm ysid. pallium rotunduz quod ioundante sinu sub dex
 tro in sinistru ponitur. vt patet in picturis trium regum
 Item toga vestis romana quod nobiles tempe pacis portabant
 Toga vero volgo a nobis badhemmet. Toga palmā indue
 bant victores. In quibus picte erant palme. i. victorie eorum
 Toga candida. induebantur candidati qui perfecti in marcium
 campum magistratus ambitione tenebantur.
 Palludamentum. pallium regis in bello. quo induto significaba
 tur omnibus mens regis esse ad bellum. Consuevit enim albū
 aut purpureum esse. Licet Marcus crassus pullo id est nigro pa
 ludamento contra parthos vtebatur. De hoc phalerius. li. i. ca.
 de prodigijs. paragropho non sinit nos Marcus Crassus z c. di
 citur enim paludamentum a palam z mente. quia ipso induto pa
 lam est mens principis de bello faciendo.

Sagū fagi. palliū militare Aulea betler mantel.
 Amiculū fm Plido. huren mantel. erat enī ex lino. ⁊ in adulter
 rio deprehense eo etiam induebant ne pellem contaminarent.
 Licet Valerius libro primo de simulata religione Amiculus scri
 bit Dionisium abstulisse ydolo.
 Molotes kursen mantel
 Amphitapūs ynnen vnd außen ranch cleyd.
 Pellicum peltz. quia ex pellibus.
 Tunica eyn rock one crmel Teste Monio Marcello.
 Circūfestū eyn tzywfeldigcleyt od eyn gestrept cleyt Lidas idē
 Trabea eyn sammet cleyt. quasi trans beatū faciens. Nam res
 gij honoris erat trabeatum esse.
 Mastruga vel mastruca beltz oder kurshen. fit enim pellib⁹ bru
 torum qua veste sardi vtuntur.
 Dyaplois eyn tzywysach cleyd.
 Anaboladus pannus vel sindon quo mulieres hūeros tegunt
 Sindon sammet oder weysser pfeller.
 Pegillū reginaz. Peplū vero matronaz eyn schleyer.
 Plage ⁊ Plagelle lynthē thorale. fm Monium Marcellum dis
 citur. et est grande.
 Strophū fastia breuis quo colligunt mammille schurtzleyn
 Renno eyn ranch deck menteleyn bis auff den nabel
 Padagium guldener mantel.
 Polimita eyn cleyd von vil farben.
 Richa schweyftuch Sudarium idem.
 Inchlussum vel inclussa eyn inwendiges cleyd. quasi intusstrum
 quia intus corpore adheret.
 Camisia hemet. qz in is camis. i. stratis antiqui dormiebant.
 Castula teste Monio est palliolū p̄cinctus quo nude infra papila
 las cinguntur et est mulierū eyn vnder schurtz.
 Toga et feminaz. et mulierū est.
 Flammum eyn sturtz. vel quo mulieres tegunt sua capita.
 Reticulum. tegmen capitis mulierum ad rethis similitudinē.
 Tapete terciē declinatōis fm Marcellum tegmen vnice varijs
 pictum coloribus eyn gemalt decklach
 Capuciū heubtloch. Etiam aliquando capitū tegmina:
 Supparū eyn schurtz a femore vsqz ad talos protensum.
 Limbo eyn frauwen rocke vnden mit sammet vorbrent oder
 beschlagen In est q̄limbo aliqñ caput p̄ ora vestimēti eyn bass
 Alio mō limbo inferni psdī. Sunt enī quattuor ptes inferni scz.

Folium .XVII.

Infernus dānator. Limbus puerorū Purgatoriū. z limbo patrū.
Pannucia peciata vestis eyn geblest cleyd.
Locinus eyn roter pfeller.
Locinea eyn rot cleyd. sicut purpura a cocco rubeo flore tractū z
Teristrū eyn kyrtel. oder eyn schlutleyn. aut terit faciē. aut a tbe
 os. id est etas. quia estinalis vestis est.
Suparus staunch.
Supara longe vestes dicuntur. et est plurale.
Intervla eyn vnderhemmet. quasi intus adherens.
Talaris tunica longa vsq; ad talos.
Talare pallium longum ad talos.
Lumbare eyn cleyd das man auff gurt. quia lumbis adheret.
Bombicina baumwollen cleyd.
Mollicina idem. quia mollis vestitus.
Sericea vestis eyn seyden cleyd.
Olosericea gantz von seyden.
Tramsericea eyn halb seyden cleyd. cuius trama ex serico. z sta
Purpurea vestis eyn rodt cleyd. (men ex lineo.
Olofora eyn gantz rodt cleyd. quia olon valet totum.
Bissina ex optimo z molli lino.
Linostena eyn cleyd halber wollen halber flechsen. quia in stami
 ne linum in trama lanam habet.
Acuspicta glyssemet cleyd. quasi acu terita.
Tunica inconsutlis. sicut domini nostri iesu christi.

De indumentis sacerdotis.

Casula messgewandt. Et aliquando domus pauperis. diminuti
 uum a casa. quia ad cadendum inclinata.
Dalmatica diacon rock. quia eius vsus z textura in dalmatica
 regione primum inuentus est.
Hummerale der priester goller. quia humeros tegit.
Superhummerale humeral.
Alba alb eyn weyßleyen tuch.
Zona gurtel. **Manipulus** hantfan.
Stola stoel. q̄ z succingula. qz in ambobo sacerdotz lateribz linc
Succingulum vndergurtel. (cingitur.
Superpellicium korhemmet.
Scapulare schepeler. quia inter scapulas dependet.
Almucium kutzhut. **Lucilla** munchs kutte. oder gugel.
Aculeus idem. quia insutus ad modum aculei.

Suocortus kurſen. mulierum veſtis eſt.

De indumentis pedum et ceterum.

capitis et ceterorum.

Pileus buet.

Salerus pilgerimbuet. Et ponitur ſepe pro corona.

Mitra haub. Et eſt mulierum.

Calendrum eyn raucher kutzbnt. quia calidum eſt.

Cyroteca hanſſebuch. Manica ermel.

Caliga hoſſ. Calceus ſchuch.

Sotular bunſſchuch. Ocrea ſtyeffel.

Cripeda idem. quia in calcando creat id eſt ſonat.

Culpo engelſchuch. a culpando. quia delicati culpant iplum.

Pero paurenſchuch. latus ut pera.

Coturnus calceus tragicorum. foccus comicorum. Vnde Oratione
in poetria. Nunc focci cepere pedem. grandisq; coturni.

Patricus ſockel. Alanatus rinckſchuch.

Solea ſoel. Planella idem.

Sandalia biſchoffſchuch. Soccus ſock.

Liga hoſneſſel. ſalcia wygebant.

Pedules lis. fuſtuch. Pedux fuſerit oder fuſſſapff.

Baxe mulierum calciamenta

Corrigia ſchuchryme

De ornamentis hominum.

Vitta haub oder harbant. Et a vincio is ire. quia ligat crines.

Tenia heubt bendel. v. extremas vitte dependens ad modum

Inauris om rinck oder ſchelle. ornamentu auribus. (corone.

illigata als die heyden haben. Torques balſbant. et viroz.

Monilia vero mulierum.

Armille quia armis circulus induit. i. brachijs et viroz eſt. ab ara-

morum virtute collate victorie cauſa que olim virile dicebatur.

Monile pectoris ornamentum furſpang.

Fibula eyn bruchtheffeleyn od am mätel od ein ſchoner gurtelrig

Lunula bullula aurea mulieru in lunc ſimilitudinem pendens.

Spinter eyn vorſpang oder eyn glüff.

Speculum eyn ſpiegel. quia in ipſum ſpecies rei recipitur.

Crimle krentzleyn. a crinibus.

Serum idem a ſertis herbis.

Corona kron. quia circuitu vna. Dyadema kunigliche kron

Sceptrum kuniglich zepter.

Folium .XVIII.

Tridens idem. quia tres quasi dentes.
Aurea corona ex auro in signum triumphi.
Inde laureatus. i. coronatus. Et baccalarius. i. coronatus lauri.
 bacca qualis mos in athenis fuisse comperitur.
Thyara bischoff oder apt kron.
Infula infel. Inde infulatus.
Lingulus mansgurtel.
Lingulum frauwen gurtel. Lingula le. gurt. et est equorum.
Strophium phij eyn guldener gurtel. Et licet de sancto iohanne baptista dicitur strophium ex bidentibus id est pellibus ouium.
Baltheus ritler gurtel. Bulla gurtelspang. Vel tumor aque ex cadente pluviali gutta in ea eyn wasser blat. Etiam bulla sigillum cere impressum. Inde bullatus.
Semicinctum halb gurtel.

De lectisterniis.

Thorus bet. et proprie qui solet esse de herbis. Inde thoralis vel conthoralis gemabel.
Lectus beth. quia de variis floribus legebatur.
Stratum beth quia substernitur quiescenti.
Pulvinus knissen. a pluvius dicitur. Pulvillus knsley.
Pulvinar heubtspulb.
Loder golter. quasi lode. q. in ludis iuvenes theatrum exercēt. tes cū in proscenium irent. his facies suas ob verendum tegebāt.
Fultra. quia lectos fulciant siue caput et vocantur reclinatoria.
 nyckbetleyn. reclinatorium. oder guttschleyn. od lotterbethleyn.
Spōda spanbeth. Lernal heubtknsley. a cernice.
Lulcetra bethrych. Thorat decklach.
Thapetum debbich. quod pedibus substernitur.
Symbolum tabetum halbranch debbich.
Amphitabulum beyder teyl rauch debbich.
Stragula gestreyfte tuch. Viltrum heren tuch. a villis.
Tegimen vel tegmen decke.
Tegumentum Loopertorium Cooperculum idem.
Cortina umbhang. de pellibus.
Velum furhang. a velando.
Auleum beydennisch werck. ab atthalo rege. pergamentum in eius aula reperta. pannus in parietibus regum extensus.
Anabratum. pannus sursum in templis vel regū aulis ptenus.
Petasma maris. parietibus templi extenditur.

Lintbeum velū qđ in lectulo sternit̃. **leylach.** Et qđlibet **lintbeſſ**
Lintbeamen idem. **Mappa** quasi **manupps** **banttzwel**
Mapella eyn cleyn t̃zwebel.
Manutergium. est togilla cum qua tegitur manus.
Facitergium. quasi faciem tergens.
Faciletum schweyſtuchleyn oder wuschstuchleyn. **Sudariū** ides
 Et dicitur **sudarium.** quia sudorem abstergit.
Stragulum et **stratorium** decke. quia strato superiacitur.

De nauigio.

Maclerus schiffherre.
Mauta schiffman. nauem ruens. direſis poetica. **Mauita** idem
Mauis schiff. a nando dicta.
Prora vorderschiff. prior pars.
Puppis hinderſchiff. quasi posterior pars.
Carina venter nauis. aut quia currina. vel quia caret rima.
Fori pl̃r tabulata aut p̃cana nauis latera. onera vel in census ho
Algiana transitus hortatoris ad remiges (minū ferentia.
Colūbaria loca vbi remi eminent. ad columbarū nidis ſilitudinē
Transtra ſedilia remigū. quia tranſuerſaliter in nauē ponuntur.
Remus ruder. a remouendis fluctibus.
Palmula das breyt an dem ruder.
Remex est gubernator nauis eyn ruder.
Remigium rugunge.
Antemne quasi ante annem ancker ne fluctūs nauem turbent.
Malus ſegelbauwm.
Clauus nachſchalt ruder oder ſturnagel. qz clauo nauis regitur
Anchora ancker oder hacke. **Virgilins** anchora de proza iaciť.
Conſilia p̃fal. qual ligatur nauis.
Alueus waſſerlauſſe. in nani.
Alueolus ſchaff. instrumentum nauticum. puta hauſorium.
 do mit man auß ſchopffet.
Scrupus ruderſeyl. **Reſtis** wide.
Funis ſeyl oder ſtrick.
Velum ſegel. **Lintbeum** pro eodem.
Rudentes ſegelleſyl. qz ventis contracti. vt aſini rudinnť.
Pronelia bandſeyl. als **Proſinellū.** q̃ fune in littoze ligat̃ nauis.
Contus ſtoſſel. **Trudes** diſ. ſchaltri.
Aceteon der groſß mittel ſegel.
Valum der cleyn ſegel vornen in dem ſchiff.

Folium. XIX.

Epidromos der groſſe ſegel binden an dem ſchiff.
Cataforates anckerbley. ancore iungit. vñ vt deſcēdat ad exploſ
Remulus tzuſeyl. (randam profunditatem
Lernus. **Dentoligiū**. **Arthemo** windt gemercke.
Pulume ſint machine quibus naues deducuntur ⁊ adducuntur
 in portum welholtz.

Nauium genera.

Manis dicta a gnano. id eſt pudenti rectore.
Velox eyn ſchnelſ ſchiffleyn. quali velox.
Phaelus paruū nauigium **Rembo** eyn fiſcher ſchiffleyn
Moria **Lampulus** **Lymba** **Leunculus** **Larbus** pꝛodē
Oneraria eyn ſchiff mit gut.
Barca eyn ſchiff mit kauſſinſchatz.
Corbita eyn groſſe lanckſam ſchiff.
Pontonium niſi impellitur non tranſit.
Scaffa eyn angehenget ſchiffleyn.
Cataſcopus idem. ⁊ hoc barce corbite zc.
Actuaria nauis remis velis ſil' acta **Auctoria** marchſchiff
Paro ranbſchiff in dem meer **Dioparo** idem
Pirata (meerrauber **Pirūculus** diminutiuum
Venter tris freyſchiff
Liburnus faſt lauffende ſchiff **Dromo** idem
Calonis (holcz ſchiff **Calon** lignū **Calaria** idem
ypogamus roſſſchiff Et vbi reliqua bruta traducuntur
Lintberi (troglin nauis lintbri ſimilis
Trabaria **Lander** **Landica** **Lithoria**. **Manis** lintbri ſimilis
 ex vna trabe cauata ⁊ capiūt ad maximum decem hoies
Libaria ſpeyſſchiff
Biremes **Triremes** **Quadriremes** ab ordine remoy dicūtur
Classis eſt nauium multitudo
Traductoria (vberfurer ſchiff lin
Epibacha ein vberfurer **Manum** li ſchifferton
Teleuma nentri generis eſt cantus nautay

De domo et eius partibus.

Domo eſt que conſtat ex parietibus tecto ⁊ fundamento prote
 gens nos a caumatibus ⁊ imbris. Vel eſt vnius familie
 habitaculum. ſicut vrbs vnius populi. ⁊ ſicut orbis domiciliū
 eſt totius humani generis.

Domicula heuſſeyn. Laſa eius armen mannes hauß.
 Laſula eyn armen heuſſeſeyn. a cadendo. Veſtibulū vorſchoff
 Janna thur. Poſtica hinderthur. Sera ſchloß. Lardo thur
 Limē ſchwel. nā intransibū eſt limes. i. tranſuerſalis. (angel.
 Fores pluraliter thurn oder heuſer. Oratus primo ſermone ſin
 gulariter dicit fore in verſu Excluſus fore cum longaremur foret
 intus. Therentius. in adel. pluraliter Sed quid in fores crepuer
 runt. Fores dicuntur. quia antiquitus fores apperiebantur.
 Introitus eyngangk. z eſt cuiuſlibet rei. Repagulum Ober.
 Peſſuluz Deces Clater vel Clatr^o id ſignificant ſez rygel.
 Difficū tamē Repagulū intrātibz repugnat. Obijcitur eſi ideo
 ober eſt Peſſuluz a pello Deces a vehendo. vti in caſtris z bur
 giſ. in bigis magni lapides ducūtur tempore noctis ad valnas
 firmas concludendas z muniendas. Clater vel clatrus a clau
 dendo z proprie ortozz vel vinearum eſt Et ex clatr^o fit cratis
 Atrium vorſchoff. eyngangk prius ſe locus intransi obijcit ab atro
 id eſt nigro. quia olim ſine fenestris aut a fumo. nam illic olim ca
 nodes. aut portitoy incubebāt. Portitor pfortner. Janitor idē.
 Gradus ſteeg oder ſtaffel. Scala leyter. a ſcandēdo. Et ſolū
 pluraliter grammatice pores ſeruius varro z ceteri dixerunt.
 Interſcalare leyterſtaffel. Antica forderthur.
 Pavimentum eeſtrich. a pauſio is ire id eſt percutere nam percu
 titur vt ſolidatur Vnde vir. de area faciēda primo georgicoſū.
 ſimile dicit. Area tamē primū ingenti equanda cilindro.
 Tabulatum latten Laquear idē Virgi. in. ij. Eneid. Pendens
 lichni laquearibus aureis incenſi.
 Aula ſal Salarium ſummerbauß.
 Camera kammer Thalamus brütgamskammer
 Cubile ſchlaffkammer Stuba ſtub.
 Cenaculum vbi cenamus Menſa tiſch. ab amenitate.
 Gaſſape tiſchblachen. quia ſapimus in eo gaudium.
 Abacus credentz Abaculus eyn cleynd credentzleynd
 Paries wandt Teſtudo eyn gewelb oder ſchneck.
 Fornix ſchwymbogen oder gewelb Etiam fornix domus meret
 ricum Inde Fornicoz aris. Inde fornicarius.
 Columna pfeyle. quaſi collum ſuſtentando Pilare idem.
 Statua ſaul Celare keler. a celando Celarium idem.
 Penn vñ pen^o orz. vel pen^o ni. ſine penū ni. oia p eodē kelerbauß
 Fundamentum grundteſte.
 Promptuarium ſpeyßer Diſpenſa ſpeyßekammer.

Folium. .XX.

Almarium. quia ibi reponuntur ea quibus alimur.
Penetral heymlich kammer.
Cloaca dicitur quelibet fossa ad quam sordes defluunt et dicitur a celo as. quod est abscondere vel sorbere. eo qd stercorea et immunda absorbeat et abscondat.
Oletū est fetor vel locus ubi frequenter mingit. qd graditer fetet.
Urinaris seychwinckel.
Tectum dach Pinna spitz.
Pinnaculum omne id quod supponitur pinne.
Scindula schindel Later tzygel.
Regula schindel oder latt.
Lignum vel Lignum sparr oder latte.
Ligellum diminutivum letleyn.
Ligna iuncta faciunt trabem.
Trabs balck. quia ex transverso utrosq; parietes terminat.
Proceres sūm ysid. ix. ethi. dicuntur trabiū capita que extra edificia foris protenduntur eyn vorschieffender balck oder vorhoffen eynem bauße.
Antes eyn vorschieffender steyn an eynem mauern als eyn pfoß oder keppfer. Vel sunt extra eminentes lapides Et solum pluraliter dicitur. Virgi. scdo geor. Jam canit extremos effetas vini torantes. Illic capitur a virgil. antes aut pro maceria. aut extremo virium ordine.
Tolus est veluti scutuz breue in medio tecto. ubi trabes coeunt
Epiger et melius pluraliter epigri boltznagel. qui (eyn gibbel) bys ligna coniunguntur Et dicitur ab epi quod est supra et agros quod est tractus. quia supertrahitur.
Clauis eyn eyfner nagel a calibe. id est ferro.
Commistura coniunctio tabularum tzufigung.
Diffocomion. locus in qd infirmi in plateis repti deponunt.
Lulina vel Loqna kuchin Kammin? kemmich Lucanar rauchloch
Fenestra fenster Fenestrella fensterleyn
Fus mus rauch Fuligo ruf. Lonna kennel oder roze Lan nella idē Imbrer p eodē Stilla dachtrof Stillacidiū tropfial Stircidiū idē Stiria gefroner schol oder zapff
Appendēs tecto. Tridiniū. loc⁹ cene tribus lectulis discubentiū dictus more prisco. Secessus loc⁹ secessus. quasi sine accessu.
Dinerforiū. qd ex dinerfius vijs cōuenit. Apogiū eyn hole yn dem erdtreych. Xenedochium eyn bilgerym bauß

De edificijs sacris.

Ecclesia. quia gloriosus locus Nam deos id est gloria.
Delubrum kirche. quia delet umbras peccatorum.
Basilica idem. qz fundamentū fidei **Templū.** qz loc⁹ amplius
Capella cappel. aut quia olim pellibz caprinis tegebatur aut qz p.
 significato tali abutimur. qz capella est parva capra. vnde Vir-
 gilins in fine Bucco. Ite iam satyre venit hesperus ite capelle.
Sacellum. id est locus sacer.
Oratoriū **Oraculum** **Propiciatorium** bethensley. **Oraculum**
 Differunt tamen **Oratorium** tantū orationi consecratum. **Oracu-**
 lum dum in ea responsa dabantur. **Propiciatorium** propiciatio-
 nis locus. Est enim propiciatio placatio.
Sanctasanctorum. locus quem solus presbiter intrabat in lege.
 vbi ceremonie aut archa conderetur
Fannum id est templum. a fannis populis. quia gentili more es
Martyrium marter. vel locus martirij. (construxere.
Ara producte eyn altar. Et sunt are inferorum.
Altare idem. Sed altaria sunt superiorz Virgili. in Bucco. En
 quattuor aras. Ecce duas tibi delp hin. duosqz altaria pbebo.
Pulpitum pulbrer. quia in publico positum.
Chorus chorz eyn kirchen. multa significat.
Cancellū cantzeler oder eyn getter. sine cratis. a cācellar lignis.
Ambo onis eyn predigstul.
Analogiū idē. ab ana qd est sursus z logos hmo qz in alto loco sit
Clastrum closter. deberet esse clausum.
Monasterium idem vnius proprij hominis habitatio. Vel for-
 tassis a vita monastica. vel quia omnia apud ipsos sunt monos
 id est vnumz communia.
Lenobium refental. quia est omnibus commune.
Lenobita communis generis. id est conventualis.
Refectorium refental. a refectione
Ambitus kreutzgangk. z corripit mediam
Circuitus idem. vel vmbgang **Limiterium** kirchoff.

De sepulchris.

Sepulchrum	Differunt tamen sepulchra
Monumentum	sepulto olin quisqz in domo sua
Tumulus	sepeliebat Monumentū qz mo-
Sacrofagus	net pretereuntem facere sepulchri
Mausoleum	memoria Tumulus qz est terra
Pyramis idis.	tumens Sacrofagus. qz ibi corz

Folium. .XXI.

pora absumunt Sarcos grece. i. caro fagos. i. comedere Nausco
lū a nauscolo rege egiptioꝝ. Piramides vero regū sepulcra in al
tū columnne ascendentes Pirami similitudinez habebant Quale
pmū apud egiptios in vsu sunt vt legitur in cronicis.

Epithaphium vbergeschufft auff dem grabe.

Epicedion idem. Differūt tñ. quia Epicedion est non corpe se
pulto aut a loco translato Epithaphiū vbi corpus est sepultum.

Et illic quiescit

Feretrum bar Baratrum idem

Genotaphium ein leer grab

Nenie tottengelange est cantus in funerib⁹ mortuorum vnde
Oratius scdo carminū Sed ne relictis musa procaxi iocis Ecce
retractes munera nenie.

De publicis edificijs

Linias stat. ⁊ populi est Vibs idē ab vrbe pte aratri. q̄ mu
ri designabantur ⁊ menium dicitur.

Opidū steteyn oder mergeleyn vel a muroꝝ oppositiōe vel ab
Villa dorff. vt supra patuit. opibus illic recōdendis.

Castellū castel. a vite castitate.

Pagus dorff. a conuentu hominū aut quia domus in pago sunt
disperse. Inde paganus rusticus oder eyn heyde.

Castrum geschloß Vicus weyler a via.

Colonia eyn nawe ynwoning. antiquis cultoribus spoliata ter
ra. ⁊ nouis inductis colonia dicitur.

Compita locus in quib⁹ rustici in agris conueniunt.

Murus eyn mauer Menia tzynnen.

Pala eyn hultzener thurn.

Munitio beuestung oder eyn bewarung oder were. eo q̄ manu
facta sit Munimentum idem.

Cohors die anker gewere. quia omnia coerceat ⁊ concludat.

Vallum eyn auffgeschut were. oder eyn auffgeschut erdtreych
Agger idem.

Vallus p fustes punibus fit vallum.

Sudes dis tzaewensteck Palus li. idem

Maceria tzaew oder want.

Seps tzaew. Maceria vinarū est. sed seps satorum ⁊ frugum
faux eyn gangk der stadt. ad faucum animalium similitudinez
quia per fauces est via cibi in stomachum.

Suburbium vorstade Turris thurn. terrenus hostes.

Propugnaculum ercker.
Arces summe turres sunt a quibus hostes maxime arcentur.
Coclea altissima turris rotunda quasi ciclea naz ab eo quasi a cir-
culo tota ciuitas conspicitur.
Porta thoz. ab ex vel importando.
Promurale tzwinger. id est ante murum.
Vicus eyn gass. quia in eo viesunt.
Platea eyn grofsgass. do die landt strasse gebet.
Moaca wasser lauff. z hoc per vicos quasi p eos colatur. a quo?
Eriam locus secessus a cluo verbo. na clunibz hie insedemus.
Pretorium radthaus. quia ibi debet sedere pretor.
Curia rothaus. quia in ea geritur ciuitatis cura.
Forus richthaus. a fando aut foroneo athenaru rege.
Gymnazium generalis exercitioru locus sicut scole zc.
Pondorium marckthaus.
Mercitorium werckhaus. mercenarijs.
Taberna est proprie domuncula in qua panis z vinum z carnes
cocte venduntur. et dicitur a tabulis que ibi substernuntur mera-
cibus proprie wirtzhauß.
Asilum freybethaus. Naz ab a z silen tactus neminem licuit in
asilu ledere et tangere.
Mediastinus pranger oder halßeyßen. qz in medio fori situs.
Forum marckt. **Circus** platz. a circuitu equorum.
Theatru locus spectaculorum z erat rotunde figure.
Amphiteatrum idem. z hec loca a romanis zc.
Spectaculum eyn gesicht oder schertz.
Maccellum metzigk. oder fleyschbank.
Apolotozium. vbi lauandum ponuntur vestes.
Marcatum locus vbi res marcat.
Theolonarium tzolnerhaus. Et aliquando ipsum vectigal dz.
Prostibulum frauwenhaus. s prostituo.
Lupanar idem. a lupa vxore faustuli.
Fornix idem habet significatum a fornicor. vt supra paruit.
Carcer kercker. a coercendo.
Ergastulus idem locus damnator.
Enleus idem quod carcer. genus tormenti ad modum crucis
Liminium gefencknyß. expulsio extra limem.
Postliminium erlosung. id est reuersio.

De terre vocabulis.

Folium. .XXII.

Terra erdtreych. quia teritur. **Tellus** idem est dea terre.
Humus idem q̄ terra. ab humiditate z humore.
Lutum kot. quasi non lotum **Lim⁹** schiln. qz lenis z mollis
Scenum wust. quia atrum z umbra.
Gleba eynschol erdtreych.
Glarea vnfruchtbar erdtreych. **Virgilius** scdo georgicoz. **Ma**
ieuna quidem clinosi glarea ruris.
Lreta weyherdtreych.
Hyulca terra fissa. tzerchlunden erdtreych. a bio as. hyulcus a.
 um. apertus a um. vel fissus a um.
Argilla leym **Glistis**. cletten. **Lepis** eynwas.
Arena sandt **Zabulon** idem oder eyn licht erdtreych.
Scabzia terra eyn rauch heertz erdtreyh. **Inde**
Scabies venit.
Lama scharff erdtreych. **Oratius** primo epistolarum. **Viribus**
 per clinas flumina lamas.
Mons berck. cui terra eminens.
Aluus est descensus montis **Virgilius** in **Bucco**. **Molisqz** in
 gum demittere cliuo.
Fugum die hoel des berges.
Collis eminentius montis ingum.
Tumulus cley nbergeleyn. quasi tumēs tellus. **Mōticulus** idē.
Campus felt. terra plana.
Equor z terre z maris equalitas **Vallis** tal.
Conuallis z le. inter montes loca depressa.
Solū qz firmū eyn bert erdtreych. **Inde** solitas id est firmitas.
Scopulus eminens in mari lapis eyn felf. aut a speculādo. aut
 nocumento naniū dictus.
Saxum quia durum **Prout** habet p̄s. **De saxo** durissimo.
Rupis eyn felf. quia non facile rumpitur.
Lapis steyn. quia ledit pedem.
Petra idem. quia pede trita z consumpta.
Arenarius sandtsteyn **Bibulus** idem. quia imbibit aquas.
Tofus rauchsteyn. **Silex** kyßlingk.
Marmor marmelsteyn.

De locis terre.

Locus et p̄r loci principia artis vt maxime in loica z rethorica
Topicozum liber de illis locis tractat.
Topographia est loci descriptio. vnde **Virgi.** in .i. **Eneid.** Est in

recessu longo locus insula portum efficit.
 Regio landt Provincia Ora Territorium idem.
 Plaga gemerck noch dem hymel.
 Provincia landt Regnum reych
 Insula eyn insel. quia in solo id est in mari posita.
 Mediamnis in medio amnis. id est fluminis sicut augea maior.
 Item amnis dicitur aqua suauiter currens. et dicitur ab ameni-
 tate. quia ibi semper locus delectabilis inuenitur.
 Saltus locus ubi noui exiliunt frondes eyn nauwer walt.
 Fauces di angust? inter mōtes aditus et sup laux ciuitat? patuit.
 Confrages loca ubi venti concurrunt.
 Lustrū cin thyer gart. vt lupoꝝ cubilia vltimatoꝝ habitacū sine
 latibula tenebrosa dicunt lustra Et quicq? ludi quinquēnio Rome
 ab augusto celebrati. et pro quinquennio lustrum capitur.
 Lucus eyn finster walde. quia non lucet.
 Desertum wuste. qz ibi non scriē aut a mōitione hoīm deseruntur
 Meremus wuste. et ubi nulla fuit hominum mansio.
 Auiariū eyn stat do vogel fliegend. locus in quez solis auius est
 accessus. Item Inna sunt maris Ania sine denia terre.
 Amena loca delectabilia. quasi amata.
 Tempe loca testalie virida et perpetuo flore.
 Appricus a ū lustberlich. loc? accessu solis et apto celo gaudens
 Opacus a um eyn finster stat Opacitas finsternyß.
 Rubricus ca cum eyn schlipferige stat. a labendo. i. cadendo.
 Tenebrosus locus. quia tenet vmbra.
 Estina loca sunt quibus pecora estate vitant calores. Vnde Sta-
 tins. et vmbrosa patnere estina licet.
 Nauale locus ubi naues edificantur Textrinum idem.
 Statio schiff stadt. ubi ad tempus stant naues.
 Portus locus ubi naues hyemant.
 Importuniū ei stat on lust. loc? ubi nullus ē port? aut refrigeriū
 Portus a portandis commercijs.
 Baya locū antiq? a baiulādis cōmercij et est idem cum portu.
 Littus landt am meer. quia maris fluctibus eliditur.
 Ripa eyn land am dez bach od fließende wasser. qz flumie rapit
 Circūfluius loc? quē aqua circūfluit als die maynw. (eius tra
 Allnium quem aqua abluat als der reyn tzu Costnitz.
 Margo cuiuslibet pars loci oder eyn vmschweyß.
 Martima loca maris intima.
 Surges trefse. aque profundior locus.

Folium .XXIII.

Abysus tress. qz abest fundus. 7 dī ab a qd est sine 7 biffus qd ē
genus limi candidissimi. quasi sine biffio id est candore.

Sentina locus in quē conflunt omnes immundicie.

Sterquilinum scheyfgrube.

Spectaculum est locus ludi. aut ipsemet ludus.

Specula eyn wart. vt tempore belli in montibus 7 altis turri-
bus speculatores de aduentu spoliantium pñunciant eo q specu-
lantur. i. antenident. 7 dicūt a spacio cis. q est considerare.

Loca terre inferiora.

Specus. a qua prospici potest.

Specula eyn grube.

Specula grube. grecum est. dicit Sernius super buccolicis. Et
nota q speleum derivatur a spelunca.

Spiraculum. locus quo terra spiritum edit. id est ventum

Lauerna hule. quia caret verno id est luce.

Infern⁹ die hel. Avernus id ē. qz sine luce aut qz ibi nullū ver ē.

Hyatus pñuptio terre. pfunda eyn gefallen erdtreych. Transla-
tio est ab homine cuius oris est hyatus.

Profundum tress. a procul 7 fundo.

Baratrum profunditas atra die helle.

Tartarus die helle. quia illic omnia sunt turbata.

Behenna hellisch feuer. 7 capitur pro loco eiusdem ignis.

Herebus Stix a tristitia Locutus. a luctu. Leteus ab
oblimone die helle.

Flegeton ab ardore. a deo inferorum.

Achyron. ab inuidia.

Sunt enī hec quinqz a poetis inferni flumina. vtz. vi. eneid. In
fernus locus oīm inferior. Orcus. id est infernus.

De itineribus.

Iter weg. antiqui dixerūt Iter. ideo māsit gtūs itineris.

Via idem qua itur vehiculum.

Publica frey oder landtstraf.

Regia via landtstraf. Regium iter idem.

Privata via. que ducit ad opidum aut villam solum.

Strata. quia vulgi pedibus trita.

Semita eyn fuffsteyg. quia semis. i. media via.

Metados generis feminini pro eodem.

Callis iter pecudū inter montes angustū. 7 calce pedū pdurati.

Di

Trames eyn tzerter wegk. qz p agros transuerse transmittit.
Diuericulum scheydewegk. quia vna via diuertitur ab alia.
Compita concursus plurium viarum. quia plures in ea vie compe-
 unt. vt sunt **Binie** **Trinie**.
Binium id est duplex via.
Clinosum iter est flexuosum.
Orbita wagen leyß **Vestigium** fustapff.
Miliare meyl. a mille passibus.
Leuca idem. quingentos hz passus.
Stadium eyn roßlauß. Et continet centum viginti quinqz passus.
Octo stadia faciunt vnum miliare.
Stadium a statione **Mercuris** venit. quia ipse vno spiritu toc pas-
 sus confecit.

De ponderibus.

Pondo indeclinabile. id est pondus.
Pondus quia pendet in libra quasi pendus.
Libra eyn wag.
Examen filum medium quo trutina equatur et regitur.
Trutina tzung yn der wage.
Statera idem. quia equaliter debet stare.
Calculus minima ps est ponderis. pstantis granis lentis geminis.
Siliqua vicesima quarta pars solidi.
Scrupulus sex siliquas continet.
Dragma acht teyl der vntz.
Denarius pondus aut numerus decem nummorum.
Solidus schilling. quia illi nil deest. ideo solidus dicitur.
Semuncia eyn halb vntz.
Semissis idem.
Quadrans das vierde teyl der vntz.
Ontia vntz oder gewicht.
Libra pfunt. xij. vntijs constat. sicut annus xij. mensibz. et est pon-
 dus perfectum. Dicit enim libra qz includit in se cuncta ita dea pōders
Mina eyn pfunt.
Sextercium est pondus duarum librarum et semis.
Sextarius duarum librarum est quibus assumptus dicitur bilibris.
Assumptus quater sit greco nomine.
Leir quinque complicatus quinareum siue gomoz facit
Additum sextum reddit cōgiū **Mā** cōgius sex metitur sextarijs.
Marca eyn mark. **Centenarius** tzentener.

Folium .XXIII.

Talentum eyn pfunt oder eyn lot.

Bilanz eyn wage. quia habet binas lances. i. scutellas

De mensuris.

Metreta eyn maß. z est mensura liquidorum.

Modius eyn myt oder summerey. z est granorum.

Chorus pro eodem. Et fm Ysid. triginta modioꝝ mensura dicit

Orna aymer. Plaustrum fuder Sauma sam.

Ulna eyn elen. z est panni et lini.

Mostarium strick holz.

Quartale vierteyl Quartarium idem.

De mensura agrorum

Digitus finger breyte. ps minima agrestium mensuraru.

Uncia inde habet tres digitos.

Palmus mensura quattuor digitorum.

Pes sedecim digitos habet. z hoc fm latitudinem

Passus schryt. pedes habet quinq.

Iuger eyn iuchart. melius boc iuger quaz iuger dicim⁹ sed hoc fm Alexandrū. sibi vsurpat legentes de agricultura Varroē et Collomellam immo Laurentius Valles. z Tortelinus testes sūt dicere hoc iugerum. in secunda inflectione.

Iugerum autem continet longitudinem pedum ducentoru qua draginta latitudinem centum viginti.

De elcis.

Libus speyße Dictus narung. a vino.

Alimentum fudung. ab alo verbo Alimonia idēz. Sed differunt. Nam alimentū est quo alinur. Et alimonia est alendi cura

Affluentia vberflüssigkeyt.

Opulentia reychthumb. ab opibus.

Esca speyße. ab edo verbo.

Esculentum idem. diminutiū.

Epulum ab epuloꝝ Dapes eiusdem significati. Sed differunt

Nam epule priuatorum. Dapes vero regum sunt.

Pulmentum gemueß. a pulce dictum.

Sacietas genugkhamckeyt Saturitas idem. Sed differunt

Naz sacietas p̄t fieri ex vno cibo quasi satis sit. Saturitas vero est ex vario alimentozum apparatu.

Crapula fresserey. q̄si cruda epla Naz crapula digestioēz ipedit.

D ij

Iantaculū frue essen. a iano deo qui est anni principiz. a quo ⁊
Januarius ⁊ Iantaculum est primum ferculum quod mane es
 proprie diei principium datur. quia coſeiumum ſoluitur.
Prandium ymbis. ab apparatu.
Merenda vesp̄erbr̄ot. quia poſt meridiem ſumitur.
Merendari eſt poſt meridiē comedere. **Lena nachtmal.**
Oſonium eyn cleyen eſſen. oder ſchlaſſdr̄unck.
Simbolus vel um eyn gemeyn orten.
Annona getreyde oder frucht. quia omni anno creſcit nona.
Panis brot. a pan. i. totum vel omne. quia omni cibo apponit̄.
Libarius ſpeyk̄brot. et eſt ſernozum.
Fermentatus panis gehefflet brot.
Fermentum heffel. naz ferment ſonat corruptionem vt talis pa
 nis quia mucreſcit ſchymelet.
Renbatus eyn leyb brotz.
Arimus vngeheffelt brot. ab a. i. ſine ⁊ rimus corruptione.
Siliginus rockenbrot **T**riticus panis weytzen brot.
Ordeaceus panis gerſtenbrot **A**uenatus hebb̄ern brot.
Succinericus eſche brot.
Focatus idem. quia in foco id eſt in igne coctum.
Libanicus brot gebacken in dem offen.
Libanus backoffen **O**thocrea krapff.
Placentā pfantzel. **L**ibum idem. **M**ebulo hyppy.
Laganū vel lagena flade **C**ruſta rinde **C**ruſtula ides od
Torta kuch **S**imila ſemmel od weyk̄brot (bretzleyn.
Paſtillus eyn paſtil **F**arina meel.
Furfur gryek̄ oder cleyen.
Caro fleyk̄. quia a cado vt ſupra dictum eſt.
Crudium dicitur quod non eſt coctum roe.
Coctum gekocht. quia coactum.
Aſſum gebraten. quia ardeat.
Elixir geſotten. quia lixos grece eſt aqua latine.
Frixum geroffet.
Saſſum geſalzen. quia ſale aſperſum.
Opiperatum gepfeffert **R**ancidum ſynnicht.
Succidium auffgehengt fleyk̄.
Fumigata rauchet fleyk̄. **L**ardum ſpeck.
Lervina hirc̄ben fleyk̄ **O**ſſa ſupp.
Laro **O**rſina beren fleyk̄. **D**ippa weynſupp
Lepozina haſen fleyk̄. **D**appa waſſerſupp

Folium XXV.

	Vulpina fuchß fleysch	Brodium bne
	Lupina wolff fleysch	Jus idem oder iussel
	Vitalina kelbern fleysch	Salreda sulz.
Laro	Bovina rindern fleysch	Frußtum stuck)a frus
	Quina schaff fleysch.	mini quo capitur.
	Porcina sew fleysch.	Mica broßem.
	Ferina wilpet	Farcimen brotwurst.

Buccella ein mundt vol. qz buccā. i. inflationem oris facit.

Mortisium alles das man im moßer zustampft.

Lac milch. a candore.

Lolustrum nouum lac dicitur.

Lacus keeß. quia lac coactum.

Lac pressum keße. oder tseyger. Virgilius in buccolicis. Et pres
li copia lactis.

Seracii (zyger. Quacuz gerinnen milch. qz lac coagulati ac

Coagulum renny. Del honigk. (tum.

Faunum die fusse des honiges. oder der wab;

Arthocopus mundlich. quia artus panis.

De potibus.

Potus trank. a greco q est potes Potio idem.

Vinum weyn. Nam cito venas sanguine replet.

Licium idem. a proprijs libari pataris. Bachum idem.

Temetum est bonū vinum. eo q tenet mentē Et hoc inebriando.

Temulentus a um truncken.

Vinolentus vol weyn. Merum lauter weyn.

Roseū vinū quod nos rubeū vocamus. Mustum most.

Animum weyßweyn. quia est sine mimio id est rubore.

Succinacium gefalner weyn succine gemme simile est.

Limpidum vinū clar weyn. quasi perspicuum.

Lymphatum vinum gemischt weyn mit wasser.

Turbidum vinum trube weyn.

Falernum ein gutter weyn. a falerno campanie monte

Vilum eyn arger weyn. quia vile.

Inferum vinum schenck oder opfer weyn. quia nil sibi debet in
ferri. id est commisceri.

Spurtum vinū quod offerre non licet spurū. i. aqua mixtum

Pendulum vinum seyger weyn.

Honorarium vinū est quod datur regibus

Crudum vinum vnmilde weyn. quale est vinum feruorum.

Aceti effig. Vinū aq̄ mixtū q̄si aquidū. q̄ hoc cicins acetefcit.
 Acidum quasi aqua mixtū. sicut in torculari post expressum vini
 aqua infunditur a cino z vinacio.
 Conditum kruter. oder gemacht weyn
 Lactatum portio ex lacte.
 Mullum. quia melle mixtum et aqua.
 Mellicratum pro eodem.
 Hydromel lauter tranck q̄ ex ydros. i. aqua et melle.
 Incomelum most gebonigt. quia foriter commotum.
 Saccatum sackweyn.
 Oximellum. mixtio aceti z mellis.
 Rodomellum portio vbi in succo mellis rose admiscuntur.
 Fecula vna trabel feniff.
 Vinum passum gesotten weyn. ||
 Deprutum vinum gefangen weyn. quasi defraudatum.
 Larenum vinū weyn auff den dritten teyl eyn gefotten.
 Pilsana gersten wasser.
 Sicera est omnis portio que extra vinum inebriat.
 Lernisia byer. a cerere. q̄ ex fructibz cōficiat Medo meth.
 Succus saffe. quia sacco exprimitur.
 Fer beff Tartarū weynbeff.
 Garum Muria Liquamen eyngesaltzener fisch bue.
 Differūt tamen. qui garum dicitur a garo pisce qui a grecis pri-
 mum est salinus Muria dicitur. quia ex aqua z sale facta in mo-
 dum maris acerba. Sed liquamen vero quia post pisces in salza
 mento talis liquor liquatur.
 Amurca olbeff. Malsesya malsafier.
 Malefeseum idem. Accasia birn most.
 Claretum claret.
 Nectar deoz potus. vt dicunt poete. necit linguas bibentium.

De singulis vasorum generibus. et pri- mo de elcarijs.

Vasa dicta a vascendo quia in his esce deponebantur.
 Fictile getreyt vash. est vas luteum decoctum Inde tunc
 Lutifigulus haffner. nam lutam fingit. i. componit in olla.
 Zelatum vas eyn außgegraben oder gemalt vash.
 Analippa vasa sunt superius sculpta Discus teller.
 Scutella schussel. a scuto cuius habet similitudinem.
 Ranz eyn gemaltschussel Parapsis vierecket schussel

Folium. .XXVI.

Patina breyt schussel Patena idem.
Apofera opfel schussel. a pomis ferendis.
Cinforium teller brot. Salinum saltzfehleyn.
Acetabulum effigk fehleyn.
Coclear dī instrumentum quo cibi liquidi solent manducari.
leffel. vnde versus Dum coctear intendit intrare in oris hyatus.
Sepius impedit fortuna eiusdem meatum.
Sinabellum senffeheleyn. quia dicitur a sinape.
Poculum trinck geschir. Vir. in bucco. Et bina pocula nobis
Binale poculum ex vino (alchimenon zc.
Vitrum glasz Patera schal
Crater becher. olim habuit duas ansas.
Ansa eyn handthab an dem trinck geschir.
Craterculus Cyathus Cyphus eyn cleyne becherleyn.
Enistis pro vuo hausto sufficit mygolin Adigale idem.
Calix eyn holzen trinckgeschir. qz colon id est lignum
Calatus idē. Dyotha zwei origer kopff. Ortha ein origer kopff

De vasīs vinarijs et aquarijs.

Dolium vas rotundum Enozum weynfaß.
flasculū vel Vasculū. flascula vel Vascula. flasculū fleschlein
Lagena lagel Situla idē Adia wasser krug.
Situla quia sitientibus apta.
Cirnea in amphitruone. a Plauto potest dici vas vinorū corio est
Vtereris weynschlauch (cunctum
Ladus weynfaß
Carinum vas fictile yrdern schussel.
Amphora krug Orca tüber Orcus idem.
Orciolus tüberleyn diminutivum.
Ciphus fm ysid. xx. ethimo. vas in quo manus lauamus
Cupus a cupiendo vina vel aquas.
Lupa idem eyn kupferen krug.
Mulgariū melckfaß Mulera Mulcrare idem sunt.
Labrum Kindes bad tüberleyn. qz in eo fit infantium locio.
Peluis becke leyn. qz in eo fm ysid. pedes lauantur.
Xanacrum gyeßnaß. z reuera generaliter omne vas lotionis.
Fusorium geseßnaß. ab efundendo

De vasīs olearijs.

Amicadium Rechinus Scottia oel faß. quis ex corio.

Alabastrum salbenbuchß. Pixis idis idem.
Lenticula. vas olei quo sacerdotes ⁊ reges inunguntur vt vas
sacri crismatis.

De vasis coquinaris et pistorijs.

Locula omia vasa coquendi causa. a plauto dicuntur.
Olla fidena fidelia bassen. Vnde persius respondet Vi
ridi non cocta fidelia lino.
Ledale branteyßen Patella pfsanne. quia patula.
Lacabus eyn sturtz oder eyn kachel. oder eyn bassen deckel.
Fodula kachel. Patina pfsanne.
Lebes est quedam olla eyn tiegel. Gramacula hely.
Sartago. i. patella olla enea Et dicit a sarcos quod ē caro ⁊ ago
gis. quia in ea caro agitur eyn rostpfsanne.
Frixorium idem. Tripes triefuß.
Tribum siebe. quasi currifrum. qz p ipm frumenta currunt.
Rotabulum sybe. a prozuendo stercoza.
Mortarium mortersteyn.
Tribulum idem. oder der stoffel.
Mensuale hackebanck. ad modum mense.
Craticula eyn rost. Caldare vel Caldarium kessel.
Aratan⁹ eyn hackmesser Pilus stoffel in eynē morter. Löt⁹ idē
Sitripodes sunt vasa fictilia triū pedū. vel olle coquinarie.

De vasis repolitorijs.

Gazophilatiū silberkämmer. ⁊ pprie vbi thesauri tēpli reponūt.
Archæ eyn arch. ab arcendo intrantes.
Tibutum. id est archa eyn datleyn
Locus deponēday rex ē Etia locus p crumera ⁊ p feretro.
Crumena Cruma Saccus Marsubium seckel.
Pera eyn tasch Lapsa eyn ledersack.
Fiscus eyn gemeyner seckel.
Sistartia nautarum sacculus.
Inuolucrum idem. Et dicuntur sistercie. quia sunt sute inuolucra
quia aliquid in se volutum teneat.
Canistrum eyn kretleyn Listella eyn kystleyn.
Cista dicit a costa. qz ex costis. i. ex cānis vel lignis qbz textur. fit.
Lophinus Corbis eyn korb oder eyn zeyn.
Sporta idem Sportula diminutivum.
Riscus est fissura vel fenestra patens in pariete. vtz in Eunuchō

Folium. .XXVII

theren. eyn fensterleyn

Armarium barnaschkammer.

Scrinium eyn schreyen. Teca kast. Capsula ledersack

Mantica wasack ledersack. Loriola idem.

Clitella brieftasch. vt hortisani ducunt.

De vasis luminariorum.

Focus bert. quia sonet id est quod nutrit ignem.

Flamina der flam.

Teda brant Toris idem.

Carbo kole.

Pruiua glut.

Scintilla funck.

Fanilla id est scintilla. Sed scintilla dicitur proprie accensa. Fanilla vero extincta et igne deserta. quia fanilla est extinctus scintille ignis. vel cinis geniest oder emritz.

Cinis asche.

Tedifera ferrum. vt lapis super quo ligna aut tede ponuntur. branteyfenn.

Lucerna dicitur a lucinum vel a luce quasi intra se lucem arcens.

Lichinus est candela lucerne. quasi lucinus.

Candelabrum leuchter oder kertzstal. quasi candelae forum.

Candela kertz. a candeo. quia accensa candelat.

Lucinar hangelicht. quia in luce et aere

fax sackel facula idem.

Cereus kertzlicht von wachs.

Funale quod intra ceram sit funis butz Inde funis vent.

Lichinus dachtr. a luceo.

Sepum vnschlet.

Rampas ampel.

Laterna dicitur in quo latet ignis.

Lucubrum dicitur quod in umbra lucet.

Pira lignorum congeries vt ardeat. Pir enim est ignis.

Rogus dicitur cum iam ardeat.

Busta cum iam sit exstinctum. fuit enim tpe Pythagore sepultura per ignem tanquam per elementum perfectius In quo roga busta corpora perire subiecta per cineres recolectos debebant in terram. vasis aut creis aut terreis.

Acerra weyrachfack oder rauchfack. Thuribulum idem.

De lectis et sellis.

Pectus beth. a lectis herbis.

Thorus trutbeth. a proctis herbis qz olim gramine dormiebat
Stratus a sternendo dictus Nec tria genera erant ante laycoruz
inventionem et vsum.

Lama eyn cleyns bettleyn auff der erden.

Grabatum eyn syechen beth. grecum est.

Baionala eyn roßbare. lectus qz cū equis baiolatur. i. portatur.

Beniales lecti eyn brantbetleyn.

Sponda das anferteyl an eynem spanbette.

Pluteus interior pars lecti. Zisser breth.

Lunabulum wage. Luna idem. puerorū est.

Scamnū bank. a scandendo. Nam olim alta erant scamna.

Scabellum fueßschemel Suppedanium idem significat.

Scanfile gradus vbi honorati sedēt. a scando. qz alius scandit.

Sedesdis stuel. a sedendo Sedile idem.

Soliū kunigstul. qz solus in ea rex sedet. vel qz ex lignis solidis
(factum.)

Kathedra sedes doctorum.

Thronus id est soliū Sabellium est ceterorū kathedra.

Sella dicitur quasi sedula eyn sattel.

Selle curules richterstul. Nā magistratus romanorū his insidē
tes. iura reddebant. Et dicebant Curules a curribz. nā magistrat
us propter itineris longinquitatē curribz ducebantur.

Tripedes. scamna habentia tres pedes.

Appodium eyn ding dar an man sich lenet.

Appodiare anlenen.

De vehiculis.

Larrus a cardine rotarum.

Biga Larricula karn Reda schlit Vehiculū idem

Lurrus wagen. quia rotas habet quibus currit.

Quadriga idem. quia quatuor habet rotas.

Larpentum. pompaticus currus.

Pilentū contextus currus quibus olim matrone vehebantur.

Larpentū eyn fastnachtwagen. vel currus triumphalis.

Plaustrū fm Ps. xx. et bino. Est duarū rotarū oneribz portandis

Alriga furman Vector idem. (aptum.)

Bigator kerrer Bigarius idem.

Lurru falcatus streytwagen. Nā falcus est belli instrumentum.

Rota te. dicitur a rno is. eo qz ruat radt.

Circumferentia eyn felge an eyn rade.

Folium. XXVIII.

Radins dicat illud rectū z subtile lignū quod a morsdiolo. rote
vsq; ad cantum dirigitur. z in vtroq; insigitur. eyn speyc.

Lantus nabe Aris idem oder eyn achs.

Lhemo eyn deyschel Luno eyn loen vor dez rade.

Scidula eyn leyterbauwm.

Esseda est gen^o vehiculi. pmo repertū apud belgas gallie popu
los. vñ Vir. in geor. Bellica vñ molli melius feret essedo collo
eyn halsschelileyn od eyn kerchleyn das man an den bals zcubet
Lanilla eyn leyter an eym wagen.

De episcopis et clericis.

Clericus vel clerus priester oder schuler quasi sorte electus.

Papa der bapst Patriarcha eyn oberster vater.

Archiepiscopus eyn ertzbischoff.

Episcopus eyn bischoff.

Metropolitanus eyns gantzen landes oder walybischoff. sicut

Maguntinus oder. eyn ertzbischoff oder eyn furst der bischoff.

Episcopi vero dicuntur ab epi quod est super z scopin intendo.

Pontifer. princeps sacerdotum dicitur.

Summus sacerdos der bapst.

Summus pontifer idem. Antistes. quia ante alios stat.

Sacerdos priester. quasi sacrum dans.

Sacerdotes gentilium vocabantur flamines z flamendiales.

Flamendiales nos vocamus sanctimoniales.

Presbiter priester. prebens iter salutis.

Leuista eyn leuit. a leui progenie.

Dyaconus eyn euangelier.

Epydiacones. ab epi qd est sup z diacones. qsi superior diacon^o.

Subdiaconus eyn episteler Lector a legendo eyn leser.

Psalmista. a psalmis cantandis Cantor qui voce modulatur.

Tonsurista. q bz tonsuram corone. Nam tondeo radcre feat.

Precentor. i. pms cantor Succentor. i. subsequens cantor.

Concentor qui cum alijs canit.

Accolitus grecum est Ceroferarius idem. quia debet circa les
cturam euangelij ferre cereum. id est candelam.

Exorcista eyn beschwerer. Nam sup cathecuminos z energumi
nos inuocat dñi iesu christi nomē. vt spūs immūds egrediatur.

Hostarius q in antiquo testamento fuerunt temploꝝ custodes.
ne quis immundus ingrederetur. Janitor idem.

Edipus mefner. quia edem tnetur.

Archidiaconus eyn ertz priester.

De monachis.

Monachus munch. quia monos id est singularis vel vnum et
acos id est cura. Nam sui vnus gerit curam.

Cenobita conuent bruder oder Schwester.

Cenobium refectal.

Anachoreta dicitur qui deserta petit relicta vita cenobiali vt san
ctus iohannes et helias.

Cenobite vitam apostolorum sequuntur.

Heremita eynsidel oder walt bruder.

Abbas apt. quasi pater. Nam abba grece est pater.

Prior Primas Gardianus. dignitatum nomina.

Conuerlus eyn leyen bruder.

Conuersa eyn leyen Schwester.

Inclusus clenshner.

Inclusa clenshneryn.

Nomina fidelium.

Christianus eyn cristen. oder eyn cristenlicher. qz crismate vnct.

Catholicus idem quasi vniuersalis.

Catholica sedes est romana curia.

Catholica fides cristenlicher glaube.

Orthodorus id est recte credens.

Orthodoxa fides id est christiana.

Neophitus eyn nauer cristen mensch. quasi nuper natus.

Cathecuminus dicitur qui doctrinam fidei audit. 7 nondum bap
tismum recepit.

Cathecuminus grece id est auditor.

Competens dicitur qui post fidei instructionem competit gratiam.

Laycus eyn leyen Popularis idem.

Proselytus eyn fremder. dicitur adueniens et circumcissus qui po
pulo dei miscebatur.

Ecclesia proselyta. id est iudaica.

Synagoga iuden schuel.

De philosophis.

Philosophus eyn liebhaber der kunst.

Philos. i. amor. Zophos. i. sapientia Et sic dicitur amator sapientie

Philiscus eyn naturlicher meyster. a philis quod est natura.

Folium .XXIX.

Phisic⁹ **Phie** eyn artzt **Phisica** (natürliche kunst. od ertzney.
Philologus eyn natürlich rede.
Philonomia eyn natürlich gesicht.
Ethicus tugentlicher meyster.
Ethica eyn kunst von der tugent;
Politicus eyn statlicher.
Pollicia kunst von regirung der stete.
Polis. i. civitas. vel plurale. yca id est scientia.
Economus eyn haushlicher man.
Economia die kunst von regirung des hauses.
Loycus listiger vnde erkanter wozer disputirer.
Loyca die kunst der listigkeyt.
Grammaticus (eyn kunstiger der buchstaben vnd der diction.
Grammatica die selbige kunst.
Rethor eyn tzyrllicher reder.
Rethorica die selbige kunst.
Relis id est ornatus Inde rethor.
Astronomus dicitur qui docet legem vel regulam de astris vel q
 nominat ea (eyn stern seher.
Astrologus dicitur inspector et mensurator astroꝝ Et dicitur ab astrum et
 logos quasi loquens de astris vt augurijs (ein reder vñ der gestirn
Astrologia talis scientia.
Geometer (eyn erdtreych messer.
Geometria scientia de terre mensura aut magnitudine.
Mathematica generaliter pro eodem.
Secta dicitur a sequendo quia alicuius sequitur documenta.
Platonicus qui sequitur platonem. Sicut beatus augustinus.
Academia idem.
Academia villa platonis.
Aristotelicus qui sequitur Aristotelem.
Periporheticus idem. a deambulatione
Stoicus a stoa porta. in athenis iuxta quam eorū fuit studium.
Tales ponunt virtutem summum bonū.
Cinici ab immundicia. quia tales publice cū vxoribus suis dormi-
 ebant. eo qd matrimonium esset licitū
Epicurus posuit summum bonum voluptatem et crapulam a q
 dicuntur Epicuri.
Gynnosophista. phus a tali secta. quorū erat nude preter pudenda.
 da. perinde vagari solitudines. et philosophari.
Theologus. i. de diuinis loquens vel tractans eyn gotlicher lerer

Theologia (eyn gotliche kunst.

De poetis.

Poeta q̄ q̄ vere v^l quasi vere gesta sunt obliq̄s figuris describit.
Poeta ein tichter. Oratius in poetria pictoribus ait atq̄ poet̄
Quodlibet audiendi semper fuit equa potestas.
Poetis geticht Poetria die kunst der poetrey.
Luricus a pluralitate carminū. qualis fuit inter nostros Orati⁹
Tragicus quia ob hirci premium. vnde Oratius Carmine qui
tragico vilem certavit ob hircum.
Tragedia carmen scribens illustrium facta malo tamen o mine
id est finem. qualem invenimus Senecam iuniozem.
Comedia est villanus cantus et nuptiar̄ apparatus. a camos id
est villa. aut a cōmestratione. postq̄ in theatro legebatur.
Comedus comediarum scriptor.
Comicus vt familiaris terrencius.
Item fines comedie leticia et nuptie. persone eius rusticanē sunt.
Principium comedie est lis. et controuersia.
Item finis tragedie est infamis mors. principium eius gloriosi
facinoris et letum. persone tragice sunt reges nobiles et diuites.
Elegia est carmen miserie planctuum. Quale est boetij. de conso-
latione cum ipse in principio inquit Et veris elegi fletibus ora ri-
gant Est enim eleyis idem q̄ miseria. Inde
Elegiacus. i. miserie scriptor
Satira carmen reprehensorium et nudum omni saturitate plens
et facundia Quale est carmen Persij et Iuuenalis.
Satiricus scriptor satire.
Satira aut satirij dñs siluestribus aut quia satis ire. et repren-
sionem intendit.
Heroici qui et diuini dicuntur diuinor̄ scriptores Qualis apud
grecos homerus et apud nostros diuinus Varo in eneid̄ roseo
ore scripsit. et pene immortali ingenio.
Historicus q̄ scribit hystoriā. vt thytus linus et valerius.
Hystoria ein geschicht. ab histerō. i. videre. q̄ de gestis et visis ē.
Fabula que in toto falsa dicitur et a fando dicitur.
Appologeticus. sermo sub simili pprehendēs qd̄ sub metapho-
ra fieri potuit. vt est apud Esopi et auianū Et tale genus sermo-
nis est inuentus. vt per verisimilia homines ad bonos mores in-
ducerent et corrigerent sub enigmate Itē triplex est gen⁹ hominū
humile vt rusticoz De quo vir in bucco. et partim in geoz Medi

am vt sunt cines. quale est apud vir. in geor. Et subline quale est regum. vt apud vir in eneid. Genus diuorum vt regum et deorum Genus transformatum. vt de homine brutum et c. Quale est carmen Masonis. in metamorphoseos. Item triplex est dicendi character Eregmaticus vbi solus poeta loquitur. vt vir. in geor. Dramaticus. vbi persone inducte loquuntur velud in comedijs Mixtus est qui et communis dicitur. In quo poeta et inducte persone loquuntur Quod fit in eneid vir. Item poetria gaudet in his personis licet non omnis. scz gnatione. parasito. mimo saluo. gesticulario. themelico. Gnato blanditor.

Parasitus adulator. Mimus imitator Salus a saltando. Gesticularius a gestu hominum. Gesticolator idem.

Mystrio. quia videri vult aut hystorias dicere.

Themelicus. musicus. scenicus. qui in lutinis organis liris vel citharis et c. aut tibijs precinnebat.

Scena locus vmbrosus cortinus id est velis in theatro veluti domus instructa In qua laruate persone ad gestus lectoris ostentandos prodiebant

Studium humanitatis die poetrey. quia de factis hominum et deorum. siue verisimilibus est

Facecia eyn hofelich geschwetz.

Facetus ein clug oder hofelich reder. curialis vrbanius proprie de doctrina. et proprie in factis scilicet qui iocos et lusus gestus et factis comodat et comparatur.

Curialis a cura vel curia.

Curiosus hofelich.

Regalis Civilis stetlich.

De magis.

Magus schwartzkünstler. malefici ob facinororum magnitudinem.

Magromanticus schwartzkünstler oder eyn zenberer. a micros. i. mortuus. quia eorum diuinitio est circa suscitandos mortuos aut per ossa mortuorum.

Hydromanticus ab aqua Pyromanticus ab igne.

Piromanticus a manu Aerimanticus ab aere.

Incantator a carmine

Diminator zenberer. ab execratione

Fascinatoz a fasin. i. apparitione.

Phytonissa zenberer. a phytone serpente. quem appollo interfecit a quo et phytius est dictus.

Ariolus (tzenberer. qz circa aras preces nepharias emitte.
 Auruspex. aure inspector.
 Horuspex. horarum natiuitatis inspector.
 Geneses dicuntur. quia per signa duodecim nascentium iuxta su-
 am natiuitatem mortem et exitum predicunt.
 Benediaci ideo dicunt quia nataliū seruant considerationem
 Augur. quia auium cantu et garritu futura predicat.
 Astrologus qui ex astris futura pronunciat.
 Sortilegus quasi sortem legens.
 Sortilegus qui p creaturā aliquā diuinatur (ein loßwerffer.
 Solisator qui ex membris aut extis salientum in sacrificio an-
 malium aliquid prosperum aut triste pandit.
 Prestigium (tzenberer. quia prescindit aciem oculorum.
 Prestigiator genckeler oder tzenberer.
 Foculator (schimpffinacher a ioco.
 Besticulator fictor aut gesta rignatilians.
 Cenobates eyner der auff dem seyl geet.
 Funabularius idem.

De rusticis et eorum instrumentis.

Rusticus eyn pauwer.
 Ruricola eyn pauwer oder ackerman Agricola idem.
 Agrestis idem Rusticitas bauwerheyt Aratrum (pflugk.
 Stina gaytz am pflug Buris idem.
 Stinarius pflughalter Stinaria pflugkhalteryn.
 Vomer (wegeyßen oder sech. quia terram vomit.
 Dentale (pfluggrundel. illud lignum in quo vomer inducitur ad
 dentis similitudinem.
 Traba (ege Rastrum idem Etia qñqz dentale pro eodem. qz
 multos acutos clauos habet quasi dentes.
 Ligo (karisch oder hanwe.
 Furca (gabel Bifurca tzeyzünckicht gabel.
 Trifurca (dreyzinget gabel.
 Falx est instrumentum aptū segetibus vineis et pratis eyn sichel.
 Falcastrum eyn seens.
 Serrula qñ serra. aut instrum aut cultellus q purgant arbores.
 Scoditia eyn pfad schuffel Grabatum idem Et aliquando p
 gremio aut lecto Vñ pro gremio grabatum pro lecto pone gra-
 batum Fossorium (grabelschuffel Sarculus idem. a sarrien
 do rytßen Ferrum fossorium quod habet duos dentes.
 et dicitur fossorium a fodiendo.

Folium. XXXI.

Passinatum. ferramentum bifurcatum quo semina purgantur.

Alea then Atrium idem.

Granarium kornbauß. a granis dictum.

Cilindrus est rotundus lapis quo equat' area. vnde Virgilius in primo geor. Tum area primū ingenti equanda cilindro.

Mozreum schener oder stadel.

Tribula flegel Ventilabrum wurffschaußel.

Dannus eyn wanne. est instrumentū purgandi frumenta.

Lumera kornhenßleyn Palea sprew.

Spelta feßen oder tinckel.

Tessera gemerck eyns kornbaußen. q̄b frumētoꝝ numerus desī

Fenum hew fenile hew wagen.

(gnatur.

Gerula mustberen Lenofectorium idem.

De agris.

Agger acker Arnum idē. sed socionalis Virgilius de hoc in p̄

mo geor. Agger consitus. i. arboribus aptus De quo in sc̄do geor.

Agger pascuus. vt prātū quia animalia pascit De hoc tercio geor.

Agger florens. vt sunt orti De hoc quarto geor. virgilij.

Agus acker. Veteres dixerunt agros incultos. vt silvas et pas-

cuas rura dici.

Pratum wyße quia protinus parātum sine magno labore.

Pascua weyde.

Tesca ein vorlegener acker. Ego legi in antiq̄ssimo libro Dratij.

p̄mo eplaz Tesqua in metro Tā q̄ deserta ⁊ inhospita tesqua cre-

Agellus eyn cleyns eckerleyn.

dis ⁊ c.

Seges eyn acker der geseet ist. Vnde vir. Illa demum seges vo-

tis respondet anari agricolae ⁊ c.

Seges aliquando pro sato der samen Semen samen.

Semē tis. fe. ge. est semē frugū tps vel act⁹ seminādi. vel ip̄a des.

Compascuus ager vorlägener acker.

Alluvius ager den der bach vorfurt.

Artus ager. dī cui⁹ fines obiectu fluminū aut arborū arcētur.

Nonalis ager eyn nauwer acker Vnde vir. in bucco. Impius

hec tam culta nonalia miles habebit.

Squalidus ager den man nicht meher arbeyt.

Squalidus quasi excolidus sicut exconsul.

Uiginosus ager eyn feuchter acker.

Uligo natürlich feucht der erden.

Paludinosus ager q̄ nutrit palen. i. pabula facit excrefcere.

E liij

Pales est dea pabuli **Pabulum** fuerit
Predium zinsper acker. qz patrifamilias p hoc preuidebatur.
Fundus leben gut oder acker. quia eo fundat z stabilitur patri
 moniū. **Diatheren**. in Euncho. **Ecce nostri fundi** calamitas z
Limestis die groſſe furch. quo agri diuidunt ein furch
Cardo furch die get in dem acker nach der plaga mitternacht
Decuman est limes qui transuersaliter cardini est ab oriente in
 occidentem.
Sulcus dicitur quod defossus est inter duas portas z dicitur a
 sol eo q sulcus solem capiat eyn furch
Sulculus eyn cleynes furchbleyn

De culturis agrorum.

Cultura agri acker erbeyt
Cineratio ruet blust. Nam calami aut stipule inceduntur vt ex
 uidat inutilis humor terre.
Cineratio. cineris agro sparsio. qz cinis saginat feyst macht denn
Aratio ackerung. (acker.
Intermissio acker ruyg. Na agro vires exhaustas restaurat
Stercoratio mystung oder eubunge **Finus** myst
Teramen idem. quia terras facit letas id est pigues.
Stercus myst. quia in agris sternitur.
Finus dicitur quia fit ymus id est sterus.
Occatio der schollen oder klotzen brechung
Occare est terre glebas ligone frangere
Occare bedecken mit erdtreych den samen bawm oder reben
Runcatio gettung.
Runcare eruiere herbas inutiles euellere
Deractum in den glentz geseet.
Procisio die erste ackerung. pna post hyem aratio procisio dicit.
Satio sehung.
Serere sehen. a sereno tempore quo debet fieri.
Messis die ernd **Messor** meder oder schnytter.

De frumentis.

Frumentū alles eher gewechs. omne qd spicas eher habet.
Frugis eingewechs an eher spicis **Et** bec dicuntur a frumine
 quod est nodus gule. vt supra patuit.
Primitie die erst frucht. z solum pluraliter est.
Triticum weytz. quia teritur.

Folium .XXXII.

Far'meel. a frangēdo Mā ante vsū molay olim in pilo. i. morta
Adorem weyßschoner weytz (rio frumenta frangebant
Ador weytz meel. qz ad aras. i. sacrificia vtimur. 7 ē indeclabile
Siligo rocken. a silecto
Ardenm gerste. quia primum inter sata sit aridum.
Farrago gersten blust.
Farrago culmoz multitudo est sicut manipulus
Manipulus Merges tis Barba eyngarbe
Stipula stupffel. qsi vstula Miliū byrß. a multitudie fruct.
Culmus strobalm Inde calam⁹ eyn schreyb feder. qz olim ex
culmis erāt calami Culm⁹ etiā fcat eyn stroen dach. qz ex culmis
Stramen stroe. quia sternitur. (fit.
Stipula etiā dī soliū qd in culmo est circa cicutas intra cannas.
Cicutā das knopffley n an dem strobalm. Vñ vir. in bucco. Est
mibi disparibus seprē cōpacta cicutis fistula Et cicutā pro alio
significato vide infra capitulo de herbis.
Lanna (der gerad haln von eym knopffley n tzu dem andern.
Spica eber Spicus pro eodem.
Folliculus est theca frumenti in arista kornseckley n.
Arista eber spitzeley n. quasi aride stans.

De leguminibus.

Legumen genuß. Et hoc omne qd manu legīt. vt faba pisa lens.
faba bon. a sagin. i. comedo. quia primum hoc legumen homi
nes comederunt.
Lens lins Licer kicher
Pisa erbyß Vicia wicken
Phaselus wolffstrel Lupinus idem.

De stabulis.

Stabulum stal. a stando Bostar rinderstal.
Dmle schaffstal Laula idem. oder eyn roßstal.

De pastoribus.

Pastor hirt. a pascendo Mapale eyn hirten heußeley n.
Wango roßhirt oder roßtenischer.
Algaso eyn esels hirt. quasi asinos agens et ducens.
Mulio manlhirt Ennoicus tzigē hirt.
Opilio schaffhirt Subulcus seuhirt.
Bubulcus rinderhirt.

E iij

31888. *mulat*
Pedum birten stab. est baculus curvus adiectus pedi animalis
nis puta bouis vel vacce cogit ipm stare Vnde virgilius in buco
co. Alt tu summe pedum.

De equis et eorum ornamentis.

Equus roß. Equa merbyn. Nam equi in quadrigis equabatur.
Inde dicitur equinus a. ad equum pertinens.

Laballus roß. quia cauat pede terram quasi canallus.

Sonipes eyn reysig roß mit schellen oder mit barnasch bebenge
quia pede gressu sonat.

Alipes eyn schnelles roß. quasi alas in pede habens.

Dextrarius eyn handt roß. quia ducitur per dexteram.

Palefredus eyn beyroß. quia leni passu z freno ducitur.

Gradarius tzelter Wannus idem.

Merodus eyn karren roß. quia equus ducens redam.

Spadix schymel oder apfelgraw roß.

Frenū zaum. a furiendo qz ne equus furiat. ideo sibi frenū datur

Lupatum eyn wolffzaum oder eyn krum gebyß. ad similitudinē
dentium luporum.

Amus eyn scharffer zaum. quo supbi eq frenant. od ein scharpff
gebyß. Vnde in ps. In freno z chamo maxillas eorum zc.

Mabena halfter Capistrum.

Capulum tjugel Corum tzaumleder.

Sella satel. quasi sedda Lingula satel ryme.

Panellus satelpolster.

Lingula gurt. z sic est femini generis

Strepa stegereyff Scansile idem.

Calcar sporn. quia adheret calci pedis.

Antela vorder gerayt Postela binder gerayt.

Subtela gerayt vnden an dem sattel.

Falera sattel deck Epiphium idem.

Sagma me. pondus dī quod supponitur selle. sicut mantica.

Mantica eyn wackel.

Sagmarī eyn semner roß od tragroß. qz sagmas. i. pōdera poe

Strigilis roßstreel oder strigel

(tat.

Sudaria wusch Tuch

Lauterium bren eyßen. Nam equi cermantur circa clunes
et seruant quosdam characteres.

De scriptoribus et eorum instrumentis

Folium .XXXIII.

Scriptor schreyber Scriba idem cōmunis est gen̄ris.
 Notarius qui notas facit in chartis publicis schreyber.
 Cancellarius kantzler Prothonotarius der oberstschreyber
 vel primus notarius als stadt schreyber.
 Pergamentum pergamen Bapirus bapir.
 Ledula tzedel Carta geschriefft oder buch.
 Liber buch Codex idem Lodicillus buchleyn.
 Registrū register Bulla bulle Transcriptū abgeschriefft
 Literepl̄r buesse Epla sendbrieff Missiva idem.
 Punex pyns Corrosorium schabmesser
 Scriptorale schreybemesser Penna feder Calamus ides.
 Plum federseel Calamare federsechleyn Pennale idem.
 Incanstum tinte Attramentū idem. qz atrum. i. nigrum
 Pluteus schreyber brett Pulpitum pulcbrett.
 Regula Liniale Linearium lingir
 Punctoriū puncteyßen.
 Antipita lichtschirm Munctorium abbreche.
 Epicansterium eyn filtz auff dem pulbret
 Quaternus ein quatern Quinternus quintern.
 Exemplare das man abeschreybet
 Exemplum das man schreybet
 Tenaculum hebeyßen oder hebholzleyn
 Tabula tafel Stilus stiler Gramma geschriefft
 Orthographus eyn gerechter schreyber
 Hystoriographus eyn geschichtschreyber
 Absconsoziū lichtschirm Cronograph⁹ q̄ scribēdo suatipa.
 Cronographia temporis descriptio
 Cronica liber tempor Cronicus temporū scriptor
 Falsigraphus eyn falscher schreyber
 Falsigrama eyn falsche geschriefft Epigrama obergeschriefft
 Cyrographia handt geschriefft
 Minium menig oder roetinten Cynobrium cynober.
 Lasurium blawdinten Rubrica rubrick
 Dictica eyn ticht taffel.
 Dica mercktaffel oder ein kerb holz. Vnus Vhen mihi quid dia
 camnon possum soluere dicam (oder eyn schuler taffel)

De fabris et eorum instrumentis.

faber schmidt. a faciendo ferrum ⁊ est nomen generale
 Aurifaber goldschmidt.

Cuprifaber kupffer schmydt Ferrifaber eyſen ſchmydt.
 Gumphus roſnagel Suſſeratoꝝ huſſſſchmydt.
 Angarium noſſtal Babatum(huſſſeyſen.
 Seratoꝝ ſchloſſer.
 Fornax eſſe Laminus idem.
 Incus ampoß Ludo is ere ſchmyden.
 Forceps zange oder eyſene ſcheer.
 Tenella zange Malleus hammer.
 Marcus der groſſhammer Marcellus(der mittel hammer.
 Malleus ideo dī. qz dū ferrū calet ⁊ molle eſt ipm cedit.
 Marcus quaſi maior malleus.
 Malleolus heumerleyn Lyma(ſeyl.
 Scalprū grubel eyſen.
 Celum grabſtickel. ſicut aurifabri vtunt ⁊ nō ſcribitur p dipton
 gon Inde celare. i. ſculpere.
 Tornus dreyer eyſen. vnde Virgilius in buccolicis Et lenta
 vicia ſacili ſuperaddita toꝛno.
 Tornatoꝝ dreyer der kopff oder ſchuſſel dreyer
 Celtes grabſtickel Coſtis wetzſteyn.
 Allo onis. ſchleyffſteyn Alla le. idem Follis blaſſbalck.
 Sypho eyn blaſſbalck in der kuchen. Et ſypho vūnale. ſybulus
 in mingendo mulierum vt ſupra dictum eſt.
 Aſperſorium ſprengewedel.
 Aluolus leſchtrogk. vt fabri vtuntur. quia ferrum in eo proijci
 unt vt frigefcat.
 Anticorium fūſel als die ſchmyde haben.
 Fabrica ſchmydt oder eyn banw. Et eſt generale nomen ſicut
 officina eyn werckſtadt.

De metallis.

Minera ertz. quia in mineris. i. terre venis inuenitur.
 Minozale idem.
 Metallum ertz. a metallē. i. ſpes Maꝝ eius natura eſt vbi vno
 inuenitur eſt ſpes aliam inueniendi.
 Aurum golt Argentum ſylber.
 Ferrum eyſen Calibs ſtabel.
 Stannum zyn Plumbum bley.
 Cuprum kupffer. Es eris glockenſperſe.
 Argentum vinn queckſilber Mercurius idem.
 Erugo quaſi eris rubigo. ſicut ferrugo ferri

Folium. XXXIII.

Rubigo gelchmydt roß ferrugo eyßen roß
 Squama eyßen flandach Et piscium est squama
 Spuma golt syndel Auricalcum messigk
 Litharigium guri. vel litargium kuntersey.

De fabris lignarijs.

Lignarius dī oīs ligni artifer Carpentarius tzymmerman.
 Carpentate. ein span Carpentū vt supra dictū est de vehiculis
 Securis at. a secando Alcia beyl.
 Dolabrum eyn barte do mit man ebeit. oder zwerch ax
 Dolabra idem.
 Dolobella le. vel dolobellum li. i. parua dolabra.
 Dolo as are. i. lenigare hobeln schlichten oder ebnen
 Bipennis tzywerch agst. aut quia habet binas pinnas.
 Lenigal hobel oder stoßhelmleyn
 Lenigal idē Mā lene fm Arest. in p̄dicamēt dī cui⁹ ptes cōiacēt
 Lene schlecht Inde lenigal
 Terebrum neberger Terebellum negborleyn
 Terebrare born Gnaticellus winckel maß Angulare idē.
 Angulus winckel
 Serra sege. Perdix dedali nepos serre inuentor.
 Circinus tzirckel oder ryz Perpendiculum bleymaß.

De murarijs et eorum instrumentis.

Rathomus steynmetze Thomos id est diuissio.
 Lapidada idem. a scindo id est diuido.
 Cementarius meurer Cementum mortel Calx idem.
 Murator meurer Murarius idem
 Murus mauer. quia munit quod circumdat.
 Muratus aum. vmbgemauert. Murulus eyn mauerleyn.
 Sabulum kyß oder gryß Sabulosa terra ein gryßiger dtreyßg
 Arena sandt. q. fm Varronē si non aspirat arena q̄si arida dī.
 Vñ vir. in geoz. Bibulas vitet arenas Et primo Eneid. Adspi
 cio prohibemur arene Si vero aspirat harena dicitur quia in ce
 mento muris adheret Gipsus vel hoc gipsium si. gypße.
 Gipsare weysen oder tunchen.
 Trulla est quoddā instrumentū cementarioz ferreū latum ad cō
 planandū murū ⁊ ad lapides cū calce ad cōponendos ⁊ cōiun
 gendos. quia trudit ⁊ detrudat calce vel luto lapides eyn kelle.
 Amussis bleywage. ab a quod est sine. ⁊ musso qd ē dubito. quia

sine dubio cementarium reddit certum.

Perpendiculum idem.

Ascis mauwerhammer. ex vtraq; parte scindens.

Asculus diminutiuum.

Marmorarius bildhawer. Quia olim imagines diuū ex marmo-
re erant zc.

Lapidina steinhutte.

De his que in ecclesia fiunt.

Continua ad rubricā de edificijs sacris. vt supra de sepulchris.

Palla eyn altertuch.

Vexillum li. a velum quasi per diminutionem quasi velulū (san)

Calix kelch. Patena paten. quia patula.

Pixis buchs.

Liborium creshmen buchs. sicut sacramentum quod est anime ci-
bus in eo seruatur.

Ampulla alter kenleyn. qz ample z ventrose vts. Imago bild.

Crucifixum kreutzbilde oder marter bilde

Lepida de. est antiquoz patrum imago.

Statua gebauwen bilde. quia stādo representat. Alio modo sta-
tua. i. columna.

Simulachrum. omis imago representans cuius. i. simile.

Reliquie heyltum. quia hoc nobis relictum.

Ceremonie heyltum. ab opido cerere. vtz a Valer. libro prius
de religione paragrapho vbe enim a gallis capta. Exunie dicunt
cuiuslibet rei eo qz exantur. Et hec tria solum pluraliter infles-
ctuntur. i. declinantur.

Sacrarium locus templi vbi sacra reponuntur.

Sacrista idem Sacrista eyn meßner Editus idem

Lampiana glock Mola schelle.

Tintinnabulum glockendengel. Lampianle glockenhaus

Horologium zeyt glock. quia loquitur horas.

Baptismus tauff Baptisterium tauffsteyn.

Asperforium sprengewedel Laldare kessel.

Extrema vinctio die iungest tauff.

Confirmatio firmunge Penitentia buß.

Crucina kreßem Confessio beycht.

Eukaristia das heylige sacrament. quod dicit bona gratia.

Velum templi hungertuch.

Lanapiū pannus extensus supra altaria ne aranee decidant.

Folium. XXXVI.

Episculus idem. quia ad modū circuli olim formabatur

Deposito der begrebnys tag Exequie idem.

Dies septimus der sibend tag.

Tricesimus der dreyssigst.

Anniversarius iartzeyt tag oder iar tag.

Inferie mortuorū sacrificia que inferis soluntur. vnde Virgili
E. eneid. Totidē quos educat inferis vinētes rapit inferas. Ete
ra vide vbi supra de edificijs sacris et de sepulturis.

De libris ecclesie.

Psalterium psalter. a psallendo. i. canendo.

Antiphonarium antiphonar. qz est anti phonū. i. contra sonū

Hymnarius hymnus buch. psalmoz.

Hymnus lobesank.

Epistolare epistel buch. ab epi. i. supra et stolon missio. Inde epi
stola vt supra dictum est.

Euangelium. i. bona predicatio.

Euangelizo. id est predicatio

Breniarium breuir. quia sermone breui prefigitur.

Missale eyn messebuch.

Graduale gradual. Et aliquando pro ipso canto qui aut gradus
datum aut intra gradus ecclesie debet cantari Tractus idē.

Exequiale totten buch.

Obsequale ein dienstbuch. qz in eo ptinent q ad curā ptinet altarū

Matutinale mettenbuch.

Vespertinale vesper buch. Spectale eyn sunderlich buch.

Manuale handtbuch Viaticum wanderbuch.

Biblia bibel. que diuiditur vt patet.

Bibliotheca liberey.

Libraria idem.

De festis et officijs sacris.

Festinitas Solennitas Celebritas feyer.

Festinitas dicitur quia in ea diuina res fit.

Solennitas. aut a sole. quia pura. aut a solido. id est firmo. quia
eam mutare non decet.

Celebritas quia in ea tantum celestia agantur.

Pascha ostern. a transitu ex egipto filiorum israhel.

Pentecoste tes. pfingesten. q post qnq decadas pasce celebraf.

Epiphania der erschylich tag. ab epi id est supra. et phanes. id

est apparitio. quia angelus pastoribus ⁊ stella magis apparuit.
Scenopheya kirchweyhe. sunt tabernaculorum festa.
Encenia nona templi aut dedicatio aut sacramentorum inuouas
tio. vt in vigilia pasce fit.

Dies palmarum palin tagk.

Lena domini der grun donnerstag.

Sabbatum sampsdag. quietis dicitur dies. quia in ea dominus
quieuit a creatione ⁊ in sepulchro.

Dominicus dies der sonntag. quia dominus in eo resurrexit.

Parascene es karfreytag. dies passionis dicitur.

De officiis sacris.

Officiū ampt. quasi officium. quia quisq; in eo id facit quod nūl
li officiat. i. nocet. ⁊ actus virtutis officium est de quo Tullius offi
cium libros tres scribit.

Vespertinum officiū vesper ampt. quia tunc incipit vespers
stella apparere que est noctis initium.

Matutinū officiū metten tzeit. quia circa mane in luciferi ortu

Missa die meß. aut q; in ea hostia mittitur patri. aut quia circa
tale tempus cathecumini remanentes in ecclesia. quia non dū res
nati sunt foras missi ne sacramentis altaris interessent.

Chorus multitudo canentium. quia in initio misse stabant circa
aram in modum corone. vel quia a concordia cantus.

Monodiū dī vni⁹ cant⁹. a monos grece qd est vnum latine. et

Succinsum idem ados id est cantus

Succentor inde.

Biciniū dicit cantus duoz. Chorus dicitur cū multi canūt.

Antiphona cantus reciprocus.

Responsorium quia in eo vnus canit versus. aliter respondet

Lectio. quia non canitur sed legitur. Lanticum leticie vox

Psalmus quia ad psalterium cantatur.

Hymnus lobgesangk Alleluia idem.

Kyrieleyson herre erbarme dich. Naz kyron. i. dñs ⁊ cleyz. i. mī

Osanna. i. saluifica. (serere.

Offertorium. q; cū cantatur munera altari offeruntur.

Oblatio Sacrificium Imolatio opfferung.

Libatio est calicis oblatio tantū. vt in Eneid. Zulai in medio li
babant pocula bachi. Et alibi Munc libate pateras ioui.

Victima opfer. ⁊ hoc ppter victoriā habitā ⁊ hoc p vincendis

Hostia opffer. (hostibus.

Folium. .XXXVI.

Libamen opffer. a libo as. i. offero. ⁊ hoc de liquidis ⁊ vino.
Litame sacrificium in litore ab his q̄ immari periclitant̄. Inde
lito as. in litore sacrificio Inde **lituus**. i. cornu quo ad litandum
 populus cōvocabat̄ Etiam **lituum** baculus augurum curuus.
Holocauftū opffer. vbi totū qđ offert igne cōsumit. vt in veteri
 lege. Nam olon. i. totum ⁊ cauma. i. incensio.

Manus impositio fit per benedictionem.

Exorcismus est contra dyabolum increpatio vel coniuratio.

Oratio. i. peticio eyn gebet.

Exoratio. i. petiti impetratio. Orat q̄ petit. exorat qui impetrat.

Hec Donatus. vnde **Theren**. in **Eunuchō** Sine hoc a te exora
 rebiduum **Symbolus** vel **symbolum** gemeynsame erkente.

nyß. sicut est nosse fidei articulos.

Symbolus. i. similiū bolos. i. morsus. Vnde **Therentius** in **Eunuchō**. vt de symbolis essent. i. comederent.

Letan'ia. i. rogatio bittunge. ⁊ hoc pro leto. i. morte.

Supplicatio. i. deuota oratio.

De musica et speciebus eius.

Musica die kunst des gesanges. Et dicit̄ a moys grece quod est
 aqua latine. quia circa aquarum sonus inuenta est.

Armonica que in vocum cantibus est.

Armonicus a um. dulciter ⁊ suauiter canens

Armonia eynbellig. lieplich gesang.

Armonia bona compositio dī Et est generale.

Organica. que ex flatu consistit.

Richmica. que digitorū impulsu numeros recipit. sicut cithara.

Richmus grece est numerus latine.

Modulatio gesang **Armonia** vocis concordantia.

Symphonia dor stymmen höffelich temperirung.

Euphonia gut gesangk. ⁊ dicit̄ ab eu. qđ est bonum.

Concentus eynlig gesangk.

Concinnus heymlich gut gesang.

Concinne eyntrechtiglich höffelic. **Concinuitur** idem.

Ar̄s vocis eleuatio dicitur.

Thesis. i. vocis positio ⁊ finis **Gravis** vox ein milte stym.

Acuta vox scharff vnd reesch. **Tenuis** vox ein cleine parte stym

Bassa grob vnd nyder. ⁊ declinās **Aspera** zitterende stym.

Rauca vox heysere stym. **Dura** est violenta sicut tonitrus.

Clara que resonat in auribus.

Leca. que eructata nil post se relinquit soni:
Perfecta vox que est alta suavis et clara.
Organum orgel. et est generale omnium vasorum musicalium. tam
 men usu nostro speciale est instrumentum.
Tuba trummeet. a terrenis est inuenta. Vnde in Eneid. **Ter-**
renusq; tube. mugire per ethera clangor.
Tubicen trummetter. in tuba canens.
Tubicena trometeryn. Et hinc pristinum etiam dicitur h et hec tubicena
 Clangor ein schal tubaz vl' campanaz sonus
Strulor. est vox tubarum
Tibia (ein floet) quia olim ex tibijs animalium erat
Claudius zwey pfefflin aneinander gemacht vbi alterum altero
 longius est. In claudus venit cuius pes pede longior est
Fistula schalmay oder pfeff.
Classicum. i. tuba vl' sonus tube. vl' signum bellicum vl' concen-
 tus omnium instrumentorum
Buccina heer horn oder busaun a buca. i. oris inflatone. Vnde
 perflavit fistula buccas **Cythara** harpff
Lyra ein leyr **Barbiton** idem. Vnde Oratio tercio odarum. De
 functionibus bello barbiton hic paries habebit. **Lire** inuentor mer-
 curius ab Oratio primo odarum dicitur.
Fidis. est corda cythare. et aliqui pro ipsa cythara. Quia teste Lau-
 rencio vallengi. Sicut in fide nemo debet dissentire. ita in sono fi-
 dis debet esse consonancia **Fidicen** herpffer
Monocordium (trumfcheit) quia habet vna corda
Clauicordium. quia corde clavis tangitur.
Clauus lauten oder harpffen nagel.
Lutina ein lante **Fidula** ein fideln oder ein geyge
Psalterium ein psalterey
Cymbalum zymbel **Acitabulum** idem.
Tinnitus. sonus cimbali. **Tinnio** is. ire. sonare cimbali signat
Plectrum richt hâmerlein **Pecten** stäffel
Tympanum baucke. aptum ad sonandum **Timpanella.** diminut.
Sistrum. i. tuba ab inuatore in cymbalis festis consonata ad bibe-
 ri in dyndanis montibus.

De ludis

Ludus spyl a Ludio inuatore **Ludius.** i. ioculator
Ludio dionis. idem
Ludibrium sport oder betrugnis) Nam ludere est decipere

Folium .XXXVII.

Item antiquorū ludi fuerūt multiplices. scz theatrales. qz in theatro fiebant vrludi scenici tragici zc. Item Megalenses circenses lustra. olimpici ludi. agones palestrenses gymnici zc. de his patet legentibus historias romanas z grecorū.

Alea spilbret. ab inuente. Alea noie z in initio troiani belli
Calculus bresteyn Item plura hz significata. vt piz (inueta.
in his versibus Calculus est pondus minimus lapis ensis acutus
Calculus est ratio. numerus sententia carbo. Morbus in ludis scacorum calculus ibit.

Tessera wurffel Talus Taxillus idem
Dirgus das ynnerteyl in eym spilbret. qz per ipsuz tesseres'pgūe
Factus eyn wurffel.

Onio eyn eß. oder eyns auff dem wurffel

Binio eyn taußtzwey angē Trinio eyn drey oder drey angē

Quadio eyn quater oder vier augen.

Quinto eyn tzinck oder funff augen

Senio eyn sechß oder sechs augen

Scacus schaffzabelbret. Nomen habens ab inuentoribus eius
quodam scaco populo.

Rex kunig auff dem schaffzabelbret spil

Regina kunigin. in eodem ludo Rochus eyn roch

Miles der ritter in scaco Alficus der alte

Calculus hic dicitur eyn vende.

Loca penalia.

Quid carcer eculeus. ergastulus sint. vide s̄ de publicz edificijs in

Lippus eyn dipstock Cathena ketten (fine.

Pedica eyn zechlung oder eyn fuß eyßen oder danmellstock. aut
a pede aut a podica qui pollucem allucem stringit

Compes fußbandt. quia cum pede.

Columbar eyn halß eyßen

Manica ferrea handt eyßen. quia manum tenet

Flagrum geißel Flagellum idem

Flagella teste Servio scdo geor. dicuntur summe arborum ptes.

a ventorū flatu Et credo flagellū iō dici cū ex his v̄gultis flagel-

ferula schulcrut. a feriendo. i. pcutiendo dicta vel qz (la fiūt.

ex ferulis facta. vnde Virgilius in buccolicis Florescentes ferulas

z grādia lilia quassans.

Virga eyn rute. a vireo es cre.

Vibex eyn bircke. vel inde virga dicitur.

Palmaris vel palmaris. qz palma. i. manus scolari cū hoc est
Lrur eyn galge oder krenze. (gitur
Pambulum idem. a patior quia magna fit in ea passio
Cullens quasi claudius eyn folter oder eyn tumelfesleyn. quia in
eis vsqz ad caput malefactores clauduntur.

De venatione. aucupio. piscatura et capri animalium.

Venor aris iagen. deponentale est Venator ieger.
Venatio iaging. actus venandi Venaticus iagehundt.
Mollosus eyn leydtbund. Etia genus canū. a mollosa eperi cū
tate. Venabulū ieger spyß a cui noie oia venacōnis instrumēta
licet. vt supra de milicia. Venabulū est venatoris iaculū. venatio
ois ant ē laqueis z pedicis. aut iaculo rheti vñ indagie de hoc piz
alibi Auiceps. i. aues capies eyn vogler. z est venatōnis spēs
aucupū Aucupū vogelgestel Auguriū est cantus anium.
Piscator fischer. Piscatura vischung. actus piscandi.
Rhete ein netz. et est generale.
Simplagiū eyn cleines eynfachs netzleyn.
Plaga funis quo rhetia ab pmo z summo tenduntur.
Funda eyn fischer garn oder netz. quia in fundū mittitur Vnde
Virgilius in pmo Geor. Latum funda iam verberat animum. z
supra de instrumentis belli.
Trahum zugnetz. a trahendo
Cassis huius cassis iagnetz. Inde venit incassum. i. frustra. quia
ipsa venatio frustra fit sine casse id est sine rheti.
Canopeū quo capiunt culices in modū tentorij extenditur.
Piscaria eyn lewm rut. quo capiuntur alies siluestres. A visco
leym dictum.
Antella eyn clob Ego credo dici animum tenella eyn clobe do
mit man vogel fecht.
Hamus eyn hamme oder ein beer. rheticulum ad piscandum.
Pedita funis quo pedibus hnta capiuntur.
Aculeus eyn angel Anscipula eyn mauß vall.
Murlegus maußhundt od katz. qñ mures legens. i. colligens
Rattus katz Pedita etiam dicat eyn klob.
Quarium omne vinor animalium receptaculum.
Zustrum thiergart. Est etia spaciū quinquēnale vt supra.
Piscina quasi piscium tina eyn weyer.
Piscosus a um. i. plenus piscum

Folium. .XXXVIII.

Piscanorus piscium forator Magale fische ber heusleyn.
 Luginiū vogelbutter oder vogelheusleyn. a tegendo dictum.
 Decipula eyn vogelschlag. in qua capiunt aues. i. decipiēdo con-
 Captencula idem a capiendo. (structum.
 Lauea vogelkeffer. quia est cana

De molitore et pistore.

Molo is ere malen Multo as are. frequenter molere.
 Multor Molitor Molendinator Molendinarius mulner.
 Molendinū mulen. Mola idē. Molaris mulstein od stockzan
 Taratanra redstap. baculus q mouet triticū ad molarēz oder eyn
 beutel den die mulen treybet. Et est nomen a sono fictum.
 Vertebrium mulsteyn Rota radt;
 Amolum schon weyß meel.
 Furfur gryß oder cleyen Siliqua idem.
 Capisterium eyn multer
 Metreta metz oder sechster. pro paruo modio
 Pistor Panifer Libanarius furnarius becker. oder pflister
 Pistrix pfistrerū oder brotbeckeryn Pistrina backhauf.
 Pistrella beckheusleyn Libanus backoffen Furnus idē.
 Fornicale offengebur Ador semmelmeel.
 Anenatū habermeel Cantabrum weytzen cleyen.
 Pasta teyck Acrisimus senfft gebeffelt brot.
 Artocobus munde schelle Pistendum offen scheusleyn.
 Cetera vide vt supra de elcis.

De carnifice.

Carnifer metzeler Et de hoc noie dicit carnificiū. vt carnifer. i.
 seductor Sicut lectum est frequenter a Tberentio. vt carnifer.
 quia ex hominibus carnes id est cadauera facit.
 Lanius metzler. quia laniat pecora.
 Mactator metzler. Marcellum metzlerbanck oder heusleynz
 Farcimen bratwurst Fartor factor eius.
 Milla schubling Sallaxium idem.
 Sumen exta sumi. aut pingendo schweyn geweyde. Sed teste.
 Monio marcello Sumen māma mulieris ē a sugendo dictum
 Arungia vel arungia schmer Aruina idem.
 Alia require de elcis z hominibus.

De lutoze.

Sutor generale est ad omnia que fiunt.
 Sutrinnus locus ad quem pro suendo conuenitur
 Sutura nat oder nebung Sutio idem
 Calceator schumacher Calceatrix schumacheryn
 Coreator lederer. i. corei factor
 Lerdo omis eyn ledergerber
 Forma eynschumacher leyß Subula aal oder suwel
 Aluta loesch. oder rot leder Seta borst. de sinibus.
 Spacus Abita Digitica diat oder fingerhut.
 Pellifer kurzhner Pellicina kurzhnergaden
 Sartor schneyder Sartrix schneyderin.
 Sartina eynschneyder gaden Metor neer Metrix neeryn
 Forfer neer schere oder eynschneyder schere
 Olua eel Acus eris eyn nadel Plica fald Ruga idē

De his que mercatorum sunt.

Mercator kauffer Mercatrix keufferyn
 Mercantia kauffmanschatz
 Institor kremer Institrix kremeryn
 Instita kramgaden. nomen vestis vt supra de vesti bus patuit.
 Commertiu variarum rerum commutatio
 Ambium wechßel. Nummularius wechßler.
 Lampfor eyn wechßler Trapezetum wechßelbanck.
 Fenerator wucherer Usurarius idem.
 Mutuator wechßler. pro equiualentia valore rei.
 Mutuum wechßel. quod est meum facio tuum. ⁊ econuerso.
 Sors gewinnen gut. quod est vltra capitale
 Capitale heubt gut Moneta muntz.
 Monetarius muntz meyster Numisma geschlagen muntz.
 Mercipotus wynkauff Mercidicus vnterkeuffel

De rasoribus et balneatoribus.

Rasor eyn tuchscherer
 Barbetonsor eyn bartscherer Balneator bader.
 Rasorium Rallum Monacula schermesser.
 Flebothom^o laseyßen Flebothomator lasser Minutor idē
 Flebothomia Minutio Veneincasio lassen.
 Fasciola lachbind Scartaro as are schrepffen.
 Ambubeya comunis generis eyn reyber oder eyn reyberin. quasi
 ambiens balnea Ego vero in comentarijs Acronis in Oratium
 super scda satiri primi libri. que incipit Ambobeyarum collegis

Folium. .XXXIX.

reperi lingua seriorū dici symphonā vel tybiam.
Lixinium laug Lixinium idem. quia cineres in lixa. i. aqua
Persōna matis eyn bad quest Ventosa vyntus
Strigilis badlach. quasi tergilis Sabatū badhemmer.
Toga idē. vel ioppe Require supra capitulo de vestimentis.
Estuariū badestube Lixa wassertrager od wassertrageryn
Tina wan oder badtuber. Inde argentina quasi tina argenti
nomen prepotis est ciuitatis Strassburgk.
Scaffa schaff oder badtuber.
Orceolus eyn zuberley n Terme arū. naturlich badt.

Ad indices spectantia.

Iudex richter. quasi ius dicens.
Iudex delegatus dem etlich sach besolhen sindt.
Subdelegatus vnterrichter.
Arbiter scheydman Est em iudex consensu vtriusq; partis.
Arbitrarius idem Arbitrium. i. voluntas wille.
Assessor eyns richters besitzer.
Vicarius eyn stadthalter. quasi vicem tenens.
Officialis amptman Jurisperit⁹ ein gerichts weyßer.
Legisperit⁹ gesetzter erfarnier Quidā nolunt dicere legista. iurista
latimista. Teste Vallensi gnarrino ⁊ ceteris grammaticis honora
tis. Benedicimus canonista. quia canon grecum est. Sed nomi
na ista a grecis ⁊ non a latinis debent derivari.
Advocatus rechts helffer.
Patronus beschirmer vorwesser.
Causidicus redener. quasi causam dicens.
Actor cleger Kens schuldiger Testis getzeug.
Deponere testes getzeugnuß geben oder zeugen eynlegen.
Negare testes. Non admittere testes gezeugen vorwerffen.
Appellare a testibus idem Sigillator sygler.
Sigillifer idem. quasi ferens sigillum.
Notarius eyn offenbar schreyber.
Examinator vorbozer Commissarius qz sibi causa cōmittitur.
Littere excommunicationis banbrieff.
Littere absolutionis ban entloßung.
Littere interdicti kirchen vorschlag brieff. vt dum diuina inter
dicuntur.
Littere infamilie. que vadunt ad familias.
Littere reuersionis. quasi renouationis priorū processuum.

Littere relaxationis entschlach brieff.
 Sentencie vtelbrieff.
 Appellatio beruffung. a sententia inferioris ad superiorem.
 Littere recognitionis bekentnyß oder vorgicht brieff.
 Instrumentum zeygbrieff Autentica gelaubrieff.
 Copia eyn abgeschrieffe Prothocollū eyn entworffen brieff.
 Libellus eyn spruch brieff.
 Monitorium eyn warnungbrieff.
 Citatio ladebrieff Nunciū eyn bote.
 Pedellus eyn weybel oder pedel Preco onis buttel.

Instrumenta legalia.

Voluntas vltima der letzt wille.
 Testamentū eyn testament mentis testatio. vel post mortem
 id est mortem exprimitur in ipso testatoris voluntas.
 Testamentatio. testamenti factio.
 Testamentari. testamento aliquid legare.
 Legatum vorſchafft Legatio verſchaffung.
 Legare verſchaffen am todt bette.
 Olographū testamentū. qđ totū manu testatoris est scriptum.
 Irritū vnrecht oder irrigk. quod non est rite factum.
 Inofficioſum. quod liberis ex hereditatis ſiue naturali officio.
 in alienas transfertur personas. Suppreſſū vndergedruckte
 Ruptū zurbrochen. quod fit dum naſcitur poſtumus. qui neq;
 nomine exheres. neq; heres est inſtitutus.
 Codicillus ſcriptura ſine ſolemnitate.
 Fideiſcomiſſum gelanblich beſellbenyß.
 Pactum friedsam vberkommung. quaſi ex pace factum.
 Placitum wolgefelligk.
 Mandatum empfelnyß. quia olim ſiebat datione manus Ideo
 mandatum dicitur.
 Ratum feſt. quia ratione vel rite factum.
 Cautio vorſicherung Emptio. emptoris actio kauffung.
 Venditio vorkauffung. venditoris actio Locatio leyberūg
 locantis actio Conductio. illius cui locatur.
 Donatio gebung. doni actio vel datio.
 Stipulatio. a ſtipulando gelobnyß Sponſio a ſpondeo idēz.
 Promiſſio idem. a promittendo.

De rebus.

Folium. .XXXX.

Res a recte habendo. vel a raro esse. vel a reor id est optimo.
Hereditas erbschafft. ab es eris dictum id est a pecunijs.
Peculium. dicit a patrimonij substantia a pecudibus nomen traxit.
Vñ et pecunia qz antiquè diuitie in pecudibus serant. Vñ vir. in
Bucco. Nec spes vlla libertatis erat. nec cura peculi.
Merciscunda est bonor hereditarior diuisio.
Precaria leybding Dictaliciu idē. aut a victu. aut a vita
Depositū rzulegung oder beylegung. hec aliter a iurisperitis.
Depositum byndergeleget gut Pignus pfandt.
Apotheca idem. aliter tamen apud iuristas.

De medicis.

Medeor eris ertzneyen Medicor aris. idem
Medeor huic rei. i. medicor illā rē. dicit Serui. licet scdo geor.
legitur Sibus medicantur anhelitis.
Medicus ein artzt Medela ertzney Medicamentū idem
Archigenes oberster artzt. Et dī ab archa quod est pncipalis et
genesis quod est natura. quasi pncipalis inter naturales.
Phisicus. i. naturalis. Et dicitur a phisic quod est natura.
Empiricus landtferender artzt. modo sonat in malum.
Licet empiricus dictus sit q rex medicine habeat experientiam.
Methodic⁹ q solū morbū pñderat z nō elemēta neqz etates ne
Cirurgicus penul. cor. i. medicus manu z ferro pñs qz causas.
sionē operās Et dī a ciros manus. z ago leyb oder wundt artzt
Pigmentarius apoteker Apotecarius idem.
Cathaplasma zng oder pflaster Emplastrum idem.
Pigmentū est cōfectio ex vino et melle. z diuersis speciebus suauis
z odorifera znsammen gestossen vil spetzerey.
Antidotū dicit venenū qd dat contra vitā vel illud qd dat cōtra
venenū. ab anthi qd est contra z datū. quasi excōtrario datū
Contra em contrarijs curantur. vnde sumitur pro medicina.
Ongentū salbe Formacopula cōis gr. cyn salb verkauffen.
Herbarius krentler.
Appoteca cyn appotek Trifera trifney.

De vinearijs.

Vinea weyngart Vinetum idem.
Vitisator Vinitor Vineator Colonus ein rebman od
eyn wengartener.
Vitis weynrebe. qz habet vite qualitates. quia in ea vinum nascitur
quod est calidum z humidum in quibus est vita.

Labruska wynter tranbe oder eyn wilde rebe. qz in labris. id est
in terre superficie crescit. vñ Vir. in bucco. Aspice vt antrū silue
stis raris sparsit labruska racemis.

Palmes rebstock. z dī mollis materia. q̄ p brachia vitū emissa

Palmes neuw geschoss. vñ Vir. Leto turgent in (fert fructū
palmitē gemme Gemma vorbrotz oder reb eugeleyn.

Modus eugeleyn oder knopffleyn Oculus idem.

Palleolus nouellus palmes.

Flagella sunt vitium z quarūlibet arborū extremitates vel cacu
mina quia a vento acta.

Vua tranbe oder weynber. quia vua id est humore plena.

Quapasta durre weynber Botrus weyntraub.

Racemus est botrionis pars Acinū vel acin⁹ weynkerleyn.

Vinatū trestler. quia vino caret Pampinus rebblat.

Spado vnfruchtbar geschoss. ad spadonū similitudinem.

Sarmenta dicunt. quia inferunt setzlingk.

Surcus truncus q̄ post arboris incisionē manet abschnytz.

Surculus parvus surcus herschoss.

Scrobes teste Sernio masculinū est fouea in quam vites ponū
tur. vel que sub vitibus foditur. vñ Vir. in scdo Geor. Aut scro
bibus mandet mutata subactio.

Vallus eyn rebsteck. Siler idem

Ruscus rebenbandt. Ego credo materiā pro materiato. forte
ex rusco olim vitium ligamina sunt facta Est enim ruscus herba.

Vnde vir. in bucco. Moridior rusco. proiecta vilior alga.

Spico as are. rebstecken spitzen. ad spice similitudinem.

Torcular trot preß oder kelter

Prelum li kelter baum. oder trot baum. a tremendo dictum

Calcatorium tretzuber Qualus seybtzein

Quasillus idem sunt p̄ q̄ colant vina Baratrum butte.

Vindemia weynherbst. qz tempe tali vinū demitur. vnde Vir.
in scdo Geor. Spumat plenis vindemia labus.

Mustum most. quasi mulsum.

Putatorium rebmesser Falx idem.

Putare est arbores purgare Putamen est arborū purgatio.

Spira kelter oder trotspindel Est enim spira reuolutio circuli
non ad se redeūtis. vñ spire serpentū sūt. z sumū namis giratiōis

Bumasta est vna magna. māne bonis similima. Vnde Buma
sta quasi bonis mamma. De his Virgilius scdo Geor. qui velit
cum latins legat.

De animalibus in genere.

Animal thier. quia est aiatū Quadrupes fierfussigk thier
 Buntum. eyn vnuornunffiges thier. quasi sensu obruptum
 Pecus ovis grosse thier. vt equi zc.
 Pecus pecudis eyn cleyne thier. vt ones zc.
 Pecus indeclinabile z pluraliter. hec pecua pecuoz vel pecuū dī
 cunt cōia aīalia. a q̄ vltēius venit pecnare z plr pecuaria. vnde
 Vir. iij. geor. Mitte in venerē pecuaria p̄m. Et hec oīa a pascē
 do veniūt. Pecus heyst alles das mangelmenſchlicher geſtalt.
 Armentū ſich bruchlich zu ſtrayt. z maxime equus quali armis
 aptum. vel dicit congregatio maior animalū que ſunt apta ad
 arandū z vſic dicitur ab arma. eo q̄ cornibus ſit armatum.
 Fumentū erbeytſam ſibe. q̄li inuamentū. qz thaur? inuat nob
 Grex eyn ſchaer cleyner thier. ſicut ouium. Carare.
 Lanigeri greges ſcheffley. quia lanas gerunt.

De pecudibus in ſpecie.

Ovis ſchaff. Bidēs idē. a dētibz duobz q̄s hz ceterz eminētiores
 Agnus lamp. agnoſcit enim balantem in voce matrem.
 Agnellus leimley. Balans antis ſcheffley.
 Balare clamare onem. Balatus onium clamor.
 Medus kytzley. ab edendo. quia delicatiſſimus eſt eſui.
 Aries wider. Muto onis idem.
 Aries. qz olim ad aras in ſacrificio mactabatur.
 Verner wyder. quia habet vermen in capite.
 Laper bock. quia ardua loca accedit z capit Capra geſſ.
 Mircus bock. a laſcinia nomen traxit.
 Iber geſſ. ſilueſtris capra ab in montibus eundo.
 Eglos. i. capra. In egloceron eyn ſteynbok Inde egloga. z eſt
 ſerino caprineus. Capricornus ſteynbock. Cernus hirt.
 a ceron. i. cornu. vñ Vir. in buccolicis Vinacia cornua cerni.
 Cerna hynde. Damna ſm aliquos eyn otter. ſed reuera pro
 cerno vel cerna ſepe reperit. z in italia dāma gen? cernoz vñ et
 latū cornū hz eyn demley. Vñ virgil. in bucco. Lū canibz timis
 di veniēt ad pocula damme. Otiū vo vñ in ſe. gene. primo
 libro odarū. Lū dicit. Et ſupiecte pauide natarū equore damme
 Wynnulus rebpockley. Capriolus idē ođ ein ſteynbockley
 Lepus eyn haſe. quia leni pes Lunniculns kunnigley.
 Lunniculns. quia in cunnis. i. foueis ſunt z canū indagine a ſpe
 luncis excluduntur. Sus ſaw. a ſubigendo agros.

Porcus genieest schweyn oder eyn eber; qz grandes habet vtres
 Porcus furch. quasi spurcus. quia iacet in ceno et spurcijs.
 Procellus ferley. Setiger saw. quia gerit sethas.
 Seta borst Scroffa saw. a sono fictum. sz sera. sera
 Licurus. porcus natus ex apro et porca domestica.
 Aper eyn wild schweyne qsi afer id est a feritate dictus.
 Bos ryndt Thaurus stier Vacca kwe. quasi boaca.
 Vitulus eyn kalp Iumentus. i. iuuenis bos
 Vitula kelbleyn. Iuuenca iuuenis vacca.
 Vrus eyn pussel. bos siluestris. Inde vri iuxta sinesiam proutis
 ciam quam vrinam vocant. quia in clipeo ducunt caput vri.
 Asinus esel. quia sine senos. i. sensu aut quia tardus sensu.
 Asellus parvus asinus.
 Onager. i. siluestris et ferus asinus Et dicit ab onos quod est asi
 nus et ager vel agros qd est vez vel agreste eyn waldtesel.
 Canis hunde. de hoc supra de venatione.
 Velter wynde Molosus rude oder leyt hunde.
 Culper frauwen hundley. quia culpa de pedore que non fecit
 Odonsus spurhunde Odonssecus idem.
 Caniculus Catulus Catellus hundley.
 Sunt tamen generalia aut catulus vel catellus leo nis et
 Canicula hundley.

De equis vide supra.

Bestia et fera dicitur. quia omnis bestia est fera. et non econverso.
 Bestie enim sunt q moribus et vnguibus sentiunt exceptis serpentibus.
 ut pardiles. leones. et filles a vastado dicte qsi vastie. vel a vi q senia
 unt qsi bestie. fere aut sunt ille que et si non sentiunt moribus et vngu
 nibus. tamen siluestres sunt sic dicte. quia naturali vrantur liber
 tate et desiderio suo ferunt. et dicit fera eo q fertur quocumq velit
 ut libera. Quandoqz omnis fera dicit bestia Quandoqz etia bestia
 non dicit nisi q mansionem hominum vritur. et tunc dicit a beth. qd e
 domus. et sto stas Inde bestiola. i. parva bestia. Inde bestiarum
 a um. i. crudelis. et viuens ad modum bestiarum.
 Ferus iorissimus grymlich.
 Liscus asca. canis vel canicula ex lupo et cane pcreata. vñ Vir
 gilins in buccolicis. Muleu latrante liscus Sicut mulus mula
 eyn manl. ex asino et equa vel equo et asina.
 Leo a leon. abiecta n dicim⁹ nos latini. hic leo leonis. Et ut dicit
 Isidorus. xij. Ethimo. Leo grece interpretatur rex latine. eo q
 fit princeps omnium bestiarum. Virtus eorum in pectore est. firmitas in

Folium .XXXXII.

capite Cū dormiūt vigilat oculi. Cum ambulant canda sua coo-
perit vestia sua ne eos venator inueniat. Cum genuerint catu-
los tribz diebz et tribz noctibus catulus dormire fertur. tūc dein-
de patris rugitu vel fremitu veluti tremefact⁹ cubilis loc⁹ susci-
tare dī catulū dormientē. Circa hoies enī eoz natura est vt nisi le-
si nequeāt irasci. Patet enī eoz misericordia exemplis assiduis.
Prostratis enī parcūt. captiuos obuio repatriare permittūt ho-
mines non nisi in magna fame interiuunt.

Tigris thieger thier. Et ab eo dicitur flumē armenie vel oassimū
vñ Dir. in bucco. Aut ararim parthus bibet germania tygerine
Tigres fungunt^r bachi currū trapere. vt patet in poetria.

Panthera panther thier. a pan quod est omne. qz omniū aialū
dracone excepto amicus est panther.

Leopardus. ex leone et parda. vel ex leena et pardo

Unicornis Monoceron Rinoceron cynhorn

Simeus affe Simea effin. Nam homini similat.

Elephas antis. elephio grece est mons latine. quia mole corpo-
ris elephantes dicuntur.

Griphes greyff. animal pennatū z quadrupes Vñ vir. Jungē-
tur iam griphes equis. tale animal odit naturaliter equum.

Linx luchs Et cuius vñna Plinio teste. lapis ligurius nascitur.
Ideo inuidia suam tegit vñnam in arena zc.

Orsus si. fertur dictus q ore suo formet fetus quasi orsus Nam
aiūt eos in formes generare ptus z carnē quandā quasi quoddā
frustrum parere. quā mater lambendo in mēbra componit h hoc
inmaturitas partus facit. deniqz tricesimo die generat vnde ene-
nit vt precipitata fecūditas informis. pcreet Itē visoz caput in-
validū ē. vis maria in brachijs z lūbis. vñ erecte insiliunt.

Lupus wolff. a ledendo dicitur Lupina wulffyn

Vulpes fuchs. quasi fallax pede z incessu vario

Vulpecula fuchsfleyn

Larus dachs. z arbor. ē ppiū Vñ vir. Tyrneas fugiāt examē

Castor est animal quoddā mirabile qd vñit in terra (na raxos
z in aqua cauda eius naturā piscis hz z corpus carneum est Vñ
cauda eius in teinuo comedif z corpus nō. et habet quatuor pe-
des anteriores duos quasi anserinos cū quibz natat. posteriores
quasi caninos. In quantitate parui canis est. dentes habens acu-
tissimos z pellem preciosam. testiculi eius multum valent media-
cis. z dicit^r a castro as. quia cū sentit venatorem se sequentem se-
ipm castrat vt euadere possit. sciēs se fugari ppter testiculos.
Idē et fiber fibzi. et beuer. et canis ponticus dicit^r.

De minutis animalibus.

Mus maus. quia ab humore terre nascit. tamen est naturale.
Lattus Muriceps Murilegus katz.
Blis itis ratz Sozer spitzmenscheleyn. oder wasser meusfleyn
Vñ Therentius in Eunuchio Ego sum tam miser vt sozer.
Marrix marder Aspriolus eychozn.
Mustela wyfel Talpa scher. oder mulwiff.
Cicada hewschreck Billus hewmuck.
Formica emeyß. quia vorat micas Papilio czwyffalter.
Ericius ygel Erinacius sewygel.

De serpentibus

Anguis schlang. qz angulosus. i. curuus eius est incessus
Aguicomus geharete schlang.
Anguipes gefusste schlang. pedes habet.
Serpens schlang. quia serpit occultis accessibus.
Aspis schlang. a spergendo. i. immittendo. hyros. i. venenum.
Aspidula. i. paruus aspis.
Coluber quia colit vmbra[m] Idrus wasser schlang.
Basiliscus basilischg. quasi regulus 7 basis serpentum.
Dipsa durschlang. qz quē momorderit siti consequente interit.
Priester schlang die allewege laufft mit offem munde.
Emorrois blut saugen schlang Ipsalis. serpens qz sono necat
Lerastes gebornet schlang. habet enim in capite cornua.
Amphisibena tzeyhenptere schlāg. vnū ab antro aliud a retro
Celindrus. serpens aliquādo in aqua aliquādo in terra habitās
Rimatrix serpens aquam veneno inficit.
Eecula blindeschleych Lacerta idem qz quasi latera habet
Lacerta edechs. Vipera idem. qz vi parit. nam masculus semē
ne caput oī imponens eā impregnat. vt in voluptate oblita ca-
pnt marito defecat. Ipsa vero in partu rumpit aut adeo vetosa ē
aut fetus ab intra se emordet. 7 sic exeyndo partum peruenit.
Stellio spens pulcer. stellaz silitudinē maculis qbusdā spersus
Centupeda. a pedum multitudine Draco drach.
Locodrillus lindtwurm. Dracena drechin
Buffo erde krott Aranea spyn. quia net in aere.
Rana krot oder frosch Rubeta lanbfrosch.
Calamites rozfrosch. quia sub canna arundinum morantes.
Agredula erdtfrosch. quia in agris 7 sicco viuit.
Scorpio scorpion. Venenū gyfft. non vadit per venas.

Joium. XXXXIII.

Virus gyffe indeclinabile neutri. quia vi cor penetrat:

De vermibus.

Vermis ē aial qđ plerūq; de carne vel ligno vř de quacūq; rē terrena sine villo cōcubitu gignit. licz qñq; de ovīs nascat vt scorpio. Apes bym. nascit enī teste seruo vt supra. iij. Geor. quedā trunca caruncula ex qua apes formantur ab a. i. sine z pes. qz pmo nascit sine pedibus. z postea sūt pedes.

Musca flyge Apiaſter bynen kunig Loſtrū idem. qz ducit apinm castra Velpa welpa Luler muck.

Fucus hūmel. Vñ vir. in. iij. Geor. Ignanū pec? fucus a pſepi bns arcet Ibi deſeruius. apes de bobo. ſcabrones de equis. de mulis fucos. de aſinis vespes pcreari Scabro burnyſ Bruc? keffer Sanguſuga egel Irrugo idē Lantareda gryen kefferleyn Lantaredes idē Limar. Loncha. Teſtudo ſchneck Eruca raup. vermīs olera z arboꝝ folia rodit.

Bombex ſeydenwurm. net ex ſe ſericū Tereido onis. holz? wurm Tereido inis wurmmel Linea ſchab. veſtimētoꝝ ē Emigrane? heubtwurm Lumbric? darmwurm ođ regēwurm Aſcarida vel aſcaridis. vermīs cutis Loſtis idem.

Pediculus laus Lens dis nyſ.

Pulex ſloch Tarmus ſpeckwurm.

Ricinus hundes laus adheret enī aurib; canū.

Oria ſawlaus Limericis wentel.

Cenomia hundes muck. vel a cenon. i. cōmune quia cōis muſca eſt. z tñ maxime mordet.

Licendula ſchynet wurm. quia tempore noctis lucet.

Aſilus brem oder hummel

Oſtrum idē. Et oſtrum ſine diptergongo capitur pro purpura.

Labanū idē Propurpura. quia oſtroꝝ ſanguine tingitur.

Cynomia hundes muck. a cinos. i. canis Linſes ſis ſchneck

Locuſta heuſchreck Bibio weymuck.

Gurgulio wibel in dem korn. Gurgulio etiā pmo Geor. virgia liij ē vermīs Teſte ſeruo. veluti rana. cur? maior ps guttur ei? ē.

Surio ſury Curillus handſury

De piſcibus.

Piſcis fiſch Spina dorn oder grad.

Lactes fiſch milch Poligranū rogen.

Squama ſchupp Brantia fiſch federleyn.

Cancer krebs Balena walſiſch.

Lete vel leta meersich Longrus quida piscis similis angulle
 sed grandis et morat in cauernis petrarū sub aqua wilbyn.
 Larepus gropp Barbalus barb Taracus idem
 Carpo karpff fundula grundel.
 Esor lachs Sturgio stoer oder staby.
 Salmo salm Lucius becht. Gracius krefflingh
 Hanso hanßen Ipocus idem.
 Scrumulus stockfisch Ruburnus bucking.
 Allora aland Silurus hurling.
 Tymallus esch Cartius lachs.
 Parca egeling oder bersich Pelin' schleyen. Tinea karpff.
 Forona forben Anguilla ael.
 Allec pisciculus ad liquorē salsamentoy ydonens. et dicit q' vi
 nat ex sola aqua nihil aliud comedens ein bering.
 Truta ferbynn Forona furen.
 Prasinus prechsam Tenta schleyen.
 Rubiculus roteling Melanurus. piscis sic dictus milling.

De auibus.

Anis. Ales itis Volucris vogell Sed dñt Ma' anis dicit qz
 per aua hoc est desertas siluarum vias currit. Ales vero ab alte
 volando Volucris a volatu.
 Pullus yeglich innck vogel. licz in euāgelio dī. sedēs sup' pillum
 Alla fettich. quia alta petunt aues per alas. (asine.
 Penna feder. a pendendo id est volando dicta Nam cum aues
 volant quasi pendere videntur.
 Pluma pflaum. quasi piluma. quia sicut pili in animalibus ita
 plume in auibus. Aquila adler. ab acie visus.
 Vultur geyer. a tardo volatu.
 Fenix eyniger vogel. in arabia Strutio strank.
 Pano pfaw Paus pfebin.
 Brus kranich. quia ordine gruunt. i. incedunt.
 Ibis Eiconia Rostrifona storck. Bradipes trapp
 Pellican' pellican. anis egipti habitās in' nili flumis solitudies
 Gryphus est aial quadrupes et pennatū. Sūt enī gryphes alites
 fere. 7 sunt in omibz leonibz siles pter alas 7 facies. quibus aqni
 lis pueniūt. 7 multū equos infestant 7 eis inimicant adeo vt eq
 tem armatū cum equo in sublimerapiunt ein greyff.
 Ardea reyger Falco valck.
 Accipiter habich.
 Capus idē. qz vtrūqz nomē habeat a capiēdo alias aues.

Folium. ·XXXXIII·

Alnus sperber Alula spuntz.
 Allicus wannen weber oder kretz.
 Merodius falck oder plawfuflein. quia animum sine specie est he-
 res id est dominus raptorz Alulus wihe oder oz.
 Sironagus .a giro .i. circulo z vagando dictus.
 Olor schwan. q: totus albus. nā olon .i. totū Lign⁹ idē a cādoze.
 Laofficus wannen weber Vespertilio fledermank.
 Noctua ewl. quia nocte videt et tuitur Vullula idem.
 Bubo huw Nocticorax nachtrabe.
 Strix anis noctua a sono dicta Lutus kutzleyn.
 Philomena nachtegal Luscinia idem.
 Frundo schwalbe Passer sperlingk.
 Monedula dole Corix kraw Corvus rabe.
 Columbus taubenkutter Columba teubin.
 Palumbus holtz taube Palumbes idem.
 Phasianus fasant Fasis idem.
 Ostrifragus beyr bruchel Tortela troschel.
 Merula amfel Frigellus finck
 Carduelis distel vogel Carduelius idem.
 Accaladis idis distel vogel. Vñ vir. Resonat accaladida dnm
 Sincedula tzeysleyn Alauda lerb.
 Canapellus scheysleyn Regulus kunigleyn.
 Lauda tremule bachstelz Ripinaga idem.
 Vicedula riedtschnepff.
 Upupa widebupp Graculus heber.
 Luculus gutzgauch. a sono Sepinaga tzenschupfleyn.
 Picus specht. rot von farbe.
 Merops grun specht Turtur turckel taube.
 Parix meysse. a pariendo
 Perdix rephun Coturnix idem.
 Galaria galander Psittacus sytikof.
 Turdus kromet vogel Mergus scharb.
 Mergulus teucherleyn Sturnus starn.
 Pica agerlaster Alouellus emeritz Quastula wachtel
 Arigometra pro coturnice quidam accipiunt Est enim ductrix
 gregis sui ab ortos id est rectum z metros id est mensura Et for-
 te vulgo dicitur awerhan.
 Omx orbenn. Fulica berganus.
 Anas wasser ende. Aneta haufente.
 Anatinus eyn luncck wilde entleyn.

Anetarius antreych Auca gank Anser eyngantker
 Gallus han Gallina hennne Gallinatus kapban
 Lapo caphaun Onum ey Vitellus totter
 Albumē eyer clar Conchula eyerschal Crista kamm.

De volucrum vocali proprietate.

Turdus. trutlat Sturnus. pisitat Perdix catabat.
 Anser gratitat Turtur. gemit Columba idem.
 Palūbes plausitat Anas terinit. Brus gruit.
 Lignus drensat Accipiter pipit Miluus lipit.
 Gallus cucurrit Gallina gracilat Pano pupilat.
 Myrundo trinat Aquila clangit Vultur palpat.
 Coruus grocitat Braculus frigulat Liconia glotorat.
 Passer pipit Psitticus. chere dicit dño suo.
 Luculus cuculat Cicada fritinnit Apes bombilat.
 Bubo bubilat Strix Vespertilio stridunt.
 Noctua cucubat Vllula vllulat Bucio bubie.
 Regulus zineallulat Merops idem.
 Trundo zineillulat vel stricinnit.

De quadrupedū vocali proprietate.

Homo ridet et loquitur Leo rugit Bos boar.
 Vacca mugit Equ' hinnit Tigris rancat Panther caurit
 Pardus felit Lincorcat Ursus vncat.
 Lupus vllulat Aper frendet Elaphas barrit.
 Lerus glocitat Onager idem Asinus rudit.
 Verres quiritat Aries blacterat Quis balat.
 Sus grunnit Mircus mutit Canis latrat.

Et ringit dicendo rs m.

Vulpes gannit Cattulus glancitat Lepus vagit.
 Mus mintrat Mustela dintrit Grillus grillat
 Sozer deslicat Anguis sibilat Rana coxat Latt' catillat
 Vinū biblit. dū in eo fuso athomi quidā in eo sursum apparet q̄si
 buliendo ascendere als die cleyen stenbleyn in der sunnen.
 Cereuisia blictit. vitro infusa aut cypho.

De arboribus in generali.

Arbor bauwm. quis aruis id est terre infra est.
 Arbusta newbaum. quasi arboris basta
 Arbustum neutri generis locus in quo crescunt arbores Vñ vir
 gilius in Buccolicis Resonant arbusta cicadis.

Folium. XXXXV.

Rubetum locus in quo rubi crescūt eyn buschley n oß weldley n
Arbor dī de sterili z fructifera **Arbos** aut solū de fructifera.
Frutex eyn nider bauwm quia fronde terram tegit.
Silua walt. aut a silentio aut a pilion id est a ligno dicta.
Nemus eyn grosser wald. a numibz q̄ pagani ibi constituerunt
Lucus eyn finster hoher waldr. p. petrariū. qz detrahit soli lucem.
 vel qz ibi cerei lucebant ppter nemoz densitatem.
Saltus ein hochwassender walt. aut noui frondes. qz saluunt in
Aluaria secreta loca z a via remota. aut tñhūi (altū geschoß.
 bus adibilia vogel oder holtzwegk.
Reciditū widderwachß. qz repullulata a trunco defecte arborz
Infitio ympfung **Incisio** idē Et dicūt tps z ac? plantādi **Insi-**
tio est cuius fisso trūco surculus fecūde arborz sterili inferitur.
Incisio quia truncus finditur z inscidit **Planta** tzeyg.
Plantare tzeygē **Plantariū** gewechß mit eygnē erdtreych
Plantaria dicunt q̄ ex semibz nata cū radicibz z fra ppria transse
 runt. teste serui **Lepes** wass. quasi circa pedes crescens.
Frons dis ast. quia fert virgula vel vmbrias blat.
Ramus tzeyg. quia de robore. i. arboris trunco crescit.
Oculus eyn newer knopff vorßchoß.
Radix wortzl. qz quasi radijs terre est infixā **Trūcus** arboris
 statura. qz a radice trudit z extrudit frōdes z folia. **Cortex** rind.
 qz circūit exteri? **Liber** bast. qz ablata cortice. liber est arbor.
Suber bast. i. sub libro. est z etiam interius arbori adherens.
Surculus abschnit. quasi serculus quia serra prescinditur.
Virgultus tzeyg rutley n **Vimen** idem. anibo a viriditate
Flagella supra de vineatore dolt **Apex** idem.
Foliū blat **Loma** idē. vñ **Oratus** iij. odaz **Redeūt** iā g̃mia
 campis arboribzsqz come. **flos** blume. qz cito fluit z cadit.
Bermen blust. aut surculum pregnantem a gerendo dicimus.
Fructus frucht. a frumie **Mastula** scheyt. quasi abstula que
 est arbori ablata.
Fomes durchscheyt oder eyn durrer abschlag des banwmes.
 oder zunder. **Vñ** vir. pmo eneid **Rapuit** in fomite flammam.
Quisquilie az. terrarum sunt purgamina vel stipule cum surcu
 lis z aridis folijs iuncte z collecte.
Laries putredo ligni.
Lyma est virgarū summitas (to del spitze.
Stipes stam **Directum** grun gewachß. aut locus in quo vi
 rida crescunt **Medulla** march **Succus** safft.

De arboribus in speciali.

Palma palm Pacis alma.
 Olea oelbaum Oleagina idē Olinū olberlein Oleū ol
 Olina aliqñ pro olea capit Oleaster wilder olbaum.
 Trapetum olstampt. mola oliuaria dicit.
 Balsamus balsam baum.
 Opobalsamū ein balsam sasse Silobalsamū balsam holz
 Xilobalsamū idem Larpobalsamū est fructus balsami
 Thus weyerauch baum Tus weyrauch. a tondeo. qz resina
 stillat in gleba terre a quibz extondit. z dz scribi sine aspiratione.
 Mirra mirr. qz amara Tus z mirra in arabia.
 Piperis vero arbor in india Aloe in india z arabia.
 Cinamomum arbor zymet. in ethiopia z arabia nascitur Et dicitur
 ideo cinomomū qz cortex eius in modū canne est rotundus
 Anoniū frutex albo z odorifero flore in siria z armenia nascitur
 Echanius Cassia non nostre plage sunt. ideo transeunt.
 Laurus lorberbaum. Appollini ex victorie sacatur
 Lauribacca lorber Inde baccalarius. i. baccalaureatus. antiquo
 athenensium more.
 Malus fe. ge. apffelbaum Pomus idem.
 Malum apffel. omne dī quod est rotundum Pomum idem
 Pomū Seruo teste. dī omne nō corticis duri. Nux vō omne hñs
 corticem durū. vt Vir. in bucco. Castaneasqz nuces.
 Malum arantie baumerantz.
 Malum granatum granatepfel.
 Malū punicū pomū ex loco nomē traxit Mā poeni per dypthongon.
 i. affricani. Vñ in canticis. Et germinassent malapunica.
 Sorbus ein wilder apffelbaum Arbut idē Seruū. ij. Geor.
 est testis. Sorbū holz apffel Arbutum idem.
 Pirus birnbaum Pirū pun. quia in eius summitate acutur
 vt pir. i. ignis. aut quia piramo similis.
 Piramus mi. vel Piramis dīs kegel.
 Nux nuss. arborē z fructū signat. nux a noceo quia eius vmbre
 Aut stillicidium proximis noceat arboribus.
 Nucleus kern. quia corio duro tegitur.
 Auellana haselnuss. ab opido auellans. qz ibi inuenta.
 Corillum haselstaude Corilum haselnuss.
 Cornulū. aut aliqd ex corilo. aut locus in quo crescunt corni.
 Wedera ephaw. ab errando. qz sic crescit z errat. vel qz sp beret

Folium .XXXXVI.

Corimbus ephawberleyn.

Populus alberbaum. prima longa duabus alijs breuibz z herculi sacatur.

Cerulus kirchenbaum **Cerulum** kirch. Mā dicendū esset cerasus z cerasus. ab opido ponti Ceraso illic in nento teste Sernio.

Lynus kirchenbaum **Lentiscus** idē. oder ein neßpelbaum.

Prunus pflaumenbaum **Prunum** pflaum.

Persicus pflschbaum **Polemus** idem **Persicum** pflsch
Aesculus neßpelbaum **Mespilus** idem.

Sergius vna cū sernio dicit **Aesculū** in glandē. i. iouis g'andem.

Aesculum talem esse in siluis qualis est neßpilus in ortis.

Lidonius kuttentbaum **Loctanus** idem.

Loctanum kuttent.

Amarillus amarelberbaum **Amarillum**. fructus.

Acer masalter. tunc habet aceris in genitino.

Aceratus a um. vel **Aceraceus** aliquid ex acere.

Accasium schleedorn **Accasium** schleedorn **Spina** dorn.

Spinetum dornhegk **Cornus** hagdorn.

Cornum hagwurtz **Dumus** heydelstaud.

Moradum heydelbeer **Moradum** bromber

Moracelli erdbeer **Cypressus** cipressenbaum.

Cedrus arbor quam vocant greci cedron. quod est arbor ardētis humoris z imputribilis cedarbaum.

Abies thann. quia pre ceteris arboribus alte eat.

Abienus a um. aliquid ex abiete factum.

Pinus nus nui. vel pinus pini. quedam arbor z dicitur a pin quod est altum vel dicitur a pinum quod est acutū quasi sub acmine foliorum **eyn** furbenbaum.

Pinnū est fructus eius **Pinneti** est locus vbi crescunt pinni.

Succinum furbenholtz.

Piceis idem. Mā picea. i. pinus **Taxus** eybenbaum.

Taxus arcus **eyn** eybner bogen.

Platanus anhorn a folioz latitudine **Fraxinus** asch.

Fraxineus a um. aliquid factum ex fraxino.

Buxus burbaum **Buxum** burbaumholtz.

Buxus a um. aliquid factum ex buxo.

Juniperus wacholterbaum **Juniperum** wacholterber.

Fagus buche. **Fagum** biechel. fructus fagi.

Fagineus a um. aliquid factum ex fago.

Quercus bagenbusch **Quercus** eyche. **Iber** idem.

B iij

Item prima etate que satirnea et anrea dicebat Teste ovid. pmo
 methamor. Homies vago glade vescebant Et di fagus a fagin
 i. comedere. Quercus a querendo Iber ab eligendo. Glans quia
 gulam implens eychel Galla eych apffel.
 Aligne a um. aliqd factu ex ilice sicut quercineus a um. aliqd ex
 Sambucus holder Sambuccinus a um. aliqd fas (quercu
 etum ex sambucco Alnus erlin. quia alitur anne.
 Plinius ein selber oder wyde. qz in locz viginosis crescit meli.
 Salix weyde quia celeriter quasi siliendo crescit.
 Populus vrs etia est gen salicis. cui folia vna pre virida alte
 ra qsi alba et hirta hoc fingit poete in introitu herculis cu the
 seo pro raptu p serpene ad inferos Ma ea folia in suo serito igne
 tathareo sufflammata ex parte exteriori.
 Robur dicit omnelignu firmu. Vimen mollis virga et viri
 dis. et dicit a viro es. vel sic di q habeat vim multaz. Natura
 enim est talis vt etiam si arefactu abluatur virescat.
 Mirica heyde. humilis arbor. et quasi radix tota sit.
 Tilia lynde. quia antiquitus ex ea facta sunt tela.
 Arundo rox. quia cito arefcit Lanna idem.
 Scirpus genus iunci est. et est planus sine nodo ein byntz.
 Vlna gryf. et crescit in profundo paludis.
 Alga que et eade species est crescit in profundo maris.
 Viscus ci. mystel. et capitur pro bitumine Nam ex visco paul
 um captura conficitur Dicit enim Plinius. qz ex stercore tordele
 in nascitur arboribus. Suina seefenbaum.
 Amigdalus est nomen arboris mandelbaum. Sed amigdala est
 fructus istius arboris.
 Castanea kessen. Et fructu cu arbore signat Vn arbor inest sil
 nis que scribitur octo figuris. fine tribus demptis vix vnam in
 ter mille videbis.
 Ficus ci. se. ge. scde declinationis pro arbore. Vn luce. xij. Arbo
 rem ficu quida habebat Et di a fecudus. eo q sit facudior et feras
 cior omnibus alijs arboribz. qz bis vel ter generat fructu in anno
 et vno maturecente alter out Hinc et carica di fructus vel mas
 sa fructu eius a copia Inde hec ficus us ui. pro fructu illius ara
 boris Caprificus siluester ficus et mortuoz. qz sterilis arbor.
 Vibex bircke Viburnum locus vibicum.
 Lariofilus negelbaum Lariofilus negeleyn.
 Muscatus muscat baum Macis muscat blut.
 Piper pfeffer Et piperis arbor in india nascitur in latere montis

Folium. .XXXXVII.

caucasi. folia habet ad iuniperi similitudinem cuius silua serpentes custodiunt. sed cum maturum fuerit incenduntur illa loca vt fugiant serpentes vt possit colligi.

Leucopiper langer pfeffer Macropiper idem.

Immaturum piper langpfeffer Rugosū pipp dein pfeffer

Zinciber yngber Crocus saffranstandt.

Crocum saffran Morus manlberbaum Monbace? ides.

Siccomorus siluestre genus mori Dicitur tamen q sit grec? terminus Et arbor siccomori folijs moro in alijs fiant similis.

Lupulus hopff Humulus idem Ego credo fictum esse.

Nam incoctus humuli fructus cereuisie inebriat Inde ebriorum vox. hum. hum. vt visum est in saxonis.

Tremulus aspenbaum. a tremendo.

De herbis.

Arthimisia beyfuß oder buck Abrotanū staal wurtz.

Ablytheum wermuth.

Ortica nessel. quia vrit Accalissa idem. quia calida.

Alleum knobloch Porri lauch Plantago wegebreyt.

Ruta rauthe Borago buretz oder borache.

Apium (epff) Apium fructus Nepita weyßwurtz.

Poleium poley Feniculū fenchel Anetum tyll.

Tillus kolbe Satureia saturey.

Organum rote dosten oder wolgemut.

Salua salbe Menta kraußemuntz.

Lavendula lanender Maiozana maioran.

Valeriana baldrian Trifolium clec Hibiscus idem.

Ligustrum weyßeglockleyn blumen

Isopus isop. septi oder ispey Licuta wiettrich. venenata herba est.

Lepa tzybeln. quasi cephas capiti similis.

Sinapis senffamen Pastinaca morbeln.

Cumium kummich Serpillum feldtkumig.

Koriander koriander kernleyn Viola vyl Rosa roß.

Lilium lilgen Spina dorn.

Spinetum dornbeg. Centaurea erdtgal Herba a cirone cetauro inuenta. que 2 inuentoris nomen sortitur.

Aristolugia hoolwurtz.

Betonica betony Ligustica lybstyckel.

Erna weyßer senff Englossa ochßenzunge.

Dulgago basel wurtz Angelica engelwurtz.

Benedicta benedicten wurtz. Alcanna ferbkraut.

Anisum enyß *Anisum* pariter dicimus *Attriplex* malt.
Arnicula muris menßorleyß *Basilicum* basyl.
Barba iouis haußwurtz *Altea* est malua siluatica (ibisch.
Balaustia blut von magran opffel.
Lamamilla kammil.
Cicer kichernkraut.
Linoglossa hundes tzung *Helidonia* schelkraut.
Litruillus erdtapffel *Lidamen* schweynkraut
Lactoreum bibergeyl *Lirorea* (sinnen wirbel.
Lamphora ampher *Diptamus* pfefferkraut
Dactilus datekerne *Dragentea* trachenwurtz.
Eleborus nyßwurtz *Liquiritium* süßholz.
Ebulus attich *Eupatorium* wild salbe.
Flamula brantkraut *fumusterre* erdtranch oder tauben.
Bergrites *Milium* *Panicum* byrß (kropffkraut.
Gladiolus schlatten kraut oder schwertleyß
Sentiana entzian *Zednara* zitwer.
Galanga galge.
Benesta ginster oder wildereben.
Thermodactilus zyrtloß.
Iusquamus bilßenkraut.
Iperiton sant iohannes kraut *Fringus* seh distel.
Rabe angelteyn. vt patet in herbarijs.
Lahopacia berwurtz *Larui* kummich.
Lamepitheos vorgiß nicht meyn *Lemedreos* idem.
Lactuca lattich *Milium* solis meergrieff.
Mandragora alraun *Malua* papeln.
Dellilotum bynsauge.
Nardus nardenkraut. *spinosa* z *odorifera*. que crescit in india
z *siria*.
Nenifar seewurtz. et flos.
Napellus napelkraut *Petrosilum* peterzilg.
Peonia peonkraut ab inuenteze.
Raphanus rettich. Et est duplex scz maior et minor *Maioz*
merrettich *Raphanus* minor roben rettich.
Risum reyß *Solatrium* nachschacht.
Staphisagria berkicher.
Saxifraga bybernel *Viria* wintergrün.
Verbena eyßzen kraut. *veneri* sacraf. *Onde vir. in bucco.* *Pina*
gues adole verbenas.

Folium. XXXXVIII

Virgapaistoris rot distel Vitifalva wilder zitwar.
 Colubina natur wurtz Spongia schwam.
 Agaticon goltwurtz Solsequium sunnen wurbel.
 Elcie mutatur in solsequium teste Ouidio in methamorphoseo
 Sicut anetis z papauer in suorum nominum flores.
 Leucopiper weyß pfeffer Alcedala ampher.
 Satirion stendelwurtz. a satiris nomen traxit.
 Sandix weyd. scinditur ex sandice blanens color cuius circa er-
 fordiam est copia Dicit enim vir. in Bucco. Sponte sua sandix
 pascentes vesciat agnos.
 flaniola weyd blum Allodilus goltwurtz.
 Pulicaria flobenkrant.
 Asar vel Asarum baselwurtz Mellissa mellis.
 Calomenta (korn pintz).
 Zizania ratten Cucumer kurbis.
 Muscus mych. vnde Vir. in bucco. Mustosi fontes.
 Magitana meheran Laureola zyland.
 Lappa clette Enula alandt.
 Carex ryetschwertel.
 Carectum locus in quo crescunt carices.
 Fungus pffysterling Boletus pultz. species fungi.
 Eufasia augentrost Fragum (erdbeer.
 Fragus erdbeerkraut Ursina bernwurtz
 Spinachia spinetz Viridarium (wurtz gart.
 Agniglossa schaffszunge Linoglossa hüdes zunge.
 Muscus pyßin.

De oleribus.

Caulis kol grun krant Oleris cris (kappys oder kompest.
 Maguderis truncus oleris kraut stengel oder krant dorß.
 Beta (mangolt) Beta idem.
 Rapa (rube) Rapula diminutivum.
 Rapis steegrub oder nop.
 Napocaulis species mixta. qz folia caulis: z radice napi vel rape
 habz. Etia napocaulis posset dici vulgo (ruben kompest.
 Mascartium garten kress Strucion onis brunnen kress.
 Tyrsus (gruner stengel) Orti (gart. qz in eo semp aliqd ouit.

De lapidibus et gemmis.

Rapis dicitur quia ledit pedem. Sed hoc inconuenienter. cum et

IVXXX. 10107
ferrū z ligna z multa filia pedē ledere possunt forte lapis qz la-
te pedibus in stratis substernitur Volunt aliqui lapides dici. eo
qz plenes sunt sicuti alabastrum vel alabaster.

Scopulus kepffer. quia alta vti scapula supereminet.

Saxum fels. qz durū Inde saxo onis gens durissima ad fidem.

Petra vero a firmitudine. vel qz pedibus teratur.

Rupes ein scherpf an den fels. qz nō facile rumpit. vñ qz hiat
eis raptura. Gemma vñ a translucētia. vel gummi instar appet.

Smaragdus ein smaragt. Lapis viridi coloris transluens ocu-
lis. z memorie conducit. in coitu gestatus rumpitur ergo castita-
tem suadet.

Adamas eyn adamant. cristallo. vt dicit Enax obscurior. et feru-
ginei coloris durissimus. z ad sculpiendum aptus. byrcineo cruo-
re soluitur. nunc auelana non maior.

Magnes eyn magnet. Dicit Albertus qz sit coloris ferruginei.
apud trogoditas z in mari indico nascitur. ferrum attrahit. mi-
rabiles eius virtutes legunt in lapidario. Alberti Enacis Et in
xxxvi. naturalis hystorie Plinij. c. xv.

Margaritha vel perla perlyn Nascuntur enim in ostreis mari-
nis aut conculis Et albiores meliores.

Iacinctus iacinct. Albertus duo ponit eius gñā. Et enax tria.

Saphirus est multū flammus. Aq̄ticus vñ est remisse flammus.

Helidonijs lapis natus in ventre byrūdinis z quidā rufus. qui
dam niger Allectoricus lapis est qui nascit in vētre gallinacei.

Et dī etiā alio noīe Gallinacens Rubius rubin. a colore

Carbūculus karfunkelsteyn. qz vt carbo radios iacit igneos.

Cornelius corneol. subrubidus est veluti caro cruda lota Mula
te tamen sunt eius et species z colores.

Granatus granat. a quantitate grani.

Jaspis eyn iasp. eius species Enax dicit esse. xvij.

Zigurinus lapis est qui nascitur ex filicidio ab inguine lincis.

Saphyrus saphir. celo puro similis est.

Calcedonijs katzedony.

Barillus barille.

Crisolitus sñm albertum tenuis viriditatis est.

Alabastrides vel Alabaster vel Alabastrum alabaster.

Corallus koral. nascitur in equore vt virgultum viride Sz ex-
tractus ab aere statim indurescit z punicens fit.

Topasius topas. nascitur in topasia insula et nocte querit Na
in rupibus eiusdem insule velut aurum nocte lucet.

Folium. .XXXXIX.

Ametistus ametist. coloris subrubidi.

Cristallus cristall. polipus lucet vt aqua.

Draconites lapis qui extrahit capiti draconis. venena fugat.

Turchois turckyß. flauo coloris subtenuis.

Marmor marmellsteyn.

Siler kistling Tosus duchssteyn.

Pumex bumbß Vater tzygel.

Arenarius sandsteyn.

Qui velit lapidum ⁊ gemmarum scire naturam. colorem qua-
ritatem. et locum natiuitatis. posse et virtutem. legat Auicennas
in libro proprio. ⁊ in numerabilibus. ⁊ in secundo libro cano-
nis. legat Euacem ⁊ Albertum ⁊ Plinium vltimis duobus li-
bris naturalis hystorie. puta libro. xxxv. Et. xxxvij. hec pauca in
manifestioribus pueris sufficient.

Impressum Liptzck per Conradum Kachelonenn.

Anno dñi m° cccc° lxxxi°. Tercia feria post assumpti-
onis marie virginis gloriose. Deo gratias.

Incipit tabula vocabularij.

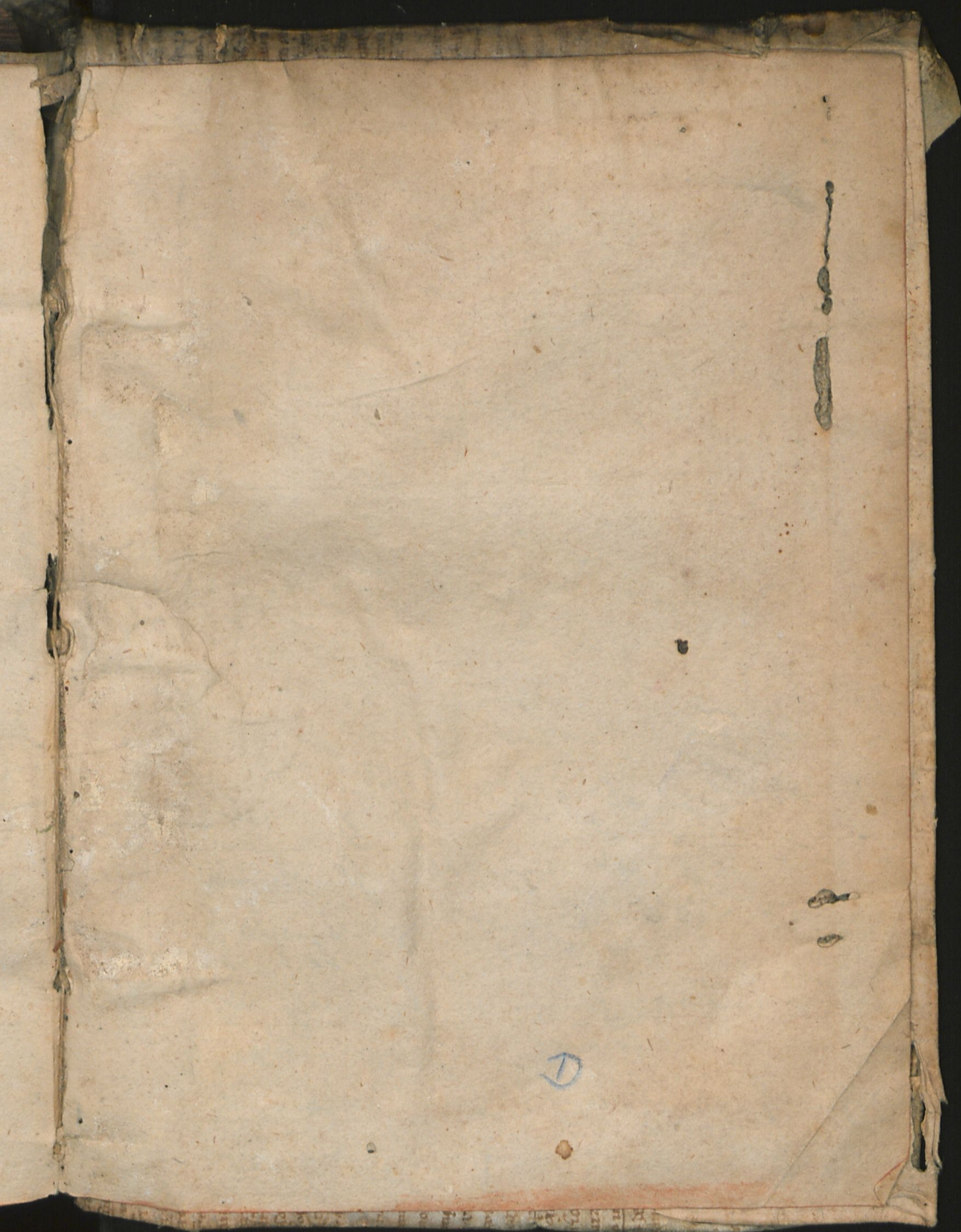
De celo ⁊ eius partibz foliū	ij	De ornamentis hoīm	eod
De duodecim signis celi	iiij	De lectisternijs	xviij
De nominibus dei	iiij	De nauigio	eod
De filio dei	eod	De nauium generibz	xix
De sancto spiritu	iiij	De domo et eius pibz	eod
De angelis ⁊ choris	eod	De edificijs sacris	xx
De tempore	eod	De sepulchris	eod
De die et eius partibus	v	De publicis edificijs	xxi
De nocte suis partibus	eod	De terre vocabulis	eodez
De ebdomadis	eod	De locis terre	xxij
De mensibus	eod	Loca terre inferiora	xxiij
De anni partibus	eod	De itineribus	eodē
Incipia tempoz anni	eod	De ponderibus	eodē
De impressionibus	eod	De mensuris	xxviij
De homine et eius origine	vi	De mensura agroz	eodē
De proprietatibus hominis		De celsis	eodem
interioris et de effectibus	eod	De portibus	xxv
De integralibus et corporalibz		De singulis vasoz generibz.	
bus partibus hominis	vij	⁊ pmo de escarijs	eodē
De patris	viiij	De vasis vinarijs ⁊ a	
De amicis	eodem	quarijs	xxvi
De anunculis	eod	De vasis olearijs	eodem
De materteris	ix	De vasis coquinarijs ⁊ pisko	
De nuptijs ⁊ ex his cōtractis ami		rijs.	eod
cijs et appendentibus	eodē	De vasis repositorijs	eodē
Iterū de infirmitatibus	x	De vasis luminarioz	xxviij
De sanguine	eod	De lectz ⁊ sellis	eodez
De complexionibus	eod	De vehiculis	eodem
De affinitatibz ⁊ gradibz	eod	De Episcopis	xxviij
Iterz de partibz corporis	xi	De monachis	eodem
De affectibz taliū ptium	xij	De noibz fidelū	eodez
De senioribz ⁊ pñlibz	xiiij	De philosophis	eodē
De milicie ⁊ belli vōbulis	xiiij	De poetis	xxix
De panno et tela et de mate		De magis	xxx.
rijs ⁊ instrumētis	xv	De rusticis ⁊ eorum instru	
De vestimentoz nomibz	xvi	mentis	eodem
De indumentis sacerdotz	xviij	De agris	xxxi
De indumētis pedum cruriū ca		De culturis agroz	eod
piris et ceterozum	eodez	De frumentis	eodem

Folium

.XXXXXX.

De leguminibus xx xij
 De stabulis eodē
 De pastoribus eodē
 De eqs z eoz ornamentis eodē
 De scriptoribus z eorum instrumentis. eodez
 De fabz z eoz instrumentz xx xij
 De metallis eodē
 De fabris lignarijs xx xij
 De murarijs et eorum instrumentis.
 De his que in ecclesia sunt eodē
 De libris ecclesie xxv
 De festis et officijs sacris eodē
 De officijs sacris eodē
 De musica z spēbus eius xxvi
 De ludis eodem
 De locis penalijs xxvii
 De venatione aucupio eodē
 De piscatura z captu animarū
 lūm. eodem
 De molitore z piscatore xxviii
 De carnifice eodē

De sutores eodē
 De his q mercatorz sūt eodē
 De ratoribus z balneatoribus eodē
 Ad indices spectantia xxix
 De instrumentz legalibus eodē
 De rebus xxx
 De medicis eodem.
 De vinearijs eodem
 De aialibus in genere xxxi
 De pecudibus eodez
 De minutis aialibus xxxii
 De serpentibus eodē.
 De vermibus xxxiiij
 De piscibus eodem
 De aibus eodem
 De volucruz vōli ppetate.
 De qd in pedū vocali ppetate.
 tate. xxxiiij
 De arboribus in gñali eodē.
 De arboribus in spēali xxxv
 De herbis xxxvii.
 De oleribus d lapidibus xxxviii
 De lapidibus z gemmis eodē

4815

Vocabulari us rerum.

Wachsmuth Buchstabenkirchens Notizbuch

*H. Reckling 3706
YH 4952*

Centimetres

Inches

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

8

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

Farbkarte #13

B.I.G.